

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Školství v Pardubicích v letech 1918-1945

Bc. Eduard Pazourek

Diplomová práce

2021

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Eduard Pazourek**
Osobní číslo: **H19315**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Soudobé dějiny**
Téma práce: **Školství v Pardubicích v letech 1918-1945**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Student prostuduje literaturu k dějinám školství a dějinám Pardubic daného období, příslušné archivní fondy (SOkA Pardubice – fondy jednotlivých škol, fondy městských úřadů, Pamětní kniha města Pardubic 1895-1933), dobový tisk, případně prameny osobní povahy. Na tomto základě zpracuje vývoj pardubického školství v meziválečném období a v době německé okupace. Pozornost bude věnovat vývoji počtu žáků, učitelskému sboru, mimoškolní činnosti. Zaměří se také na změnu podmínek po německé okupaci a zapojení studentů a učitelů do protinacistického odboje.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BIČÍK, Zdeněk, Bibliografie kraje pardubického, Pardubice 1959. BIČÍK, Zdeněk, Bibliografie okresu Pardubice 1960-1988, Pardubice 1988. DOLEŽAL, Jiří, Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie, Praha 1996. JELÍNEK, Zdeněk a kol., Operace Silver A, 2., rozšířené vydání, Praha 2010. MORKES, František, Československé školy v letech 2. světové války, Praha 2005. Pardubice – 600 let městem. 1340-1940, Olomouc 1940. Výroční zprávy jednotlivých středních škol ZIKMUNDA, Vlastimil, Pardubice, Pardubice 1990.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2020**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2021**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

děkan

---

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.

vedoucí katedry

Prohlášení

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 10. ledna 2021

Bc. Eduard Pazourek

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl upřímně poděkovat svému vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Tomáši Jiránkovi, Ph.D., za vstřícnost a ochotu, se kterou se mi věnoval. Zároveň bych rád poděkoval svým prarodičům za jejich laskavost a podporu v průběhu celého mého studia.

Anotace

Tato diplomová práce je zaměřena na pardubické školství v letech 1918 až 1945. Nejprve je představena podoba samotného školství v meziválečném Československu a následné změny zapříčiněné nacistickou okupací. Poté se práce věnuje počtu žactva a důsledkům válečné porodnosti. Výzkum je také soustředěn na školní budovy a shánění náhradního místa k výuce. Všechny tyto aspekty jsou sledovány v meziválečné době i v pozdějším období okupace zcela samostatně. Závěrečná část je věnována odbojové činnosti v řadách pardubických studentů a učitelů.

Klíčová slova

Dějiny Pardubic, dějiny školství, 20. století, meziválečné Československo, nacistická okupace, druhá světová válka, důsledky válečné porodnosti, počet žactva, školní budovy, odbojová činnost.

Title

Education Institutions in Pardubice 1918-1945.

Annotation

This diploma thesis focuses on the education system of Pardubice between 1918 and 1945. At the beginning, it introduces to the reader the education system of interwar Czechoslovakia and subsequent changes that were triggered by the Nazi occupation. After that, it deals with the number of pupils and the impacts of the wartime birth rate. The research also pays attention to school buildings and the procurement of surrogate facilities needed for schooling. All these aspects are being examined completely separately: firstly, during the interwar period, and later, during the occupation. The final part is dedicated to resistance activities of Pardubice students and teachers.

Keywords

History of Pardubice, history of the education system, twentieth century, interwar Czechoslovakia, Nazi occupation, Second World War, impacts of the wartime birth rate, number of pupils, school buildings, resistance activities.

Obsah

Úvod.....	12
1. Podoba školství mezi světovými válkami.....	16
2. Podoba školství během nacistické okupace	21
3. Počet žáků v Pardubicích v letech 1918 až 1938.....	25
3.1. Porodnost dětí v době války a její vliv na počet žactva	25
3.2. Počet žáků v Pardubicích v letech 1918 až 1923	27
3.2.1. Staroměstská měšťanská a obecná škola chlapecká	27
3.2.2. Staroměstská měšťanská a obecná škola dívčí	29
3.2.3. Novoměstská obecná škola chlapecká a dívčí.....	30
3.2.4. Novoměstská měšťanská škola chlapecká a dívčí.....	31
3.2.5. Obecná škola chlapecká a dívčí U Kostelíčka.....	32
3.2.6. Obecná škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku.....	33
3.2.7. Státní reálná škola.....	34
3.2.8. Dívčí reálné gymnázium.....	35
3.2.9. Gymnázium	36
3.3. Počet žáků v Pardubicích v letech 1923 až 1928	37
3.3.1. Staroměstská měšťanská a obecná škola chlapecká	38
3.3.2. Staroměstská měšťanská a obecná škola dívčí	39
3.3.3. Novoměstská obecná škola chlapecká a dívčí.....	41
3.3.4. Novoměstská měšťanská škola chlapecká a dívčí.....	42
3.3.5. Měšťanská a obecná škola chlapecká U Kostelíčka.....	43
3.3.6. Obecná škola dívčí U Kostelíčka	44
3.3.7. Obecná škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku.....	45
3.3.8. Měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku	46
3.3.9. Státní reálná škola.....	47

3.3.10. Dívčí reálné gymnázium.....	48
3.3.11. Gymnázium	49
3.4. Počet žáků v Pardubicích v letech 1928 až 1933	50
3.4.1. Staroměstská měšťanská a obecná škola chlapecká	51
3.4.2. Staroměstská měšťanská a obecná škola dívčí	52
3.4.3. Novoměstská obecná škola chlapecká a dívčí.....	53
3.4.4. Novoměstská měšťanská škola chlapecká a dívčí.....	54
3.4.5. Měšťanská a obecná škola chlapecká U Kostelíčka.....	55
3.4.6. Obecná škola dívčí U Kostelíčka	56
3.4.7. Obecná škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku.....	57
3.4.8. Měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku	58
3.4.9. Státní reálná škola.....	59
3.4.10. Gymnázium	60
3.5. Počet žáků v Pardubicích v letech 1933 až 1938	61
3.5.1. Staroměstská měšťanská a obecná škola chlapecká	61
3.5.2. Staroměstská měšťanská a obecná škola dívčí	62
3.5.3. Novoměstská obecná škola chlapecká a dívčí.....	63
3.5.4. Novoměstská měšťanská škola chlapecká a dívčí.....	64
3.5.5. Měšťanská a obecná škola chlapecká U Kostelíčka.....	65
3.5.6. Obecná škola dívčí U Kostelíčka	66
3.5.7. Obecná škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku.....	67
3.5.8. Měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku	68
3.5.9. Státní reálná škola.....	69
3.5.10. Gymnázium	70
3.6. Závěrečné shrnutí.....	71
4. Náboženské vyznání žáků obecných a měšťanských škol.....	72
4.1. Náboženské vyznání žáků v letech 1918 až 1923	72

4.2. Náboženské vyznání žáků v letech 1923 až 1928	74
4.3. Náboženské vyznání žáků v letech 1928 až 1933	75
4.4. Náboženské vyznání žáků v letech 1933 až 1938	76
5. Školství v Pardubicích mezi světovými válkami	77
6. Počet žáků v Pardubicích v letech 1938 až 1945	86
6.1. Počet žáků v Pardubicích v letech 1938 až 1942	86
6.1.1. Staroměstská měšťanská a obecná škola chlapecká	87
6.1.2. Staroměstská měšťanská a obecná škola dívčí	88
6.1.3. Novoměstská obecná škola chlapecká a dívčí	89
6.1.4. Novoměstská měšťanská škola chlapecká a dívčí	90
6.1.5. Měšťanská a obecná škola chlapecká U Kostelíčka	91
6.1.6. Obecná škola dívčí U Kostelíčka	92
6.1.7. Obecná škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku	93
6.1.8. Měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku	94
6.2. Počet žáků v Pardubicích v letech 1942 až 1945	95
6.2.1. Staroměstská měšťanská a obecná škola chlapecká	96
6.2.2. Staroměstská měšťanská a obecná škola dívčí	97
6.2.3. Novoměstská obecná škola chlapecká a dívčí	98
6.2.4. Novoměstská měšťanská škola chlapecká a dívčí	99
6.2.5. Měšťanská a obecná škola chlapecká U Kostelíčka	100
6.2.6. Obecná škola dívčí U Kostelíčka	101
6.2.7. Obecná škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku	102
7. Školství v Pardubicích během nacistické okupace	103
8. Pardubičtí studenti a učitelé v odboji	111
8.1. Pardubičtí studenti v odboji	111
8.2. Pardubičtí učitelé v odboji	116
8.2.1. Růžena Vojtěchová	116

8.2.2. Operace SILVER A (Josef Janáček, Lidmila Malá a Věra Junková).....	119
Závěr	123
Résumé.....	124
Seznam použitých pramenů a literatury.....	126
Seznam zkratk	133
Seznam tabulek	134
Seznam příloh	138
Přílohy.....	140

Úvod

Cílem této práce je navázat na bakalářskou práci s názvem *Pardubické školství za první světové války*¹ a představit tak čtenářům jeho následný vývoj. Časové vymezení je tedy ohraničeno rokem 1918 a plynule směřuje k roku 1945. V tomto časovém úseku je tak zahrnuto nejen meziválečné období, ale také další válečný konflikt. Celá diplomová práce je strukturálně totožná s bakalářskou prací. Rovněž byla během výzkumu věnována pozornost stejným institucím, a to nejen obecným a měšťanským školám, ale také vzdělávacím ústavům, na kterých bylo možné zakončit povinnou školní docházku.

V Pardubicích se v celém sledovaném období nacházely následující školní instituce. Staroměstská obecná škola chlapecká (*Volksschule für Jungen an der Altstadt*), Staroměstská měšťanská škola chlapecká (*Hauptschule für Jungen an der Altstadt*), Staroměstská obecná škola dívčí (*Volksschule für Mädchen an der Altstadt*), Staroměstská měšťanská škola dívčí (*Hauptschule für Mädchen an der Altstadt*), Novoměstská obecná škola chlapecká (*Volksschule für Jungen an der Neustadt*), Novoměstská měšťanská škola chlapecká (*Hauptschule für Jungen an der Neustadt*), Novoměstská obecná škola dívčí (*Volksschule für Mädchen an der Neustadt*), Novoměstská měšťanská škola dívčí (*Hauptschule für Mädchen an der Neustadt*), Obecná škola chlapecká U Kostelíčka (*Volksschule für Jungen beim Kirchlein*), Měšťanská škola chlapecká U Kostelíčka (*Hauptschule für Jungen beim Kirchlein*), Obecná škola dívčí U Kostelíčka (*Volksschule für Mädchen beim Kirchlein*), Obecná škola chlapecká Na Skřivánku (*Volksschule für Jungen am Lerchenfeld*), Obecná škola dívčí Na Skřivánku (*Volksschule für Mädchen am Lerchenfeld*), Drtinova měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku (*Hauptschule für Jungen am Lerchenfeld, Hauptschule für Mädchen am Lerchenfeld*),² Dívčí reálné gymnázium,³ Státní reálná škola (*Realschule*) a Gymnázium (*Gymnasium*).⁴ Všechny výše uvedené školní ústavy měnily ve sledovaném období svůj název. Aby byla práce přehlednější, budou nadále tyto školní instituce označovány pod těmito názvy. V období protektorátu docházelo také k užívání německých názvů, které jsou uvedeny v závorkách.

První kapitola této práce představuje školství v meziválečném Československu se zaměřením na území českých zemí. Čtenář je zde seznámen se školními ústavami a s okolnostmi

---

¹ PAZOUREK, Eduard. *Pardubické školství za první světové války*. Pardubice, 2019. Bakalářská práce, Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Ústav historických věd.

² Školní ústav byl v období protektorátu rozdělen na dvě samostatné školy podle pohlaví.

³ Dívčí reálné gymnázium zaniklo sloučením s Gymnáziem v roce 1927.

⁴ Státní reálná škola byla v období protektorátu sloučena s Gymnáziem pod názvem Reálné gymnázium (*Realgymnasium*).

jejich zřizování. Dále je prostor věnován samotné výuce a školní docházce. Vysvětlena je také školská správa, nebo naznačena otázka genderu. Mezi současnou odbornou literaturu s touto problematikou můžeme zařadit například dílo *Pedagogika pro učitele*,⁵ nebo *Národní školství za první československé republiky*.⁶ Využita byla taktéž nejaktuálnější práce z tohoto oboru v podobě svazku z tematické řady *Velkých dějin zemí Koruny české*.⁷

Následující kapitola je zaměřena na podobu školství během nacistické okupace. Termínem „nacistická okupace“ je v celé práci myšlena nejen samotná okupace probíhající od 14. do 16. března 1939, ale také celé období trvání Protektorátu Čechy a Morava. V této části jsou blíže představeny změny ve školství, které se uskutečnily v souvislosti s přijetím mnichovské dohody a následným zřízením protektorátu. Ze současné odborné literatury se tomuto problému věnuje například práce *Československé školy v letech 2. světové války*,⁸ nebo *Česká kultura za protektorátu*.⁹

V pořadí již třetí kapitola pojednává o stavu žactva na pardubických školách v letech 1918 až 1938. Nashromážděné údaje zaznamenávají počet dětí jednotlivých škol na počátku každého školního roku. Součástí zjištěných údajů jsou také počty tříd, tedy místností sloužících k výuce. Všechna zmíněná data jsou kvůli přehlednosti zanesena do tabulek.

Tato část práce si klade hned dva cíle. Prvním z nich je umožnit čtenáři udělat si představu o velikosti pardubického školství. Jedná se o jeden z klíčových faktorů, který nám umožní snáze pochopit situaci, kterou jednotlivé školy musely řešit během zajišťování místa potřebného pro vzdělávání žáků. Druhým cílem je poukázat na nízkou porodnost v době první světové války a její pozdější zásah do školství. Z tohoto důvodu je celá kapitola rozdělena na čtyři menší podkapitoly. V každém sledovaném období byla nízkou porodností zasažena jiná část školství. V tabulkách jsou taktéž rozlišovány děti podle válečného roku, ve kterém došlo k jejich zplození.

Podkladem pro tuto kapitolu se staly především školní kroniky, které jsou v drtivé většině aktuálně jediným badatelsky přístupným materiálem. Přestože vedení školních kronik podléhalo doзору a některé zápisy byly zákonem vyžadovány, ne vždy jsou pamětní knihy

---

⁵ VALIŠOVÁ, Alena – KASÍKOVÁ, Hana (eds.). *Pedagogika pro učitele*. 2., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9.

⁶ KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana – PÁNKOVÁ, Markéta (eds.). „Národní“ školství za první československé republiky. Praha: Nakladatelství Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2891-4.

⁷ NOVOTNÝ, Miroslav (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Školství a vzdělanost*. Praha: Paseka, 2020. ISBN 978-80-7432-985-2.

⁸ MORKES, František. *Československé školy v letech 2. světové války*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského, 2005. ISBN 80-901461-8.

⁹ DOLEŽAL, Jirí. *Česká kultura za protektorátu. Školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: Národní filmový archiv, 1996. ISBN 80-7004-085-8.

nositelem všech těchto údajů. V případě počtu žáků není výjimkou absence záznamu, nebo jeho veliká nečitelnost, která znesnadňuje následnou interpretaci. Časté jsou také početní chyby, kvůli kterým je velice těžké s číselnými hodnotami dále pracovat.

Čtvrtá kapitola je opět věnována pardubickým žákům. Tentokrát bylo sledováno náboženské vyznání na obecných a měšťanských školách v meziválečném Československu. Veškerá data jsou taktéž zanesena do tabulek, ve kterých je možné přehledně sledovat početní i procentuální zastoupení dětí s konkrétní vírou na pardubických školách. V této kapitole bylo taktéž využito zápisů v pamětních knihách. Jelikož vedení záznamů zde bylo daleko chaotičtější, objevuje se v nashromážděných datech také zastoupení žáků, jejichž náboženské vyznání není možné zjistit. Archivní fondy nám nabízejí alternativní prameny v podobě katalogů docházky a prospěchu, avšak kvůli ochraně osobních údajů je nemožné tyto cenné archiválie studovat. Musíme tedy doufat ve změnu archivní legislativy, nebo tuto problematiku přenechat v jejím plném rozsahu další generaci badatelů.

V páté kapitole je chronologicky popsáno shánění náhradního prostoru pro výuku a následný přesun pardubického žactva v období meziválečného Československa. Zde je možné seznámit se s jedním z problémů, kterému muselo školství v Pardubicích čelit. Pro lepší pochopení situace slouží třetí kapitola, která jak již bylo zmíněno pojednává o stavu žactva. Veškeré zjištěné údaje pocházejí rovněž ze školních kronik, které jsou v mnoha případech jediným archivním pramenem k těmto přesunům.

Následující kapitola se znovu věnuje žákům a jejich počtu. Tentokrát je sledovaným časovým úsekem období protektorátu. Tato část je rozdělena do dvou podkapitol kvůli reorganizaci, která se ve stavu žactva velmi projevila. Z těchto důvodů není možné pouhé srovnávání číselných hodnot se třetí kapitolou. Ze statistiky jsou tentokrát vyčleněny střední školy, jelikož se nepodařilo dohledat žádný archivní pramen s těmito údaji.

V pořadí již sedmá kapitola představuje přesuny žáků v období válečného konfliktu. I tentokrát bylo dodrženo chronologické uspořádání celého textu. Rovněž je vhodné pro lepší pochopení nelehké situace pracovat souběžně s předchozí kapitolou. Taktéž v tomto případě je drtivá většina údajů získána ze zápisů školních kronik, které v archivních fondech jednotlivých škol tvoří mnohdy jediné dochované prameny z této doby.

Poslední osmá kapitola je zaměřena na odbojovou činnost pardubických studentů a učitelů. Cílem této části práce nebylo sepsat životní příběh jednotlivých účastníků odboje, ani detailně popsat jejich odbojovou činnost. Důvodem sepsání kapitoly bylo pouze poukázat na statečnost těchto studentů a učitelů. Primárním cílem je tedy představit čtenáři osoby, které

neváhaly položit svůj život v boji proti nacistickému režimu a zabránit tak tomu, aby naše společnost na tyto hrdiny zapomněla.

V první části je představena odbojová skupina studentů ze Státní reálné školy. Zde je text sepsán především podle vzpomínek v podobě psaných článků. Autorem těchto příspěvků je jeden z členů zmíněné odbojové skupiny, kterému se podařilo druhou světovou válku přežít.

Další část je věnována učitelce Růženě Vojtěchové. V tomto případě bylo využito osobního učitelského spisu, který je uložen ve Státním okresním archivu v Pardubicích. Dalším zdrojem informací byla školní závěrečná práce s názvem *V. Ducháčková a R. Vojtěchová, pardubické odbojářky za 2. světové války*.¹⁰ V případě hlubšího zájmu o tuto problematiku je také možné využít archivní materiál, který je uložen v Archivu bezpečnostních složek, nebo ve Východočeském muzeu.

Poslední část této kapitoly je věnována třem vyučujícím z pardubických škol, kteří se stali spolupracovníky operace SILVER A. Podkladem se staly osobní učitelské spisy, které mají i tentokrát přiblížit jejich profesní působení ve školství. Dalším využitým materiálem se stala odborná literatura pojednávající o celé operaci. Jedná se například o práci *Osud jménem Ležáky*,¹¹ nebo *Průvodce Silver A*.¹² I zde je možné k hlubšímu studiu využít záznamy uložené v Archivu bezpečnostních složek, nebo nahlédnout do další literatury pojednávající o této problematice.¹³

Závěrem je také potřeba zmínit přílohy v podobě fotografií jednotlivých školních budov a objektů, ve kterých probíhala náhradní výuka. Tyto fotografie společně s údaji o stavu žactva napomáhají k lepšímu pochopení nepříjemných situací, do kterých se v průběhu celého sledovaného období jednotlivé školní ústavy dostávaly. Přiloženy jsou také fotografie všech účastníků odbojové činnosti z řad pardubických studentů a učitelů, kterým se nepodařilo přežít hrůzy druhé světové války.

---

¹⁰ VELECHOVSKÁ, Michaela. A B – Zet Pardubicka, sešit 55. *V. Ducháčková a R. Vojtěchová, pardubické odbojářky za 2. světové války*. Klub přátel Pardubicka, 2010.

¹¹ DOLEŽALOVÁ, Jarmila – DOLEŽAL, Štěpán. *Osud jménem Ležáky*. Včelákov: Ronado, 2016. ISBN 978-80-260-6443-5.

¹² ŠMEJKAL, Pavel. *Průvodce Silver A*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2808-2.

¹³ *O protinacistickém odboji na Pardubicku a výsadekové operaci s krycím názvem SILVER A dále pojednává například publikace Zdenka Jelínka s názvem Operace Silver A, nebo také práce Vojtěcha Kyncla s názvem Ležáky – obyčejná vesnice, SILVER A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády.*

1. Podoba školství mezi světovými válkami

Nově vzniklá Československá republika převzala školský systém z období monarchie. V platnosti tak i nadále zůstával Hasnerův zákon z roku 1869 vypracovaný tehdejším ministrem kultu a vyučování Leopoldem Hasnerem. Tímto zákonem byla zavedena osmiletá školní docházka, avšak novelou z roku 1883 mohlo dojít k jejímu zkrácení na pouhých šest let. Tato možnost se týkala nemajetných rodičů, kteří mohli zažádat o úlevu svého dítěte. V rané fázi existence Československé republiky tak byla možnost, aby děti ze sociálně slabších rodin navštěvovaly školu pouhých šest let, ovšem již v roce 1922 došlo tzv. *Malým školským zákonem*¹⁴ ke zrušení zmíněné novely. Od této chvíle začala pro všechny české děti platit osmiletá školní povinnost.¹⁵

Zákonní zástupci byli povinni dbát na pravidelnou a včasnou docházku dětí do škol. Pokud by tuto svou povinnost zanedbávali, mohla jim být uložena pokuta ve výši 25 až 1000 korun, nebo mohlo dojít k jejich uvěznění až na čtrnáct dní. Jakmile došlo k zameškání výuky, rodič byl povinen své dítě řádně omluvit. Využívání dětí k domácím pracím již nebylo bráno jako omluvitelný důvod.¹⁶

Každé dítě školou povinné mohlo získat základní vzdělání absolvováním obecné školy, případně kombinací studia na škole obecné, měšťanské, reálné, nebo gymnáziu. Jednou z variant, jak splnit školní povinnost, bylo již naznačené osmileté studium pouze na obecné škole. Dalšími možnostmi bylo po pěti letech ukončit školní docházku na obecné škole a pokračovat tříletým studiem na škole měšťanské, reálné, nebo gymnáziu.¹⁷ Pokud žák získal základní vzdělání absolvováním třetího ročníku na měšťanské škole, často se mu dostávalo možnosti pokračovat ve studiu již nepovinným čtvrtým ročníkem. Jeho zřizování na měšťanských školách bylo velmi časté, avšak nejednalo se o pravidelný jev.¹⁸

Školy, které poskytovaly dětem vzdělání, lze rozdělit na soukromé a veřejné. V případě veřejných škol docházelo k jejich zřizování státem, zemí, nebo obcí. Pokud se jednalo o soukromou školu, zřizovatelem mohla být církev, případně spolek, nebo soukromá osoba. Pokud takto zřízené školy chtěly být zahrnuty do vzdělávacích institucí, jenž mohu vydávat platné vysvědčení, bylo potřeba získat povolení od státu. K žádosti bylo nutné doložit

---

¹⁴ Zákon č. 226 ze dne 13. července 1922, tzv. *Malý školský zákon*.

¹⁵ KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008, s. 98. ISBN 978-80-247-2429-4.

¹⁶ NOVOTNÝ, Miroslav (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Školství a vzdělanost*, s. 338.

¹⁷ KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*, s. 199.

¹⁸ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek 14., 1929-1938. Praha: Paseka, 2002, s. 96. ISBN 80-7185-425-5.

dokumentací, která se vztahovala nejen k obsahu poskytovaného vzdělání, ale také k osobám působících učitelů.¹⁹

K početnému zřizování docházelo také v případě tzv. menšinových škol. Jednalo se o vzdělávací ústavy pro děti z oblastí, kde procentuálně žilo velké zastoupení obyvatel jedné národnosti a tyto děti zde tvořily národnostní menšinu. Podmínky pro založení těchto škol byly převzaty z období monarchie. Aby byla menšinová škola zřízena, muselo bydlet v okruhu čtyř kilometrů v průměru posledních pěti let nejméně 40 dětí hovořících daným jazykem. Jelikož v českém vnitrozemí nežilo početnější německé obyvatelstvo, tuto možnost využívali především Češi žijící v pohraničí.²⁰

Zatímco na měšťanských školách měl každý ročník zřízenou nejméně jednu kmenovou třídu, u obecných škol toto pravidlo neplatilo. Pokud se obecná škola nacházela ve venkovském prostředí, velmi častým jevem byl nižší počet tříd než ročníků. Někdy mohlo dokonce dojít k situaci, že zřízená škola byla pouze jednotřídní. V takovém případě se v jedné místnosti učily děti všech osmi ročníků najednou. Z tohoto důvodu docházelo k rozdělování kolektivu na tzv. oddělení, a to v maximálním počtu čtyř na jednu třídu. Učitel se věnoval pouze jedné skupině, které vysvětloval novou látku. Ostatním dětem byla zadána samostatná práce. Kvalita výuky na některých venkovských obecných školách nebyla proto srovnatelná s obecnými školami ve městech.²¹

Pro zlepšení kvality výuky docházelo již zmíněným *Malým školským zákonem* k postupnému snižování počtu žáků na jednoho učitele. Zatímco na konci 19. století mohlo podle tehdy platných školních řádů navštěvovat jednu třídu nejvýše 80 dětí, školním rokem 1932/1933 byl maximální počet snížen pouze na 60 žáků.²²

Samotné cíle a obsahy vzdělávání byly rovněž převzaty z období monarchie a později pouze rozšířeny. Úkolem obecných škol bylo odstranit mezi dětmi jejich negramotnost. Dalším nezbytným prvkem bylo naučit žáky ovládat základní matematické úkony. Předměty v podobě čtení, psaní a počítání proto tvořily základ celého vzdělávacího obsahu. Jelikož podstatou studia na obecných školách bylo také docílit všeobecného vzdělání, v rozvrhu dětí se rovněž objevoval předmět, jehož obsahem byly základy přírodopisu, přírodopytu, zeměpisu a dějepisu. Dále v učebních osnovách byly obsaženy hodiny kreslení, zpěvu,

---

¹⁹ NOVOTNÝ, Miroslav (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Školství a vzdělanost*, s. 337.

²⁰ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14., 1929-1938*, s. 95.

²¹ NOVOTNÝ, Miroslav (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Školství a vzdělanost*, s. 339.

²² BOROVIČKA, Michael (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 12. b, 1890-1918. Praha: Paseka, 2013*, s. 395. ISBN 80-7185-264-3.

VALIŠOVÁ, Alena – KASÍKOVÁ, Hana (eds.). *Pedagogika pro učitele*, s. 79.

dívčích ručních prací a tělesné výchovy. Novými předměty se staly ruční práce pro chlapce a občanská nauka a výchova.²³

Posledním prvkem v rozvrhu byly hodiny náboženství, které zůstávaly nadále povinné, avšak jejich výuku upravovaly výjimky. Vyučování bylo svěřeno příslušným církevním úřadům, nebo představitelům židovských obcí. V rozvrhu žáků byl těmto hodinám vyčleněn prostor v rozsahu dvou vyučovacích hodin týdně. Pokud si zákonní zástupci přáli, aby jejich dítě bylo od výuky náboženství zproštěno, stačilo podat písemnou žádost. Na tyto hodiny rovněž nedocházeli žáci bez vyznání, nebo děti příslušné k vyznání státem neuznávanému.²⁴

Na měšťanských školách byl rozvrh žáků velmi podobný. Prakticky došlo pouze k jeho obohacení. V případě výuky přírodopisu, přírodopytu, zeměpisu a dějepisu se jednalo o zcela samostatné vyučovací předměty. Dalším novým prvkem v rozvrhu byla aritmetika, geometrie, kreslení od ruky, kreslení geometrické, písemnosti a vedení knih. Výuka na měšťanské škole byla více zaměřena na praktické dovednosti. Absolventi po odchodu ze školy disponovali dovednostmi, které mohli dále využívat například při provozu živnosti.²⁵

Střední školy se dělily na osmiletá gymnázia a sedmileté reálné školy. Tyto vzdělávací ústavy mohly navštěvovat děti po ukončení pátého ročníku na obecné škole a úspěšném složení přijímacích zkoušek. Gymnázia se dále dělila do dvou skupin. V prvním případě se jednalo o tzv. klasická, která se od prvního ročníku zaměřovala na výuku latiny a od pátého ročníku na výuku starořečtiny. Druhým typem byla gymnázia reálná, jejichž učební osnovy byly totožné s reálnými školami a teprve od pátého ročníku byl kladen důraz na výuku latiny a od sedmého ročníku na další moderní jazyk. Reálné školy se věnovaly výuce technických oborů a od druhého ročníku se na školách začala vyučovat francouzština, nebo angličtina. Na všech středních školách s vyučovacím jazykem „československým“ docházelo rovněž k výuce německého jazyk a naopak.²⁶ Školní vyučování na obecných, měšťanských, ale také středních školách probíhalo od pondělí do soboty a jediným volným dnem se tak pro všechny děti stala pouze neděle.²⁷

Jelikož osmiletá školní docházka byla povinná, jednalo se o bezplatnou záležitost. Rodiče museli uhradit pouze nákup školních pomůcek v podobě učebnic, sešitů a psacích

---

²³ NOVOTNÝ, Miroslav (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Školství a vzdělanost*, s. 339.

²⁴ KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*, s. 198.

²⁵ NOVOTNÝ, Miroslav (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Školství a vzdělanost*, s. 339-340.

²⁶ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 14., 1929-1938*, s. 97.

²⁷ JARÁ, Karla (ed.). *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války (15. 3. 1939 – květen 1945)*. Pardubice: Krajská knihovna v Pardubicích, 2012, s. 70. ISBN 978-80-86934-15-0.

potřeb.²⁸ V případě studia na středních školách musela rodina studenta již zaplatit školné. Výše těchto poplatků se obvykle pohybovala okolo 400 korun za školní rok. Další finanční prostředky bylo nutné vynaložit na školní pomůcky a tělesnou výchovu. Sociálně slabší studenti mohli být od placení školného částečně, nebo zcela osvobozeni. Jediná podmínka byla, aby dítě nepropadalo z žádných povinných předmětů. Výše školného za studium na soukromých středních školách byla stanovena jejich zřizovatelem.²⁹

I když se povinná školní docházka týkala nejen chlapců, ale také dívek, samotná výuka neprobíhala zcela smíšeně. V obcích a městech s vyšším počtem obyvatel se nacházely obecné a měšťanské školy zvláště pro dívky a chlapce. Pokud se jednalo o školu smíšenou, většinou došlo ke zřízení dvou poboček jednoho ročníku, aby se výuka dětí mohla rozdělit do dvou tříd podle pohlaví. V menších obcích a na venkově však docházelo ke zřizování smíšených škol, kde kvůli menšímu počtu žáků nebylo možné vytvořit pobočku jednoho ročníku. Za těchto okolností docházelo ke vzniku tzv. oddělení. V praxi se mohlo jednat o pouhé rozdělení učebny, ve které byla jedna část lavic určena pouze pro dívky a druhá pouze pro chlapce. Nově přijatý *Malý školský zákon* umožňoval nejen zřízení obecných i měšťanských škol chlapecký a dívčích, ale také smíšených. Na základě *vládního nařízení*³⁰ však bylo upřednostňováno zakládání měšťanských škol pro obě pohlaví zvlášť.³¹

Přestože ve společnosti převažovala představa, že by se mladé dívky měly připravovat především na život ženy v domácnosti, se vznikem republiky docházelo postupně k širší nabídce studijních možností. Dívky se tak mohly dále vzdělávat na středních i odborných školách, ať už státních, nebo soukromých. Dalším krokem k nastolení pohlavní rovnoprávnosti ve školství přispěla tzv. koedukace. *Ministerským výnosem*³² bylo stanoveno, že dívky mohou studovat jako rovnocenné studentky i na chlapeckých středních školách. I když zájem o studium na gymnáziích stoupl, počet studentek na reálných školách byl i po zavedení koedukace malý.³³ Rovnost obou pohlaví byla upravena taktéž mezi pedagogy. Již v roce 1919 došlo ke zrušení tzv. celibátu učitelek, které do té doby nemohly po provdání dále

---

²⁸ KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana – PÁNKOVÁ, Markéta (eds.). „Národní“ školství za první Československé republiky, s. 12.

²⁹ *Tamtéž*, s. 17.

³⁰ *Vládní nařízení č. 64 z dubna 1925.*

³¹ KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana – PÁNKOVÁ, Markéta (eds.). „Národní“ školství za první Československé republiky, s. 67 – 68.

³² *Ministerský výnos č. 47 447 ze dne 16. června 1921.*

³³ KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana – PÁNKOVÁ, Markéta (eds.). „Národní“ školství za první Československé republiky, s. 68 – 69.

vykonávat učitelskou praxi. Po jeho zrušení se tak svobodné učitelky mohly provdat, aniž by musely následně školu opouštět.³⁴

Samotná cesta dětí do školy byla někdy velmi komplikovaná. Městská hromadná doprava prakticky neexistovala, a proto musely děti absolvovat celou cestu pěšky. Do měšťanských škol ve větších městech docházely na výuku také děti ze vzdálenějších částí města, nebo dokonce z okolních obcí. Stravování žáků v podobě obědů neexistovalo. V některých školách byla možnost zakoupit si pouze svačinu od školníka během přestávky, nebo si nechat předplatit polévku.³⁵

Z hlediska školské správy v Čechách byla nejnižší správní jednotkou *místní školní rada*, která se zřizovala v každé školní obci. Tato rada se skládala ze zástupců škol a obce. Jejím úkolem bylo zajistit hmotné záležitosti školní obce, jako například udržování dobrého stavu školních budov. Vyšší správní jednotkou byly *školní okresy*, pod které spadaly většinou všechny školy z politického okresu. Okresní školní výbor byl tvořen okresním hejtmanem, okresními školními inspektory, zástupci učitelstva a zástupci z řad obyvatel. Tomuto výboru byly podřízeny mateřské, obecné i měšťanské školy v okrese. Nad školními okresy stály *Zemské školní rady*. Mezi členy této rady patřil zemský prezident, zástupci zemského výboru, referenti pro správní a hospodářské věci školní, zemští školní inspektoři, zástupci hlavních měst, zástupci církví a zástupci učitelstva. Do kompetence této rady spadaly nejen obecné a měšťanské školy, ale také střední. Nejvyšší instancí školské správy bylo *ministerstvo školství a národní osvěty*, jehož působnost byla celostátní.³⁶

---

³⁴ VALIŠOVÁ, Alena – KASÍKOVÁ, Hana (eds.). *Pedagogika pro učitele*, s. 79.

³⁵ JARÁ, Karla (ed.). *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války (15. 3. 1939 – květen 1945)*, s. 70.

³⁶ KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana – PÁNKOVÁ, Markéta (eds.). „Národní“ školství za první Československé republiky, s. 14 – 15.

RÝDL, Karel. *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774–1989)*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010, s. 14 – 23. ISBN 978-80-7395-322-5.

2. Podoba školství během nacistické okupace

Ihned po vzniku Protektorátu Čechy a Morava byla zahájena germanizace českomoravského prostoru. Jedním z prostředků k dosažení tohoto cíle byl zásah do českého školství, který spočíval v omezení vzdělávacích příležitostí, ve změně školského systému a v obměně vzdělávacího obsahu.³⁷

Prvním zásahem do českého školství byly přísuny českých žáků a učitelů z pohraničních oblastí, které se staly součástí německého státu. Na obsazeném území došlo ke zrušení všech českých středních škol. Obecné a měšťanské školy byly sice zachovány, avšak výrazně omezeny. Výuka dětí na těchto školách probíhala až na výjimky v německém jazyce. To vedlo k dalším přísunům českých žáků na území později zřízeného protektorátu.³⁸

Zatímco náhlý přísun žáků byl řešen jejich přijetím do nových škol a posléze zajišťováním vhodných podmínek pro výuku, situace s učiteli byla jiná. Ze zabraného území přišla spousta státních zaměstnanců, pro které nebyl dostatek volných pracovních míst. Stát se tento problém pokusil vyřešit úsporným opatřením, které vyústilo k přeložení některých státních zaměstnanců do trvalé výslužby. Nová pracovní místa byla proto vytvořena odchodem starších kolegů do předčasné penze.³⁹ Toto řešení bylo uplatňováno taktéž ve školství. Zde byl ovšem po zřízení protektorátu sledován rovněž cíl zbavit se učitelů, kteří byli v důsledku vyššího věku ovlivněni demokratickými ideály první republiky, a hrozilo, že se budou bránit novým protektorátním poměrům.⁴⁰

K dalšímu propouštění došlo ihned po vyhlášení protektorátu. Již 16. března bylo vládou nařízeno, aby z veřejné státní služby byli propuštěni všichni židovští zaměstnanci. Pracovní místa ve školách souběžně s tímto propouštěním obsazovali němečtí učitelé a ředitelé.⁴¹

Na počátku okupace došlo také k rozsáhlé a později několikrát opakované revizi učebnic a knihoven, která se projevila odstraněním ideově, rasově a politicky nevhodných osob.⁴² Za politicky nevhodnou osobu byl označen například univerzitní profesor František Drtina, jehož jméno muselo z názvu pardubické školy zmizet.⁴³ Z učebnic byly také

---

³⁷ NOVOTNÝ, Miroslav (ed.). *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada: Školství a vzdělanost*, s. 353.

³⁸ SVOBODA, Jaroslav. *Školství v období protektorátu*. České Budějovice: Nová Forma, 2010, s. 28. ISBN 978-80-87313-67-1.

³⁹ *Zákon č. 379 ze dne 21. prosince 1938*.

⁴⁰ MORKES, František. *Československé školy v letech 2. světové války*, s. 10.

⁴¹ *Tamtéž*, s. 8.

⁴² GEBRHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země Koruny české*. Svazek 15. a, 1938–1945. Praha: Paseka, 2006, s. 539. ISBN 80-7185-582-0.

⁴³ *Drtinova měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku*.

vymazány veškeré texty, které se týkaly české samostatnosti, nebo jakkoliv připomínaly Československou republiku.⁴⁴

Výuka žáků se čím dál více podobala německému vzoru. Vyučovací hodiny byly zkráceny na 45 minut. Maximální povolený počet dětí v jedné třídě byl stanoven na 60, v jednotřídní škole na 50. Zasaženy byly také jednotlivé vyučovací předměty. V hodinách zeměpisu byla látka zaměřena pouze na území německého státu a jeho spojenců. Nejvíce poznamenán byl ovšem dějepis. Nejprve došlo k zákazu seznamovat žáky s některými částmi českých dějin. Z učebních osnov tak byla vynechána například Palackého koncepce česko-německého vztahu. Později byly tyto hodiny zrušeny úplně. Jakmile došlo k obnově výuky dějepisu, látka byla zaměřena pouze na výklad dějin německého státu a národa.⁴⁵

Mimořádnou pozornost si vydobyla výuka německého jazyka. Postupem času se z těchto hodin stal hlavní a nejdůležitější předmět. Nejprve byl zaveden německý jazyk jako povinný na středních školách. U měšťanských škol došlo k povinné výuce od listopadu 1939. Z počátku byl tedy pouze na obecných školách vyučován jako nepovinný. Změna přišla v následujícím roce, kdy došlo k jeho povinné výuce od třetího ročníku, pokud se na hodiny přihlásilo alespoň 15 dětí. Začátkem školního roku 1940/1941 byla po německém nátlaku zavedena povinná výuka tohoto předmětu i na obecných školách a od následujícího roku byl německý jazyk vyučován již od prvního ročníku.⁴⁶

Školní vyučování bylo pro žáky povinné. Výjimku tvořily děti hlásící se k judaismu. Na počátku školního roku 1939/1940 byl přístup do školy všem židovským dětem výrazně omezen. V souvislosti se zaváděním norimberských zákonů došlo o rok později k úplnému zákazu vstupu dětí judaistického vyznání do škol. Jakmile bylo těmto dětem zakázáno navštěvovat veřejné i soukromé školy s českým, nebo německým vyučovacím jazykem, vzdělání mohly získat pouze na soukromých židovských školách. Tyto školy se na území protektorátu nacházely celkem tři. Okupační moci se tak velmi rychle podařilo zamezit přístup židovskému obyvatelstvu ke vzdělávání.⁴⁷

Ostatní žáci navštěvovali školu pravidelně, avšak jejich docházka byla často narušována. Špatné zásobování školních ústavů uhlím vedlo k vyhlášení uhelných prázdnin. Během tohoto období navštěvovaly děti školu jednou, v případě nutnosti dvakrát

---

⁴⁴ SVOBODA, Jaroslav. *Školství v období protektorátu*, s. 30.

⁴⁵ MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát aneb česká každodennost 1939-1945*. Řitka: Nakladatelství Čas, 2012, s. 57. ISBN 978-80-87470-60-2.

⁴⁶ VELČOVSKÝ, Václav. *Čeština pod hákovým křížem*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2017, s. 126. ISBN 978-80-246-3546-9.

⁴⁷ MORKEŠ, František. *Československé školy v letech 2. světové války*, 2005, s. 8.

KASPEROVÁ, Dana. *Výchova a vzdělávání židovských dětí v protektorátu a v ghettu Terezín*. Praha: Univerzita Karlova, 2010, s. 58. ISBN 978-80-7308-327-4.

týdně. Učitel vždy zkontroloval žákům vypracované úkoly a následně zadal nové. Pardubické školy byly zasaženy také dětskou obrnou, která se začala mezi dětmi šířit během letních prázdnin v roce 1939. Aby se zabránilo šíření této nemoci, došlo k přesunutí začátku školního roku na počátek října. Ze stejného důvodu byly v následujícím roce pardubické školy uzavřeny také od 9. února do 4. března. Volno bylo rovněž žákům uděleno v souvislosti s dezinfikováním školních budov, když se koncem roku 1941 objevil na Pardubicku záškrť. V neposlední řadě byla školní docházka ovlivněna častými poplachy, které souvisely s blížícím se koncem války a leteckými nálety.⁴⁸

V průběhu války docházelo k čím dál většímu zneužívání škol. Žáci byli především využíváni k nejrůznějším službám pro válečné hospodářství. Děti byly povinny sbírat různé suroviny jako například léčivé rostliny, kosti, rohovinu, železo, nebo textilní odpad. U pravidelného povinného sběru papíru docházelo k stanovení minimálního množství na každého žáka, které bylo potřeba odevzdat. Každá škola byla také nucena o sběru vést předepsanou dokumentaci, podle které byli žáci následně podněcováni k lepším výsledkům. Motivací měl být rovněž promyšlený systém odměn.⁴⁹

České školství bylo velmi negativně ovlivněno také zabíráním školních budov. Nejprve tyto prostory byly odevzdávány českým vojákům, kteří byli po mnichovské konferenci mobilizováni. Později došlo obsazení školních budov okupačním vojskem. Prostory sloužící žákům se tak staly ubytovacími místy pro vojáky, provizorními lazarety, nebo je využívali členové Hitlerjugend.⁵⁰

Podstatná změna v celém českém vzdělávacím systému se uskutečnila počátkem školního roku 1941/1942. Okupační správa nejprve převzala školský systém Československé republiky, ovšem velmi brzy došlo k jeho reorganizaci podle německého modelu. Studium na obecných školách bylo zkráceno o jeden rok, naopak u měšťanských škol došlo k jeho prodloužení. Ke změně došlo i v samotném postavení měšťanských škol. Nově se jednalo o výběrový institut, na který bylo po absolvování čtyřletého studia přijato pouze 35 %, později 40 % žáků obecné školy. Ostatním dětem zbývalo dokončit povinnou školní docházku na obecné škole, která nově umožňovala osmileté studium. Osmileté obecné školy nebyly do

---

⁴⁸ JARÁ, Karla (ed.). *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války (15. 3. 1939 – květen 1945)*, s. 70.

⁴⁹ MORKEŠ, František. *Československé školy v letech 2. světové války*, s. 9.
SVOBODA, Jaroslav. *Školství v období protektorátu*, s. 36.

⁵⁰ DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu. Školství, písemnictví, kinematografie*, s. 38, 41.

té doby novinkou, avšak jednalo se pouze o venkovskou záležitost, odkud byly cesty do měšťanských škol velmi vzdálené.⁵¹

Přestože během okupace došlo k poměrně rozsáhlé obměně pedagogů, nedalo se zcela zamezit, aby se někteří učitelé nepodíleli na odbojové činnosti, nebo nevyjadřovali své nesympatie k novému režimu během výuky žáků. Tuto skutečnost si němečtí okupanti velmi dobře uvědomovali. Poměrně rychle dospěli také k závěru, že na svou stranu nezískají ani většinu české inteligence. Během rozsáhlé a velmi intenzivní germanizace českého obyvatelstva se proto snažili o snížení jeho obecné vzdělanosti. Jedním z výsledků této snahy bylo postupné uzavírání středních škol, které během války dospělo ke zrušení až 70 % všech středoškolských ústavů.⁵²

---

⁵¹ NOVOTNÝ, Miroslav (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Školství a vzdělanost*, s. 353. GEBRHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek 15. a, 1938–1945*, s. 541.

⁵² MORKES, František. *Československé školy v letech 2. světové války*, s. 10.

3. Počet žáků v Pardubicích v letech 1918 až 1938

Budeme-li se zabývat otázkou školství, žáci a jejich počet bude vždy důležitým faktorem. Jedná se o pilíř celého školského systému, který nám ukazuje nejen jeho velikost, ale především udává určitý směr vývoje. Obecně můžeme konstatovat, že větší počet studentů představuje vždy složitější situaci.

Jeden z mnoha prvků, který se během let 1918 až 1938 v pardubickém školství výrazně projevil hned několikrát, je hledání vhodného prostoru pro výuku a následné vybavování jeho interiéru. Pro splnění těchto funkčních podmínek je zapotřebí získat také určitý finanční obnos. Shánění ideálního prostoru, jeho vybavení a taktéž potřebných peněz může být problém v době míru a prosperity. Ve výjimečných situacích, jako jsou například válečné konflikty, se jedná o problém zcela určitě. Stavem žactva je taktéž ovlivněna i řada dalších a jistě neméně důležitých faktorů. Jednotlivé problémy pardubického školství bude možné snáze pochopit, budeme-li znát alespoň částečný počet dětí navštěvujících školní instituty.

3.1. Porodnost dětí v době války a její vliv na počet žactva

První světová válka se negativně zapsala do každodenních životů všech obyvatel. Jedna z největších strastí válečného života byla absence mužské části populace. Nepřítomnost mužů byla zapříčiněna jejich bojovým nasazením na frontě, nebo v horších případech smrtelným zraněním z bojů. Za těchto okolností bylo pro ženu velmi těžké najít si partnera, se kterým by následně mohla založit rodinu. Pokud nebyl muž ze zdravotních důvodů odveden, případně nesplňoval věkovou hranici, rodinu se ženou založit mohl. Zde už rozhodovala schopnost páru finančně a materiálně zabezpečit případné narození jejich potomka. Jelikož se ale probíhající válka postupně projevovala i v této části každodenního života, porodnost dětí v době válečného konfliktu začala značně klesat.

První světová válka vypukla 28. července 1914. Připočítáme-li k tomuto datu devítiměsíční cyklus těhotenství ženy, první válečné děti se začaly rodit v dubnu 1915. Předškolní děti byly povinny zahájit školní docházku v šesti letech svého života. Porodnost v době války se za těchto okolností začala projevovat školním rokem 1921/1922.

Povinná docházka trvala osm let, které žáci strávili většinou na obecných, nebo měšťanských školách. Někteří z nich následně ve svém studiu pokračovali na školách středních. Pro takového žáka skončil studentský život až po 12 letech. Pokud si tyto roky připočítáme ke školnímu roku 1921/1922, zjistíme, že válečné děti postupně opouštěly

vzdělávací systém teprve ve školním roce 1933/1934. Jelikož ale první světová válka probíhala v letech 1914 až 1918, válečná porodnost se zcela přestala projevovat teprve školním rokem 1938/1939. Tento jev tak doprovázel celé období meziválečného Československa.

I když kalendářní rok není totožný se školním rokem, všechny děti počaté během jednoho kalendářního roku usedly společně do lavic ve stejném školním roce. Jelikož se příznivé podmínky pro založení rodiny v průběhu války zhoršovaly, není možné přistupovat k počtu počatých dětí na začátku války stejně jako k dětem zplozených v pozdější době. Z těchto důvodů jsou studenti během celé své školní docházky v následujících tabulkách rozlišováni intenzitou červené barvy. Přejít od světlého odstínu ke tmavému odpovídá chronologickému počtu dětí v letech 1914 až 1918.

Doba početí a narození válečných dětí a jejich nástup do školy					
početí		narození			
rok	měsíc	rok	měsíc	zahájení školní docházky	
1914	srpen – prosinec	1915	duben – srpen	1921/1922	
1915	leden – duben		1916	září – prosinec	1922/1923
	květen – prosinec	leden – srpen		1923/1924	
1916	leden – duben	1917	září – prosinec		1924/1925
	květen – prosinec		leden – srpen	1925/1926	
1917	leden – duben	1918	září – prosinec		1925/1926
	květen – prosinec		leden – srpen		
1918	leden – duben	1919	září – prosinec		
	květen – listopad		leden – červenec		

Tabulka č. 1: Doba početí a narození válečných dětí a jejich nástup do školy.

3.2. Počet žáků v Pardubicích v letech 1918 až 1923

Po skončení první světové války se pardubické školství začalo postupně navracet do původního stavu. Docházelo k pozvolné obnově pravidelného vyučování a také k opravám a následnému navrácení budov, které dříve sloužily školním účelům. K lepšímu pochopení této situace je důležité znát počet studentů, pro které bylo nutností vytvořit vyhovující podmínky ke vzdělávání.

Ve školních letech 1918/1919 až 1920/1921 nebyl stav žactva hrůzami první světové války nijak poznamenán. Počet žáků z těchto let nám tak ukazuje velikost pardubického školství nejen ze zmíněného období, ale rovněž se nám dostává možnost udělat si představu o předválečném stavu. Koncem prvního sledovaného období už můžeme spatřit viditelný pokles žáků. Tento jev je zapříčiněn právě z důvodu nástupu válečných dětí do škol. Jelikož se ve školním roce 1922/1923 jednalo pouze o první dva postupné ročníky, školství v letech 1918 až 1923 nebylo malou porodností v době války radikálně zasaženo.

3.2.1. Staroměstská měšťanská a obecná škola chlapecká

Data obsažena v tabulce č. 2 nám ukazují počty žáků, kteří navštěvovali Staroměstskou obecnou školu chlapeckou a Staroměstskou měšťanskou školu chlapeckou. Do lavic prvně jmenovaného školního institutu usedlo počátkem sledovaného období 324 žáků. V následujícím školním roce se počet zvýšil na 345 a o rok později znovu klesnul na 324. Z těchto dat můžeme tedy konstatovat, že průměrný stav žactva na této škole byl před projevem válečné porodnosti 331 chlapců. Jakmile dovršily šest let děti zplozené v prvním válečném roce, počet žáků klesl na číslo 305. Bohužel, školní kronika Staroměstské obecné školy chlapecké se z let 1922 až 1940 nedochovala. Tato nepříjemnost znemožňuje plně zaznamenat počet žactva z tohoto období a sledovat tak jeho vývoj. Neúplnost archivních pramenů však nebude v celkovém výsledku nijak závažná. Chybějící data lze odhadnout na základě údajů jiných obecných škol, a to jak v dobách sledování úbytku žactva v souvislosti s nízkou porodností v době války, tak ve zbylých letech.

Na základě menšího počtu měšťanských škol docházelo ke zřizování poboček jejich jednotlivých ročníků. V souvislosti s počtem těchto tříd na staroměstských školách je možné v tabulce č. 2 zpozorovat srovnatelný počet žactva v obou školních institutech. Jelikož došlo na této měšťanské škole školním rokem 1919/1920 ke zřízení také čtvrtého nepovinného ročníku, počet žáků ve výsledku převyšuje obecnou školu.

Zřizování čtvrtých ročníku na měšťanských školách nebylo v této době běžné. Absence tohoto ročníku na ostatních školách v Pardubicích vzbudila zájem nejen mezi

chlapci, ale také se mezi uchazeči našlo i několik dívek. Na počátku školního roku 1919/1920 proto usedlo do lavic Staroměstské měšťanské školy chlapecké také devět žáčků z celkového počtu 721 dětí.⁵³

Následujícího roku využilo této možnosti a bylo přijato ke studiu celkem 74 žáků. Reakcí na veliký zájem bylo vydání ministerského nařízení ze dne 1. října 1921. Od této chvíle již nesmělo být nadále do čtvrtého ročníků měšťanských škol přijímáno více než 50 uchazečů.⁵⁴ V nashromážděných datech zanesených do tabulek bude ovšem možné vidět, že vydané nařízení nebylo striktně dodržováno a v případě odůvodněné žádosti byla v některých případech hranice lehce překročena.

Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1918 – 1923					
ročník	začátek školního roku				
	1918/1919	1919/1920	1920/1921	1921/1922	1922/1923
1. ročník	56	67	63	48	?
2. ročník	86 (2 třídy)	55	59	55	?
3. ročník	60	94 (2 třídy)	51	58	?
4. ročník	64	64	90 (2 třídy)	55	?
5. ročník	58	65	61	89 (2 třídy)	?
6. ročník	103 (2 třídy)	138 (3 třídy)	170 (3 třídy)	165 (3 třídy)	167 (3 třídy)
7. ročník	162 (3 třídy)	101 (2 třídy)	120 (2 třídy)	125 (2 třídy)	162 (2 třídy)
8. ročník	47	103 (2 třídy)	95 (2 třídy)	84 (2 třídy)	84 (2 třídy)
9. ročník	-	34	74	49	50
celkem	636	721	783	728	463 + ?

Tabulka č. 2: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1918 – 1923.⁵⁵

⁵³ SOKA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1894 – 1930), SK č. 565, s. 243.

⁵⁴ *Tamtéž*, s. 254.

⁵⁵ *Tamtéž*, s. 235, 243, 248, 254, 262.

3.2.2. Staroměstská měšťanská a obecná škola dívčí

Tabulka č. 3 je zaměřena na staroměstské školy pro dívky. Obsahuje tedy údaje ke stavu žactva Staroměstské obecné školy dívčí a Staroměstské měšťanské školy dívčí. Na základě úplnosti těchto dat můžeme vidět, že v případě obecné školy došlo ve školním roce 1921/1922 k poklesu nově přijatých studentek. V následujícím školním roce je hned na první pohled vidět, že počet začek prvního ročníku znovu klesl, tentokrát o polovinu.

Celkový počet žáků na obou školách sice v prvním sledovaném období nejprve stoupl a následně na jeho konci klesl, nejedná se však o změnu, která by činnost škol jakýmkoliv způsobem zasáhla. Naopak, na měšťanské škole došlo v posledních dvou školních letech ke zřízení již třetí pobočky prvního (šestého) ročníku.

Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí v letech 1918 – 1923					
ročník	začátek školního roku				
	1918/1919	1919/1920	1920/1921	1921/1922	1922/1923
1. ročník	50	54	51	41	23
2. ročník	59	55	53	49	31
3. ročník	61	58	54	57	51
4. ročník	59	60	57	64	50
5. ročník	40	63	61	57	67
6. ročník	144 (2 třídy)	157 (2 třídy)	166 (2 třídy)	165 (3 třídy)	139 (3 třídy)
7. ročník	117 (2 třídy)	144 (2 třídy)	135 (2 třídy)	162 (2 třídy)	146 (3 třídy)
8. ročník	85 (2 třídy)	82 (2 třídy)	90 (2 třídy)	88 (2 třídy)	114 (2 třídy)
celkem	615	673	667	683	621

Tabulka č. 3: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí v letech 1918 – 1923.⁵⁶

⁵⁶ SOKA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1905 – 1939), SK č. 561, s. 203, 215, 226, 235, 244.
SOKA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1922 – 1940), SK č. 562, s. 21.

3.2.3. Novoměstská obecná škola chlapecká a dívčí

Jelikož byly novoměstské školy umístěny do budov nikoliv podle pohlaví jako v případě škol staroměstských, ale podle druhu školního institutu, úbytek žactva se zde projevil daleko více. Tabulka č. 4 nám opět v prvních dvou letech nástupu válečných dětí do škol ukazuje veliký pokles nově přijímaných žáků. Porovnáme-li podle četnosti žactva nejsilnější a zároveň nejslabší školní rok, dostaneme se k číselnému rozdílu 238. Toto číslo nevypadá na první pohled nijak závažně. Je nutné si ovšem uvědomit, že jeden institut v podobě obecné školy, který nezřídil v žádném svém postupném ročníku pobočku, je schopný poskytnout vzdělání okolo 300 žákům. Za těchto okolností je úbytek přeci jen nezanedbatelný. Všeobecně ale i zde platí, že ani jedna z obecných škol nebyla v tomto sledovaném období poklesem stavu žactva nijak vážně zasažena. Porodnost v souvislosti s válečným konfliktem se u obecných škol projeví především ve druhém sledovaném období.

Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí v letech 1918 – 1923					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1918/1919	1919/1920	1920/1921	1921/1922	1922/1923
1. ročník	89 (2 třídy)	105 (2 třídy)	101 (2 třídy)	71 (2 třídy)	38
2. ročník	90 (2 třídy)	94 (2 třídy)	97 (2 třídy)	88 (2 třídy)	71 (2 třídy)
3. ročník	93 (2 třídy)	94 (2 třídy)	99 (2 třídy)	96 (2 třídy)	85 (2 třídy)
4. ročník	99 (2 třídy)	96 (2 třídy)	92 (2 třídy)	99 (2 třídy)	101 (2 třídy)
5. ročník	100 (2 třídy)	104 (2 třídy)	106 (2 třídy)	96 (2 třídy)	98 (2 třídy)
dívky	1918/1919	1919/1920	1920/1921	1921/1922	1922/1923
1. ročník	507 (10 tříd)	90 (2 třídy)	84 (2 třídy)	78 (2 třídy)	48
2. ročník		94 (2 třídy)	90 (2 třídy)	84 (2 třídy)	72 (2 třídy)
3. ročník		100 (2 třídy)	100 (2 třídy)	96 (2 třídy)	84 (2 třídy)
4. ročník		126 (2 třídy)	103 (2 třídy)	93 (2 třídy)	91 (2 třídy)
5. ročník		110 (2 třídy)	106 (2 třídy)	92 (2 třídy)	87 (2 třídy)
celkem	978	1013	978	893	775

Tabulka č. 4: Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí v letech 1918 – 1923.⁵⁷

⁵⁷ SOkA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1921), SK č. 571, s. 162, 205 – 206, 227.

SOkA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1921 – 1930), SK č. 572, s. 4 (školní rok 1921/1922), 3 (školní rok 1922/1923).

3.2.4. Novoměstská měšťanská škola chlapecká a dívčí

Tabulka č. 5 zachycuje počet žactva novoměstských měšťanských škol. Během prvního sledovaného období nebyly tyto typy škol poznamenány nízkou porodností. Z tohoto důvodu zde není vidět radikální pokles dětí, ale naopak lze spatřit veliký nárůst. Mezi prvním a posledním zaznamenaným školním rokem je rozdíl 298 studentů. V tomto čísle je také zahrnut přírůstek v podobě zřízení čtvrtého ročníku na chlapecké škole. Odečteme-li si ovšem 50 žáků, kteří tvořili v posledním sledovaném školním roce čtvrtý ročník, dostane se nám i tak vysokého rozdílu. V archivních záznamech se mi nepodařilo dohledat žádnou zmínku o připojení nové části k městu, ani o zrušení vzdálenější měšťanské školy v totožném školním okrese. Pozvolný nárůst si proto vykládám jako součást rozvoje města a přirozeného populačního růstu.

Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí v letech 1918 – 1923					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1918/1919	1919/1920	1920/1921	1921/1922	1922/1923
1. ročník	137 (2 třídy)	144 (2 třídy)	213 (3 třídy)	187 (3 třídy)	213 (3 třídy)
2. ročník	121 (2 třídy)	129 (2 třídy)	124 (2 třídy)	176 (3 třídy)	167 (3 třídy)
3. ročník	75	84 (2 třídy)	94 (2 třídy)	92 (2 třídy)	119 (2 třídy)
4. ročník	-	-	-	55	50
dívky	1918/1919	1919/1920	1920/1921	1921/1922	1922/1923
1. ročník	179 (3 třídy)	215 (3 třídy)	219 (3 třídy)	201 (3 třídy)	190 (3 třídy)
2. ročník	134 (2 třídy)	168 (3 třídy)	177 (3 třídy)	198 (3 třídy)	170 (3 třídy)
3. ročník	101 (2 třídy)	95 (2 třídy)	124 (2 třídy)	110 (2 třídy)	136 (2 třídy)
celkem	747	835	951	1019	1045

Tabulka č. 5: Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí v letech 1918 – 1923.⁵⁸

SOKA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1912 – 1929), SK č. 580, s. 115, 154, 183, 197, 205 – 206.

⁵⁸ SOKA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1908 – 1919), SK č. 583, s. 219.

SOKA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1919 – 1953), SK č. 584, s. 2, 22, 40, 63.

SOKA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1922 – 1940), SK č. 576, s. 18.

3.2.5. Obecná škola chlapecká a dívčí U Kostelíčka

V případě škol U Kostelíčka, toho času pouze obecných, můžeme naopak spatřit pokles žactva, a to rovněž v celém sledovaném období. Úbytek dětí není nijak radikální a nelze proto hledat jeho příčinu. Pouze u posledních dvou školních let můžeme zaznamenat rychlejší pokles, avšak zde se nám už projevuje válečná porodnost. V tomtéž období také nelze zaznamenat počet žactva v jednotlivých ročnících chlapecké školy. Stručnost archivního pramene nám tak umožňuje sledovat pouze pokles počtu dětí na celé škole. U dívčí školy je také možné opět vidět, že v pořadí ve druhém zasaženém roce dochází zhruba k polovičnímu úbytku přijatých dívek. Lze se tedy domnívat, že ve druhém válečném roce klesla celková porodnost zhruba o polovinu.

Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí U Kostelíčka v letech 1918 – 1923					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1918/1919	1919/1920	1920/1921	1921/1922	1922/1923
1. ročník	67	51	63	?	?
2. ročník	59	63	53	?	?
3. ročník	63	61	66	?	?
4. ročník	74	67	62	?	?
5. ročník	53	63	64	?	?
dívky	1918/1919	1919/1920	1920/1921	1921/1922	1922/1923
1. ročník	53	52	59	36	28
2. ročník	55	47	58	62	43
3. ročník	65	51	50	60	55
4. ročník	61	66	54	46	57
5. ročník	77	60	59	51	47
celkem	627	581	588	546	467

Tabulka č. 6: Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí U Kostelíčka v letech 1918 – 1923.⁵⁹

⁵⁹ SOkA Pardubice, NAD č. 1009 – Národní škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy chlapecké (1919 – 1952), SK č. 595, s. 6, 21, 39, 58.

SOkA Pardubice, NAD č. 1442 – Obecná škola smíšená Pardubice, U kostelíčka. Kronika obecné školy smíšené (1901 – 1933), SK č. 592, s. 105, 138, 151, 166, 179.

3.2.6. Obecná škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku

Záznamy obecných škol Na Skřivánku nejsou taktéž kompletní. I zde se jedná pouze o stručnější zápis, nikoliv jeho absenci. Údaje pro obě školy, v prvním sledovaném školním roce pouze pro celou školní budovu, jsou proto zaznamenány. Na získaných datech celkového počtu můžeme vidět nárůst žactva, který se nástupem válečných dětí do škol mění na pokles. I tentokrát můžeme konstatovat, že úbytek v počtu přijímaných studentů je nejprve pozvolný. Ve druhém zasaženém roce se již zaznamenaná hodnota sníží na polovinu, jako v předešlých případech.

Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1918 – 1923					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1918/1919	1919/1920	1920/1921	1921/1922	1922/1923
1. ročník	?	60	67	40	29
2. ročník	?	66	66	73	44
3. ročník	?	77	70	67	81 (2 třídy)
4. ročník	?	65	88 (2 třídy)	46	59
5. ročník	?	67	61	104 (2 třídy)	62
dívky	1918/1919	1919/1920	1920/1921	1921/1922	1922/1923
1. ročník	?	?	66	50	26
2. ročník	?	?	60	65	50
3. ročník	?	?	62	63	67
4. ročník	?	?	56	59	66
5. ročník	?	?	62	56	57
celkem	532	611	658	623	541

Tabulka č. 7: Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1918 – 1923.⁶⁰

⁶⁰ SOKA Pardubice, NAD č. 1006 – Národní škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1919 – 1953), SK č. 602, s. 3, 8, 15, 20.

SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1911 – 1948), SK č. 599, s. 119, 128, 130, 139, 148.

3.2.7. Státní reálná škola

Nejen měšťanské typy škol, ale také střední školy nebyly v tomto sledovaném období nijak poznamenány nízkou válečnou porodností. V případě Státní reálné školy můžeme vidět nárůst celkového počtu studentů. Je však potřeba si uvědomit, že zmíněný nárůst není příčinou většího počtu přijímaných uchazečů, ale kvůli většímu počtu úspěšně studujících.

Počet žáků Státní reálné školy v letech 1918 – 1923					
ročník	začátek školního roku				
	1918/1919	1919/1920	1920/1921	1921/1922	1922/1923
1. ročník	93 (2 třídy)	98 (2 třídy)	100 (2 třídy)	111 (2 třídy)	103 (2 třídy)
2. ročník	102 (2 třídy)	90 (2 třídy)	96 (2 třídy)	109 (2 třídy)	120 (2 třídy)
3. ročník	80 (2 třídy)	98 (2 třídy)	90 (2 třídy)	95 (2 třídy)	100 (2 třídy)
4. ročník	85 (2 třídy)	77 (2 třídy)	88 (2 třídy)	83 (2 třídy)	99 (2 třídy)
5. ročník	46	63 (2 třídy)	53 (2 třídy)	65 (2 třídy)	61 (2 třídy)
6. ročník	46 (2 třídy)	42	59 (2 třídy)	53 (2 třídy)	59 (2 třídy)
7. ročník	46	43	37	53 (2 třídy)	53 (2 třídy)
celkem	498	511	523	569	595

Tabulka č. 8: Počet žáků Státní reálné školy v letech 1918 – 1923.⁶¹

⁶¹ SOkA Pardubice, NAD č. 1051 – Reálné gymnázium Pardubice. Výroční zprávy (1911 – 1949), kart. č. 34.

3.2.8. Dívčí reálné gymnázium

Po zřízení Dívčího reálného gymnázia docházelo k přijímání nových žaček pouze každý druhý školní rok. Škola tímto postojem sledovala dva cíle. Prvním byla snaha snížit provozní náklady celého institutu, druhým se škola snažila zvýšit kvalitu nově přijatých studentek.⁶² Školním rokem 1919/1920 bylo od této zásady ale upuštěno. Jednalo se tak o podstatný důvod, proč došlo během sledovaného období k nárůstu celkového počtu žaček, který i za těchto okolností nebyl příliš veliký.

Počet žáků Dívčího reálného gymnázia v letech 1918 – 1923					
ročník	začátek školního roku				
	1918/1919	1919/1920	1920/1921	1921/1922	1922/1923
1. ročník	60	38	50	69 (2 třídy)	41
2. ročník	-	58	36	50	58
3. ročník	58	-	54	33	39
4. ročník	-	49	-	47	32
5. ročník	29	-	33	-	30
6. ročník	-	26	-	29	-
7. ročník	27	-	22	-	25
8. ročník	-	24	-	22	-
celkem	174	195	195	250	225

Tabulka č. 9: Počet žáků Dívčího reálného gymnázia v letech 1918 – 1923.⁶³

⁶² SOKA Pardubice, NAD č. 1050 – Dívčí reálné gymnázium Pardubice. Školní kronika (1910 – 1927), SK č. 645, s. 17.

⁶³ SOKA Pardubice, NAD č. 1050 – Dívčí reálné gymnázium Pardubice. Výroční zprávy (1911 – 1927), kart. č. 1.

3.2.9. Gymnázium

V pořadí již u třetího školního institutu, na kterém bylo žákům umožněno nejen splnit povinnou školní docházku, ale taktéž později získat středoškolské vzdělání, není rovněž možné spatřit projevy válečné porodnosti. Data obsažena v tabulce nám tak ukazují pouze stav žactva školy. I když v nashromážděných číslech můžeme vidět pokles studentů, nejedná se o žádný údaj, který by si zasloužil větší pozornost.

Počet žáků Gymnázia v letech 1918 – 1923					
ročník	začátek školního roku				
	1918/1919	1919/1920	1920/1921	1921/1922	1922/1923
1. ročník	37	16	36	44	32
2. ročník	30	32	17	29	36
3. ročník	24	22	31	19	30
4. ročník	30	25	21	27	16
5. ročník	39	21	11	16	25
6. ročník	20	28	17	11	17
7. ročník	17	20	24	17	9
8. ročník	10	17	17	25	16
celkem	207	181	174	188	181

Tabulka č. 10: Počet žáků Gymnázia v letech 1918 – 1923.⁶⁴

⁶⁴ SOkA Pardubice, NAD č. 1052 – Gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1953), SK č. 646, s. 26, 28, 31, 33, 35.

3.3. Počet žáků v Pardubicích v letech 1923 až 1928

Ve druhém sledovaném období, tedy ve školních letech 1923/1924 až 1927/1928, bylo školství nejvíce zasaženo nízkou porodností na úrovni obecných škol. Nejnižší pokles žactva se projevil školním rokem 1925/1926. Jednalo se o období, kdy byly nízkou porodností zasaženy obecné školy ve všech svých postupných ročnících. Tento školní rok tak můžeme označit za zlom, po kterém začalo na obecných školách docházet opět k nárůstu počtu studentů.

Nejnižší míra porodnosti se podle nashromážděných dat projevovala ve třetím a čtvrtém válečném roce. Tyto ročníky někdy natolik prořídily, že se počet studentů v jedné třídě v krajních případech pohyboval okolo patnácti žáků. Pro lepší představu je dobré si taktéž uvědomit, že před projevem válečné porodnosti se v nepočtenější zaznamenané třídě vzdělávalo 77 dětí. Situace na školách byla často řešena spojením nižšího a vyššího ročníku. Žáci se sice učili společně, avšak nadále byly dodržovány vzdělávací osnovy pro každý ročník zvlášť. Druhým řešením byla spojená výuka dětí stejného ročníku, jen se jednalo o dvě třídy z různých škol, nebo obou pohlaví. Tyto změny se ale těžko časově ohraničují, jelikož veškeré záznamy včetně statistik byly nadále vedeny odděleně. Vše je proto většinou závislé na způsobu a vedení zápisů v kronikách a jejich podrobnosti.

Koncem druhého sledovaného období lze znovu spatřit počátek zásahu, tentokrát do školství na úrovni měšťanských škol. Nízká porodnost se ve školním roce 1927/1928 projevila opět v prvních dvou postupných ročnících. Jelikož studium na měšťanských školách bylo oproti výuce na školách obecných pouze tříleté, na některých školách již čtyřleté, byly tyto školní instituce zasaženy daleko více.

3.3.1. Staroměstská měšťanská a obecná škola chlapecká

V souvislosti s absencí archivního materiálu, který by nám prozradil stav žactva v tomto sledovaném období, nemůžeme z této tabulky nashromážděných dat mnoho vyčíst. Jak již bylo zmíněno, pro obecné školy byl školní rok 1925/1926 nejkritičtější. Jelikož ale data z obecné školy chybí, celkový počet dětí se vztahuje pouze k měšťanské škole.

Zaznamenaný pokles žactva měšťanské školy můžeme rozdělit do dvou částí, a to na období před projevem válečné porodnosti a již po jejím zásahu. Zatímco u posledních dvou školních let je důvod jasný, co bylo příčinou v prvním případě se můžeme pouze domnívat. Číselný rozdíl v těchto letech dosahuje čísla 157. V této souvislosti došlo v prvních dvou postupných ročnících (6. a 7. ročník) ke snížení zřízených poboček, osmý ročník již neměl pobočku vůbec.

Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1923 – 1928					
ročník	začátek školního roku				
	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
1. ročník	?	?	?	?	?
2. ročník	?	?	?	?	?
3. ročník	?	?	?	?	?
4. ročník	?	?	?	?	?
5. ročník	?	?	?	?	?
6. ročník	165 (3 třídy)	?	113 (2 třídy)	105 (2 třídy)	74 (2 třídy)
7. ročník	161 (3 třídy)	?	81 (2 třídy)	108 (2 třídy)	75 (2 třídy)
8. ročník	88 (2 třídy)	?	61	58	81 (2 třídy)
9. ročník	48	?	50	48	45
celkem	462 + ?	?	305 + ?	319 + ?	275 + ?

Tabulka č. 11: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1923 – 1928.⁶⁵

⁶⁵ SOKA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1894 – 1930), SK č. 565, s. 270, 307, 317, 328.

3.3.2. Staroměstská měšťanská a obecná škola dívčí

V případě staroměstských škol dívčích již můžeme sledovat stav žactva a jeho vývoj v obou školních institutech. Počet dětí na obecné škole od počátku klesal, a to až do školního roku 1926/1927, kdy došlo opět k jeho postupnému nárůstu.

Prvním zásahem do stavu žactva bylo zřízení čtvrtého ročníku na měšťanské škole. Protože počátkem školního roku 1923/1924 byl o zápis do čtvrtého ročníku na Staroměstské měšťanské škole chlapecké veliký zájem, došlo ještě téhož roku ke zřízení dalšího ročníku, a to právě na Staroměstské měšťanské škole dívčí. Jednalo se v pořadí již o třetí zřízení čtvrtého ročníku v Pardubicích.⁶⁶

Ve školním roce 1924/1925 se počet dětí druhého a třetího ročníku snížil tak moc, že bylo rozhodnuto o sloučení těchto tříd. Výuka všech žáků probíhala v jedné místnosti se zachováním vzdělávací osnovy každého ročníku. Aby byl nově vzniklý prázdný prostor využit, došlo k jeho přepažení stěnou a nadále sloužil jako ředitelna a sborovna s kabinetem.⁶⁷ Jelikož se počet dětí v těchto ročnících v dalším školní roce o moc nezvýšil, nadále probíhala spojená výuka.⁶⁸ Spojení tříd trvalo až do listopadu školního roku 1926/1927, kdy došlo k jejich rozdělení.⁶⁹ Během těchto let sice docházelo na krátký čas k dalším sloučeným výukám, ovšem důvodem nebyl počet žáků, ale personální problémy zapříčiněné nemocí vyučujících.

Další zásah do počtu dětí proběhl taktéž počátkem školního roku 1924/1925. V tomto roce došlo ke zrušení čtvrtého ročníku na měšťanské škole, který byl následně nahrazen nočním kurzem pouze pro dívky. Do tohoto kurzu se přihlásilo celkem 67 děvčat.⁷⁰

V posledním sledovaném školním roce, tedy 1927/1928, došlo znovu ke sloučení dvou tříd. Tentokrát se nejednalo o dva postupné ročníky, jako v předešlém případě, ale o stejné ročníky dvou různých škol. Kvůli malému počtu žáků ze čtvrtého ročníku na Staroměstské obecné škole chlapecké, byla sloučena výuka se čtvrtým ročníkem Staroměstské obecné školy dívčí. Bohužel, jelikož byly dívky přemístěny do chlapecké školy, veškeré údaje o této výuce

---

⁶⁶ SOkA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1894 – 1930), SK č. 565, s. 270.

⁶⁷ SOkA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1922 – 1940), SK č. 562, s. 56.

⁶⁸ *Tamtéž*, s. 75.

⁶⁹ *Tamtéž*, s. 92.

⁷⁰ SOkA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1905 – 1939), SK č. 561, s. 261.

byly zaznamenány do dnes již ztracené pamětní knihy. Absence historických záznamů nám tak neumožňuje zjistit ani počet studentů ve třídě.⁷¹

Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí v letech 1923 – 1928					
ročník	začátek školního roku				
	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
1. ročník	16	30	41	41	58
2. ročník	25	14	32	45	38
3. ročník	35	24	18	32	40
4. ročník	54	38	26	21	-
5. ročník	51	52	40	28	39
6. ročník	174 (2 třídy)	143 (2 třídy)	157 (3 třídy)	108 (2 třídy)	77 (2 třídy)
7. ročník	124 (2 třídy)	153 (3 třídy)	115 (2 třídy)	152 (3 třídy)	92 (2 třídy)
8. ročník	103 (2 třídy)	80 (2 třídy)	118 (2 třídy)	94	115 (2 třídy)
9. ročník	44	-	47	50	50
celkem	626	534	594	571	509

Tabulka č. 12: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí v letech 1923 – 1928.⁷²

⁷¹ SOkA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1922 – 1940), SK č. 562, s. 115.

⁷² *Tamtéž*, s. 34, 59, 74, 91, 115.

SOkA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1905 – 1939), SK č. 561, s. 252, 261, 271, 281, 288.

3.3.3. Novoměstská obecná škola chlapecká a dívčí

U novoměstských obecných škol je zaznamenán pokles daleko větší. Jedním z důvodů je umístění dvou obecných škol do jedné budovy. V nejméně zasažený školní rok 1925/1926 tak můžeme vidět poměrně veliký pokles počtu žactva na školách. Porovnáme-li tento číselný údaj s počtem žáků na počátku tohoto sledovaného období, dostaneme se k číselnému rozdílu 366 dětí. Pokud použijeme data z doby, kdy škola nebyla nízkou porodností zasažena, číselný rozdíl bude dosahovat neuvěřitelného počtu 739 žáků.

Dalším faktorem velikého poklesu bylo mimo nízké porodnosti také zřízení nové školy. Počátkem školního roku 1924/1925 byla zřízena Habermanova škola⁷³ pro děti z okolí Svítkova v důsledku čehož došlo ke zrušení všech poboček na novoměstských školách.⁷⁴

V souvislosti s nízkou porodností je potřeba i zde zmínit spojení výuky nejprve nižšího a vyššího ročníku, později chlapecké a dívčí třídy jednoho ročníku.

Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí v letech 1923 – 1928					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
1. ročník	46	19	36	48	47
2. ročník	59	31	18	31	43
3. ročník	65	38	28	13	32
4. ročník	90 (2 třídy)	38	39	28	-
5. ročník	98 (2 třídy)	61	39	42	25
dívky	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
1. ročník	50	26	33	48	61
2. ročník	50	37	31	31	42
3. ročník	67	35	32	30	35
4. ročník	83 (2 třídy)	45	29	30	45 (2 třídy)
5. ročník	87 (2 třídy)	55	44	35	28
celkem	695	385	329	336	358

Tabulka č. 13: Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí v letech 1923 – 1928.⁷⁵

⁷³ Školní ústav byl pojmenován podle sociálně demokratického politika a ministra školství Gustava Habermana.

⁷⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1912 – 1929), SK č. 580, s. 229.

SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1921 – 1930), SK č. 572, s. 1 (školní rok 1924/1925).

3.3.4. Novoměstská měšťanská škola chlapecká a dívčí

Tabulka č. 14 nám ukazuje začátek úbytku žactva na novoměstských měšťanských školách, avšak tyto výsledky jsou z hlediska nízké porodnosti do jisté míry zkreslené. Ve druhém zasaženém školním roce je počet zapsaných žáků poloviční. Příčinu tohoto jevu můžeme zpozorovat nejen v postupném poklesu porodnosti z dob první světové války, ale také v založení nového školního institutu. Počátkem školního roku 1927/1928 došlo k zahájení vyučování na nové měšťanské škole v Pardubicích. Jednalo se o Měšťanskou školu chlapeckou a dívčí Na Skřivánku. Děti z této části města navštěvovaly doposud právě novoměstské měšťanské školy, které zřízením nového školního institutu přišly zhruba o třetinu svých žáků a tím rovněž došlo ke snížení poboček tříd.⁷⁶

Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí v letech 1923 – 1928					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
1. ročník	213 (3 třídy)	210 (3 třídy)	211 (3 třídy)	181 (3 třídy)	94 (2 třídy)
2. ročník	178 (3 třídy)	185 (3 třídy)	172 (3 třídy)	166 (3 třídy)	97 (2 třídy)
3. ročník	117 (2 třídy)	135 (2 třídy)	119 (2 třídy)	105 (2 třídy)	74 (2 třídy)
4. ročník	50	52	50	50	50
dívky	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
1. ročník	199 (3 třídy)	211 (3 třídy)	174 (3 třídy)	163 (3 třídy)	79 (2 třídy)
2. ročník	168 (3 třídy)	170 (3 třídy)	174 (3 třídy)	156 (3 třídy)	103 (2 třídy)
3. ročník	119 (2 třídy)	110 (2 třídy)	124 (2 třídy)	129 (2 třídy)	81 (2 třídy)
celkem	1044	1073	1024	950	578

Tabulka č. 14: Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí v letech 1923 – 1928.⁷⁷

⁷⁵ SOKA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1912 – 1929), SK č. 580, s. 218, 229, 240, 247, 263.

SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1921 – 1930), SK č. 572, s. 3 (školní rok 1923/1924), 3 (školní rok 1924/1925), 3 (školní rok 1925/1926), 2 (školní rok 1926/1927), 3 (školní rok 1927/1928).

⁷⁶ SOKA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1919 – 1953), SK č. 584, s. 146.

⁷⁷ SOKA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1922 – 1940), SK č. 576, s. 32, 47, 61, 75, 87.

SOKA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1919 – 1953), SK č. 584, s. 76, 89 – 90, 104, 127.

3.3.5. Měšťanská a obecná škola chlapecká U Kostelíčka

K založení nové měšťanské školy, tentokrát pouze pro chlapce, došlo i v části města zvané U Kostelíčka. V tomto případě se ale nejednalo o dobu, která byla zasažena nízkou porodností. V této tabulce jsou obsažena data vztahující se nejen k měšťanské škole, ale také ke škole obecné, která si v tomto sledovaném období zaslouží více pozornosti. Bohužel, záznamy ve školní kronice jsou velmi stručné, nebo chybí úplně. Sledovat proto nemůžeme úbytek žactva v nejvíce zasaženém školním roce 1925/1926.

Podíváme-li se na údaje před projevem nízké porodnosti, zjistíme, že počet chlapců na obecné škole tehdy dosahoval čísla 308. Následující rok začal stav žactva mírně klesat, než dosáhl ve školním roce 1924/1925 počtu 182 chlapců. V příštím roce by podle zkušeností s jinými obecnými školami mělo dojít k poslednímu snížení a dalším školním rokem by měl nastat zlom. I když data právě z tohoto roku chybí, můžeme konstatovat, že i zde se tento model úbytku projevil. Dalším rokem se počet žáků obecné školy začal pozvolna zvyšovat, jak bylo očekáváno.

Počet žáků měšťanské a obecné školy chlapecké U Kostelíčka v letech 1923 – 1928					
ročník	začátek školního roku				
	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
1. ročník	?	26	?	?	62
2. ročník	?	25	?	?	51
3. ročník	?	33	?	?	29
4. ročník	?	46	?	?	23
5. ročník	?	52	?	?	32
6. ročník	-	48	53	52	36
7. ročník	-	58	42	51	47
8. ročník	-	44	42	30	34
celkem	207	332	137 + ?	322	314

Tabulka č. 15: Počet žáků měšťanské a obecné školy chlapecké U Kostelíčka v letech 1923 – 1928.⁷⁸

⁷⁸ SOkA Pardubice, NAD č. 1009 – Národní škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy chlapecké (1919 – 1952), SK č. 595, s. 76, 81, 127, 129.

SOkA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1924 – 1940), SK č. 597, s. 18, 33, 41, 50.

3.3.6. Obecná škola dívčí U Kostelíčka

Tabulka č. 16 zachycuje kompletní stav žactva obecné školy v celém sledovaném období. Dostává se nám proto možnost znovu sledovat pokles a následný růst v době, kdy byly obecné školy nízkou porodností nejvíce zasaženy. I v tomto případě získaná data potvrzují, že školní rok 1925/1926 byl pro obecné školy rokem zlomovým. Během posledního válečného roku začala porodnost opět stoupat a po skončení války se navrátila znovu k předválečnému stavu.

Počet žáků obecné školy dívčí U Kostelíčka v letech 1923 – 1928					
ročník	začátek školního roku				
	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
1. ročník	34	20	29	57	58
2. ročník	29	34	25	32	44
3. ročník	46	29	31	26	33
4. ročník	52	47	37	31	28
5. ročník	50	46	50	38	34
celkem	211	176	172	184	197

Tabulka č. 16: Počet žáků obecné školy dívčí U Kostelíčka v letech 1923 – 1928.⁷⁹

⁷⁹ SOKA Pardubice, NAD č. 1442 – Obecná škola smíšená Pardubice, U kostelíčka. Kronika obecné školy smíšené (1901 – 1933), SK č. 592, s. 196, 212, 229, 244, 254.

3.3.7. Obecná škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku

Taktéž v případě obecných škol Na Skřivánku zachycuje tabulka kompletní stav. Data posledních dvou obecných škol v Pardubicích rovněž poukazují na školní rok 1925/1926, po kterém znovu začíná stoupat stav žactva. Jelikož se v tomto případě jedná o dvě obecné školy, které byly umístěny v jedné školní budově, výsledný pokles je o něco vyšší. Před zásahem válečné porodnosti bylo na počátku školního roku zaspáno celkem 658 studentů. Naopak v již zmíněný zlomový školní rok měly obě školy celkem 387 žáků.

Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1923 – 1928					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
1. ročník	30	31	52	72	96 (2 třídy)
2. ročník	26	28	31	38	52
3. ročník	47	33	31	31	46
4. ročník	84 (2 třídy)	50	34	30	30
5. ročník	48	87 (2 třídy)	49	32	35
dívky	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
1. ročník	28	23	49	65	81 (2 třídy)
2. ročník	24	30	22	42	54
3. ročník	55	29	28	20	46
4. ročník	69	55	34	29	28
5. ročník	67	65	57	37	26
celkem	478	431	387	396	494

Tabulka č. 17: Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1923 – 1928.⁸⁰

⁸⁰ SOKA Pardubice, NAD č. 1006 – Národní škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1919 – 1953), SK č. 602, s. 26, 33, 40, 46, 55.

SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1911 – 1948), SK č. 599, s. 157, 167, 177, 191, 201.

3.3.8. Měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku

Tabulka zachycující studenty Měšťanské školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku z let 1923 až 1928 obsahuje data pouze ke školnímu roku 1927/1928. Důvodem je založení nového školního ústavu a následné zahájení výuky. Aby byla všechna data nadále přehledná, jsou tyto údaje umístěny v samostatné tabulce, ze které ale v tomto sledovaném období není možné více vyčíst.

Počet žáků měšťanské školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1923 – 1928					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
1. ročník	-	-	-	-	47
2. ročník	-	-	-	-	44
3. ročník	-	-	-	-	31
			-	-	
dívky	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
1. ročník	-	-	-	-	43
2. ročník	-	-	-	-	45
3. ročník	-	-	-	-	37
celkem	-	-	-	-	247

Tabulka č. 18: Počet žáků měšťanské školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1923 – 1928.⁸¹

⁸¹ SOkA Pardubice, NAD č. 1008 – Střední škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1927 – 1946), SK č. 604, s. 15.

3.3.9. Státní reálná škola

V případě Státní reálné školy můžeme zpozorovat začínající nízký projev válečné porodnosti. V prvním zasaženém školním roce se počet nově přijatých studentů o mnoho nesnížil. V následujícím školním roce dosahoval úbytek již poloviny. Podíváme-li se ale na získaná data pozorně, zjistíme, že pokles nově přijatých studentů započal ještě před projevem válečné porodnosti. Na počátku sledovaného období dosahoval počet žáků prvního ročníku čísla 99. O dva roky později klesl o jednu třetinu. Důvod menšího zájmu o studium na reálné škole nelze z archivního fondů zjistit. Jelikož se nejedná o radikální pokles, nelze příčinu hledat mimo školní institut, nebo dokonce mimo samotný školský region.

Počet žáků Státní reálné školy v letech 1923 – 1928					
ročník	začátek školního roku				
	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
1. ročník	99 (2 třídy)	87 (2 třídy)	64 (2 třídy)	52 (2 třídy)	32
2. ročník	107 (2 třídy)	104 (2 třídy)	81 (2 třídy)	59 (2 třídy)	48
3. ročník	115 (2 třídy)	101 (2 třídy)	89 (2 třídy)	75 (2 třídy)	56 (2 třídy)
4. ročník	102 (2 třídy)	110 (2 třídy)	95 (2 třídy)	88 (2 třídy)	78 (2 třídy)
5. ročník	81 (2 třídy)	71 (2 třídy)	84 (2 třídy)	80 (2 třídy)	59 (2 třídy)
6. ročník	62 (2 třídy)	83 (2 třídy)	64 (2 třídy)	79 (2 třídy)	88 (2 třídy)
7. ročník	54 (2 třídy)	54 (2 třídy)	72 (2 třídy)	58 (2 třídy)	64 (2 třídy)
celkem	620	610	549	491	425

Tabulka č. 19: Počet žáků Státní reálné školy v letech 1923 – 1928.⁸²

⁸² SOkA Pardubice, NAD č. 1051 – Reálné gymnázium Pardubice. Výroční zprávy (1911 – 1949), kart. č. 34.

3.3.10. Dívčí reálné gymnázium

Ministerstvo školství a národní osvěty mělo v úmyslu sloučit Dívčí reálné gymnázium a Gymnázium v jediný školní ústav. V praxi se jednalo o zachování Gymnázia, ke kterému měly být nově přiděleny jednotlivé ročníky Dívčího reálného gymnázia, a to v podobě vzniklých poboček stávajících tříd. První praktický krok tohoto sjednocení se uskutečnil ve školním roce 1924/1925, kdy došlo k přemístění třetího ročníku.⁸³ Následujícího školního roku byl přidělen taktéž třetí ročník.⁸⁴ Tento jev se pochopitelně projevil v samotném počtu studentů a je zachycen v tabulce. K dalšímu přidělování jednotlivých ročníků již nedošlo, jelikož byl celý školní ústav zrušen a všechny studentky se tak staly žačkami Gymnázia.

Počet žáků Dívčího reálného gymnázia v letech 1923 – 1928					
ročník	začátek školního roku				
	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
1. ročník	30	39	54	44	-
2. ročník	36	27	38	55	-
3. ročník	47	-	-	37	-
4. ročník	31	38	-	-	-
5. ročník	22	21	20	-	-
6. ročník	25	22	20	18	-
7. ročník	-	25	18	15	-
8. ročník	25	-	24	17	-
celkem	216	172	174	186	-

Tabulka č. 20: Počet žáků Dívčího reálného gymnázia v letech 1923 – 1928.⁸⁵

⁸³ SOkA Pardubice, NAD č. 1052 – Gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1953), SK č. 646, s. 39.

⁸⁴ *Tamtéž*, s. 41.

⁸⁵ SOkA Pardubice, NAD č. 1050 – Dívčí reálné gymnázium Pardubice. Výroční zprávy (1911 – 1927), kart. č. 1.

3.3.11. Gymnázium

Jak již bylo zmíněno v předešlé podkapitole, ve školních letech 1924/1925 až 1927/1928 došlo ke sloučení dvou školních ústavů. Tento krok se pochopitelně rovněž projevil v tabulce č. 21, a to skoro dvojnásobným nárůstem. Z tohoto důvodu je tedy složité sledovat počátek projevu válečné porodnosti. Dalším faktorem je také samotný vzdělávací institut, který má status výběrové školy. Navzdory nízké porodnosti nám proto neúplná tabulka ukazuje nárůst počtu žactva.

Počet žáků Gymnázia v letech 1923 – 1928					
ročník	začátek školního roku				
	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
1. ročník	37	75 (2 třídy)	?	43	76 (2 třídy)
2. ročník	31	36	?	?	?
3. ročník	27	65 (2 třídy)	?	?	?
4. ročník	31	20	?	?	?
5. ročník	18	27	?	?	?
6. ročník	21	17	?	?	?
7. ročník	17	19	?	?	?
8. ročník	7	16	?	?	?
celkem	189	275	386	320	486

Tabulka č. 21: Počet žáků Gymnázia v letech 1923 – 1928.⁸⁶

⁸⁶ SOkA Pardubice, NAD č. 1052 – Gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1953), SK č. 646, s. 37, 39, 41, 43, 45.

3.4. Počet žáků v Pardubicích v letech 1928 až 1933

V pořadí již třetí sledované období stále zaznamenává pokles žactva na úrovni obecných škol. Jedná se ovšem pouze o první dva sledované školní roky, tedy 1928/1929 a 1929/1930. V těchto letech jsou zasaženy nejprve poslední dva ročníky, poté pouze jeden. Zbytek nashromážděných údajů nám proto ukazuje, jak rychle se počet dětí ve školních lavicích obecných škol navracel opět ke stavu před projevem nízké válečné porodnosti.

Z let 1928 až 1933 je úbytek v počtu žactva nejvíce zaznamenán na měšťanských školách. Tyto druhy školních institucí byly v prvním sledovaném školním roce 1928/1929 zasaženy ve všech svých postupných ročnících, a to až do školního roku 1931/1932. V souvislosti s menším počtem školních ročníků byly měšťanské školy na rozdíl od obecných škol zasaženy v celém svém rozsahu déle. Rovněž ale ze stejného důvodu nízká válečná porodnost, která se v počtu žáků projevovala, dříve ustoupila.

V tomto sledovaném období již můžeme také sledovat výrazný úbytek studentů na středních školách. Kvůli absenci archivního materiálů však zaznamenaných údajů není mnoho.

3.4.1. Staroměstská měšťanská a obecná škola chlapecká

Na základě chybějících údajů je i v těchto letech možné sledovat pouze stav žactva u měšťanské školy. Za zlomový okamžik v poklesu můžeme označit školní rok 1930/1931, kdy došlo k nástupu žáků do škol, kteří byli zplozeni v posledním válečném roce. Do prvního ročníku měšťanské školy byl zapsán dvojnásobný počet dětí, a to rozdělený do dvou poboček, čímž byl pokles viditelně snížen. Následujícího roku počet nově přijatých dětí dosahoval obvyklých hodnot a stav žactva na škole začal opět stoupat.

Přestože zřizování čtvrtých ročníků na měšťanských školách nebylo pravidlem, a tudíž kapacita žáků byla omezena, můžeme v zaznamenaných datech vidět v celém sledovaném období pouze pokles.

Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1928 – 1933					
ročník	začátek školního roku				
	1928/1929	1929/1930	1930/1931	1931/1932	1932/1933
1. ročník	?	?	?	?	?
2. ročník	?	?	?	?	?
3. ročník	?	?	?	?	?
4. ročník	?	?	?	?	?
5. ročník	?	?	?	?	?
6. ročník	35	30	62 (2 třídy)	70 (2 třídy)	69 (2 třídy)
7. ročník	72 (2 třídy)	33	34	49	74 (2 třídy)
8. ročník	51	61 (2 třídy)	25	19	28
9. ročník	51	47	45	37	27
celkem	209 + ?	171 + ?	166 + ?	175 + ?	198 + ?

Tabulka č. 22: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1928 – 1933.⁸⁷

⁸⁷ SOKA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1894 – 1930), SK č. 565, s. 339, 350.
SOKA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1930 – 1953), SK č. 566, s. 2, 22, 37.

3.4.2. Staroměstská měšťanská a obecná škola dívčí

Jak již bylo několikrát zmíněno, staroměstské školy pro dívky sídlily v jedné školní budově. Budeme-li sledovat úbytek žactva obou školních institucí, uvidíme mimo poklesu ve školní rok 1929/1930 pouze pozvolný nárůst.

Pokud se zaměříme zvláště na obecnou a měšťanskou školu, zjistíme, že i když v tomto sledovaném období nebyla obecná škola nízkou porodností zasažena, počet nově přijatých žáků pozvolna klesal. U měšťanské školy je největší pokles zaznamenán ve čtvrtém nepovinném ročníku, který měl před zásahem nízké porodnosti otevřenou jednu pobočku a na konci sledovaného období pouze 28 žáků.

Dalším výraznějším prvkem v nashromážděných datech je absence pátého ročníku ve školním roce 1928/1929. Zde byl i nadále tak malý počet začek, že byly dívky stále přiděleny k chlapecké třídě a docházelo tak ke společné výuce na chlapecké škole.⁸⁸

Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí v letech 1928 – 1933					
ročník	začátek školního roku				
	1928/1929	1929/1930	1930/1931	1931/1932	1932/1933
1. ročník	49	38	38	29	31
2. ročník	56	46	39	36	36
3. ročník	34	51	39	38	37
4. ročník	40	32	50	42	45
5. ročník	-	38	31	51	40
6. ročník	74 (2 třídy)	68 (2 třídy)	92 (2 třídy)	99 (2 třídy)	159 (3 třídy)
7. ročník	70 (2 třídy)	67 (2 třídy)	67 (2 třídy)	93 (2 třídy)	103 (2 třídy)
8. ročník	69 (2 třídy)	61 (2 třídy)	61 (2 třídy)	68 (2 třídy)	89 (2 třídy)
9. ročník	77 (2 třídy)	41	37	37	28
celkem	469	442	454	493	568

Tabulka č. 23: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí v letech 1928 – 1933.⁸⁹

⁸⁸ SOkA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1922 – 1940), SK č. 562, s. 130.

⁸⁹ *Tamtéž*, s. 129, 143, 157, 171, 183.

SOkA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1905 – 1939), SK č. 561, s. 297, 304, 312, 321, 325.

3.4.3. Novoměstská obecná škola chlapecká a dívčí

Stejně jako v předchozí podkapitole, i zde můžeme v nashromážděných datech spatřit absenci pátého chlapeckého ročníku ve školním roce 1928/1929. Na začátku školního roku probíhala výuka chlapců společně s dívkami na Novoměstské obecné škole dívčí, což je taktéž zachyceno v tabulce. Nedlouho po zahájení školního roku však došlo k opětovnému rozdělení dětí a výuka nadále probíhala na dvou školách.⁹⁰

Zbytek tabulky nám ukazuje pozvolný nárůst, a to až do posledního sledovaného školního roku. Zde dochází k poklesu, avšak počet nově přijatých žáků se nijak radikálně nesnížil. Pokles je tedy způsoben odchodem většího počtu absolventů předešlého roku.

Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí v letech 1928 – 1933					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1928/1929	1929/1930	1930/1931	1931/1932	1932/1933
1. ročník	45	45	44	46	42
2. ročník	42	34	42	41	38
3. ročník	45	49	34	39	40
4. ročník	33	46	50	32	39
5. ročník	-	33	44	55	34
dívky	1928/1929	1929/1930	1930/1931	1931/1932	1932/1933
1. ročník	57	43	45	45	43
2. ročník	52	52	42	43	42
3. ročník	44	54	52	41	44
4. ročník	41	44	51	56	40
5. ročník	50 (2 třídy)	37	49	53	52
celkem	409	437	453	451	414

Tabulka č. 24: Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí
v letech 1928 – 1933.⁹¹

⁹⁰ SOKA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1929 – 1953), SK č. 581, s. 1.

⁹¹ SOKA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1912 – 1929), SK č. 580, s. 273.

SOKA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1929 – 1953), SK č. 581, s. 6, 23, 38, 56.

SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1921 – 1930), SK č. 572, s. 3 (školní rok 1928/1929), 160.

SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1930 – 1940), SK č. 573, s. 2, 16, 26.

3.4.4. Novoměstská měšťanská škola chlapecká a dívčí

V této tabulce jsou zaznamenány údaje dvou měšťanských škol, a to v období, kdy byly zasaženy nízkou porodností nejvíce. Srovnáme-li oba školní ústavy, můžeme si povšimnout početních rozdílů v některých ročnících. Zatímco na chlapecké škole byli v prvních dvou školních letech přijatí chlapci rozděleni do dvou poboček, na dívčí škole pobočky zřízeny nebyly. Jelikož s vyšším počtem chlapců se můžeme setkat také po odeznění válečné porodnosti, nelze z těchto rozdílů vyvozovat žádný závěr.

Za povšimnutí také stojí zřízení čtvrtého nepovinného ročníku na dívčí škole začátkem školního roku 1929/1930. I když se do jisté míry jednalo o výběrové studium a čtvrtý ročník nebyl na školách běžnou záležitostí, úbytek zapříčiněný válečnou porodností je zde viditelný.

Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí v letech 1928 – 1933					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1928/1929	1929/1930	1930/1931	1931/1932	1932/1933
1. ročník	68 (2 třídy)	73 (2 třídy)	77 (2 třídy)	135 (3 třídy)	158 (3 třídy)
2. ročník	76 (2 třídy)	70 (2 třídy)	76 (2 třídy)	75 (2 třídy)	106 (2 třídy)
3. ročník	79 (2 třídy)	62 (2 třídy)	63 (2 třídy)	65 (2 třídy)	66 (2 třídy)
4. ročník	51	50	45	45	43
dívky	1928/1929	1929/1930	1930/1931	1931/1932	1932/1933
1. ročník	46	45	78 (2 třídy)	117 (2 třídy)	116 (2 třídy)
2. ročník	82 (2 třídy)	56 (2 třídy)	49	79 (2 třídy)	95 (2 třídy)
3. ročník	82 (2 třídy)	63 (2 třídy)	41	44	58
4. ročník	-	41	32	40	33
celkem	484	460	461	600	675

Tabulka č. 25: Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí v letech 1928 – 1933.⁹²

⁹² SOKA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1922 – 1940), SK č. 576, s. 99, 110, 118, 130, 142.
SOKA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1919 – 1953), SK č. 584, s. 163/164!, 184, 208, 224, 242.

3.4.5. Měšťanská a obecná škola chlapecká U Kostelíčka

Měšťanská škola U Kostelíčka zahájila výuku začátkem školního roku 1924/1925, tedy krátce před projevem válečné porodnosti na měšťanských školách. Pokles žactva se na škole samozřejmě také projevil, avšak budeme-li se dívat na celkový počet dětí v jedné školní budově, nejedná v zasaženém období o nijak závažná čísla. Právě zřízení nového školního institutu zapříčinilo přísun nových žáků a celkový pokles tak snížilo. I když tedy vyučovací prostory škol U Kostelíčka nebyly v tomto složitějším období nízkou porodností tolik poznamenány, samotné školní ústavy pocítily stejný úbytek jako jiné školy.

Počet žáků měšťanské a obecné školy chlapecké U Kostelíčka v letech 1928 – 1933					
ročník	začátek školního roku				
	1928/1929	1929/1930	1930/1931	1931/1932	1932/1933
1. ročník	60	55	67	48	54
2. ročník	57	63	53	65 (2 třídy)	57
3. ročník	53	50	72 (2 třídy)	58	64 (2 třídy)
4. ročník	31	56	56	64 (2 třídy)	59
5. ročník	26	32	57	52	69 (2 třídy)
6. ročník	37	30	23	44	66
7. ročník	31	32	24	20	37
8. ročník	35	19	28	20	17
celkem	330	337	380	371	423

Tabulka č. 26: Počet žáků měšťanské a obecné školy chlapecké U Kostelíčka v letech 1928 – 1933.⁹³

⁹³ SOkA Pardubice, NAD č. 1009 – Národní škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy chlapecké (1919 – 1952), SK č. 595, s. 154, 161, 177, 196, 217.

SOkA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1924 – 1940), SK č. 597, s. 60, 70, 82, 99, 116.

3.4.6. Obecná škola dívčí U Kostelíčka

Obecná škola dívčí U Kostelíčka sídlila s chlapeckými školami zmíněnými v předešlé podkapitole z počátku v jedné budově. Z hlediska celkového počtu dětí se z důvodu zřízení nové měšťanské školy válečná porodnost nijak vysoce neprojevila. Zaměříme-li se ale pouze na dívčí obecnou školu, úbytek v zasažených letech je patrný. Nejedná se ovšem o žádný neobvyklý pokles. I zde se válečná porodnost projevila velmi podobně jako u jiných obecných škol.

Počet žáků obecné školy dívčí U Kostelíčka v letech 1928 – 1933					
ročník	začátek školního roku				
	1928/1929	1929/1930	1930/1931	1931/1932	1932/1933
1. ročník	74	56	54	60	66 (2 třídy)
2. ročník	58	74 (2 třídy)	54	53	57
3. ročník	35	71	75 (2 třídy)	55	52
4. ročník	34	41	71 (2 třídy)	80 (2 třídy)	52
5. ročník	29	37	44	66 (2 třídy)	83 (2 třídy)
celkem	230	279	298	314	310

Tabulka č. 27: Počet žáků obecné školy dívčí U Kostelíčka v letech 1928 – 1933.⁹⁴

⁹⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 1442 – Obecná škola smíšená Pardubice, U kostelíčka. Kronika obecné školy smíšené (1901 – 1933), SK č. 592, s. 264, 279, 297, 319, 343.

3.4.7. Obecná škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku

Jak je již patrné z předešlých podkapitol, obecné školy byly v tomto sledovaném období zasaženy minimálně. To platí i v případě obecných škol Na Skřivánku. Data uvedená v tabulce níže nám neukazují žádnou zvláštnost. Jediným nepatrným rozdílem v porovnání s ostatními obecnými školami je první školní rok, který již nebyl přímo poznamenán válečnou porodností. Počty žáků z těchto ročníků dosahují běžných hodnot, avšak v případě obecných škol Na Skřivánku se počty následujícími ročníky dále zvýšily. Tato skutečnost je viditelná pouze z toho důvodu, že do zdejších obecných škol byl přijímán větší počet žactva.

Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1928 – 1933					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1928/1929	1929/1930	1930/1931	1931/1932	1932/1933
1. ročník	100	105	78	79	79 (2 třídy)
2. ročník	85 (2 třídy)	100 (2 třídy)	97 (2 třídy)	85 (2 třídy)	80 (2 třídy)
3. ročník	50	93 (2 třídy)	96 (2 třídy)	93 (2 třídy)	88 (2 třídy)
4. ročník	45	67	97 (2 třídy)	97 (2 třídy)	94 (2 třídy)
5. ročník	30	47	61	96 (2 třídy)	98 (2 třídy)
dívky	1928/1929	1929/1930	1930/1931	1931/1932	1932/1933
1. ročník	74 (2 třídy)	81	95 (2 třídy)	90 (2 třídy)	75 (2 třídy)
2. ročník	83 (2 třídy)	76 (2 třídy)	83 (2 třídy)	90 (2 třídy)	91 (2 třídy)
3. ročník	55	84 (2 třídy)	78 (2 třídy)	76 (2 třídy)	89 (2 třídy)
4. ročník	46	71	81 (2 třídy)	78 (2 třídy)	78 (2 třídy)
5. ročník	25	52	61	86 (2 třídy)	86 (2 třídy)
celkem	593	776	827	870	858

Tabulka č. 28: Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku
v letech 1928 – 1933.⁹⁵

⁹⁵ SOKA Pardubice, NAD č. 1006 – Národní škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1919 – 1953), SK č. 602, s. 66, 88, 102, 113, 124 – 125.
SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1911 – 1948), SK č. 599, s. 210, 220, 229, 238, 244.

3.4.8. Měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku

Začátkem školního roku 1927/1928 došlo sice ke zřízení měšťanských škol Na Skřivánku, samostatná školní budova jim ale postavena nebyla. Jednotlivé ročníky obou nových školních ústavů sídlily ve školních budovách jiných škol, nebo městem pronajatých prostorech. Někdy se také stávalo, že výuka žáků probíhala na více místech souběžně. Zřízení měšťanských škol tak nepřispělo ke zvýšení celkového počtu žactva umístěného v budově obecných škol Na Skřivánku. Podíváme-li se na samotná data ve třetím sledovaném období, pak můžeme konstatovat, že nízký počet žáků byl jedním z důvodů, proč nově vzniklé školy získaly vlastní budov teprve po skončení druhé světové války.

Počet žáků měšťanské školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1928 – 1933					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1928/1929	1929/1930	1930/1931	1931/1932	1932/1933
1. ročník	31	34	40	31	32
2. ročník	33	27	25	33	43
3. ročník	24	25	19	20	23
dívky	1928/1929	1929/1930	1930/1931	1931/1932	1932/1933
1. ročník	31	33	47	32	32
2. ročník	25	30	26	42	41
3. ročník	29	21	30	23	37
celkem	173	170	187	181	208

Tabulka č. 29: Počet žáků měšťanské školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1928 – 1933.⁹⁶

⁹⁶ SOkA Pardubice, NAD č. 1008 – Střední škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1927 – 1946), SK č. 604, s. 26, 36, 46, 57, 68.

3.4.9. Státní reálná škola

Ve třetím sledovaném období dochází také k projevu válečné porodnosti na středních školách, a to v plném rozsahu. I když se jedná o výběrovou školu, počet nově přijatých dětí klesal a později znovu stoupal stejně jako na obecných školách. Bohužel, absence dat z pozdějšího období nám znemožňuje sledovat, za jak dlouho počet studentů opět dosahoval srovnatelných výsledků z dob před projevem válečné porodnosti.

Počet žáků Státní reálné školy v letech 1928 – 1933					
ročník	začátek školního roku				
	1928/1929	1929/1930	1930/1931	1931/1932	1932/1933
1. ročník	22	44	51 (2 třídy)	?	?
2. ročník	32	28	44 (2 třídy)	?	?
3. ročník	47	32	27	?	?
4. ročník	56 (2 třídy)	51 (2 třídy)	50 (2 třídy)	?	?
5. ročník	65 (2 třídy)	45 (2 třídy)	49 (2 třídy)	?	?
6. ročník	67 (2 třídy)	67 (2 třídy)	51 (2 třídy)	?	?
7. ročník	69 (2 třídy)	60 (2 třídy)	59 (2 třídy)	?	?
celkem	358	327	331	?	369

Tabulka č. 30: Počet žáků Státní reálné školy v letech 1928 – 1933.⁹⁷

⁹⁷ SOKA Pardubice, NAD č. 1051 – Reálné gymnázium Pardubice. Výroční zprávy (1911 – 1949), kart. č. 34. SOKA Pardubice, NAD č. 1051 – Reálné gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1896 – 1950), SK č. 642, s. 336.

3.4.10. Gymnázium

V níže uvedené tabulce je to s absencí dat daleko složitější. Z archivního materiálu se dovídáme pouze celkový počet studentů daného ústavu a v prvních dvou letech také počet nově přijatých dětí ke studiu. Jelikož neznáme ani počet zřízených poboček, nelze srovnávat celkové počty mezi školami. Další nevýhodou je sloučení dvou školních ústavů v jeden, ke kterému došlo ve školním roce 1927/1928. Z předchozích tabulek tak můžeme pracovat pouze s celkovým počtem studentů právě ze zmíněného školního roku. Tehdy školu navštěvovalo celkem 486 dětí. Pokud bychom srovnali pokles s osmiletým studiem na obecné a následně měšťanské škole, zde se nám změna celkového počtu studentů pohybuje zhruba podle stejného vzorce.

Počet žáků Gymnázia v letech 1928 – 1933					
ročník	začátek školního roku				
	1928/1929	1929/1930	1930/1931	1931/1932	1932/1933
1. ročník	72 (2 třídy)	61	?	?	?
2. ročník	?	?	?	?	?
3. ročník	?	?	?	?	?
4. ročník	?	?	?	?	?
5. ročník	?	?	?	?	?
6. ročník	?	?	?	?	?
7. ročník	?	?	?	?	?
8. ročník	?	?	?	?	?
celkem	450	395	456	550	635

Tabulka č. 31: Počet žáků Gymnázia v letech 1928 – 1933.⁹⁸

⁹⁸ SOkA Pardubice, NAD č. 1052 – Gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1953), SK č. 646, s. 49, 51, 54, 57, 59.

3.5. Počet žáků v Pardubicích v letech 1933 až 1938

Čtvrté a poslední sledované období v meziválečném Československu bylo zasaženo nízkou válečnou porodností velmi málo. Na obecných školách nebyl v této době jev již nijak patrný. U měšťanských škol byl v prvním sledovaném školním roce zaznamenán pouze čtvrtý nepovinný ročník, ve kterém se válečná porodnost projevila. Jedinými zasaženými školními institucemi zůstávaly nadále střední školy. V letech 1933 až 1938 proto můžeme vidět, jak a zda úplně stopy nízké válečné porodnosti odezněly.

3.5.1. Staroměstská měšťanská a obecná škola chlapecká

Ani z tohoto sledovaného období nemáme k dispozici data, která by nám sdělovala stav žactva na Staroměstské obecné škole chlapecké. Sledovat proto můžeme pouze počet žáků na měšťanské škole. Zaměříme-li se na celkový počet dětí, zjistíme, že je stálý a neobjevují se zde žádné početní výkyvy.

Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1933 – 1938					
ročník	začátek školního roku				
	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
1. ročník	?	?	?	?	?
2. ročník	?	?	?	?	?
3. ročník	?	?	?	?	?
4. ročník	?	?	?	?	?
5. ročník	?	?	?	?	?
6. ročník	72 (2 třídy)	75 (2 třídy)	73 (2 třídy)	77 (2 třídy)	71 (2 třídy)
7. ročník	69 (2 třídy)	79 (2 třídy)	69 (2 třídy)	71 (2 třídy)	67 (2 třídy)
8. ročník	66	70 (2 třídy)	70 (2 třídy)	77 (2 třídy)	86 (2 třídy)
9. ročník	?	52	49	48	50
celkem	207 + ?	276 + ?	261 + ?	273 + ?	274 + ?

Tabulka č. 32: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1933 – 1938.⁹⁹

⁹⁹ SOKA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1930 – 1953), SK č. 566, s. 49, 70, 88, 94, 110.

3.5.2. Staroměstská měšťanská a obecná škola dívčí

Zde už můžeme sledovat nejen měšťanskou školu, ale také školu obecnou. Ani v tomto případě nemůžeme říct, že by došlo v těchto letech k výrazným změnám v celkovém počtu žactva. Na počátku školního roku 1920/1921 navštěvovalo obecnou i měšťanskou školu celkem 667 dětí, aniž by byl zřízen čtvrtý nepovinný ročník na měšťanské škole. Po odchodu všech dětí zplozených během války ze školy usedlo na počátku nového školního roku 585 žáků, tedy o 82 méně. I když postupně stav klesl až k číslu 512, stále se nejedná o žádný radikální pokles. Můžeme ovšem konstatovat, že úbytek zapříčiněný válečnou porodností nebyl v meziválečném období dohnán.

Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí v letech 1933 – 1938					
ročník	začátek školního roku				
	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
1. ročník	28	36	35	35	28
2. ročník	32	27	35	34	35
3. ročník	30	31	31	33	32
4. ročník	37	30	35	30	29
5. ročník	41	43	34	37	35
6. ročník	164 (3 třídy)	111 (2 třídy)	102 (2 třídy)	149 (3 třídy)	105 (2 třídy)
7. ročník	104 (2 třídy)	161 (3 třídy)	106 (2 třídy)	88 (2 třídy)	131 (3 třídy)
8. ročník	82 (2 třídy)	105 (2 třídy)	146 (3 třídy)	91 (2 třídy)	72 (2 třídy)
9. ročník	46	41	51	49	45
celkem	564	585	575	546	512

Tabulka č. 33: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí
v letech 1933 – 1938.¹⁰⁰

¹⁰⁰ SOKA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1922 – 1940), SK č. 562, s. 193, 205, 215, 227, 237.
SOKA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1905 – 1939), SK č. 561, s. 331, 337, 341, 347, 351.

3.5.3. Novoměstská obecná škola chlapecká a dívčí

Novoměstské obecné školy jsou na tom o poznání hůře. V posledním sledovaném období dosáhl celkový stav žactva nejvyššího počtu 443 žáků. Pokud tyto údaje porovnáme s prvním sledovaným obdobím, uvidíme, že tehdy školu navštěvovalo v nejpočetnějším školním roce celkem 1013 dětí. Jedná se tedy o více než dvojnásobný počet. Zde je potřeba si taktéž uvědomit, že začátkem školního roku 1924/1925 byla zahájena výuka na nově zřízené Habermanově škole. Tímto krokem tehdy došlo k poklesu zhruba o polovinu a rovněž byly zrušeny pobočky všech ročníků. Za těchto okolností tak můžeme říct, že počet žactva se v posledním sledovaném období vrátil do původních hodnot.

Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí v letech 1933 – 1938					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
1. ročník	51	38	45	?	?
2. ročník	36	45	43	?	?
3. ročník	37	36	46	?	?
4. ročník	44	39	39	?	?
5. ročník	41	47	44	?	?
dívky	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
1. ročník	44	40	32	49	42
2. ročník	48	40	44	33	45
3. ročník	44	42	40	52	32
4. ročník	46	43	41	39	49
5. ročník	40	49	44	45	43
celkem	431	419	418	439	443

Tabulka č. 34: Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí
v letech 1933 – 1938.¹⁰¹

¹⁰¹ SOKA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1929 – 1953), SK č. 581, s. 70, 87, 104, 144, 161.
SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1930 – 1940), SK č. 573, s. 43, 74, 96, 116, 136.

3.5.4. Novoměstská měšťanská škola chlapecká a dívčí

Údaje v tabulce uvedené níže jsou na tom velmi podobně. Počátkem školního roku 1925/1926 usedlo do lavic celkem 1024 žáků. Následujícího školního roku došlo k projevu válečné porodnosti a počet dětí postupně klesal. Jakmile nižší porodnost zapříčiněná válkou odezněla, stav žactva dosahoval čísla 689. Z těchto dat bychom mohli říct, že úbytek způsobený válečnými událostmi byl příliš veliký a v meziválečném období se proto nepodařilo znovu dosáhnout stejných hodnot. Jelikož ale i v případě novoměstských měšťanských škol došlo k úbytku žactva zřízením nové školy, je potřeba na tuto skutečnost brát ohled. Počátkem školního roku 1927/1928 byla zahájena výuka měšťanských škol Na Skřivánku, čímž došlo skoro k polovičnímu poklesu. Za těchto okolností můžeme i v tomto případě konstatovat, že bylo v posledním sledovaném období dosaženo původních hodnot.

Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí v letech 1933 – 1938					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
1. ročník	159 (3 třídy)	92 (2 třídy)	96 (2 třídy)	88 (2 třídy)	74 (2 třídy)
2. ročník	115 (2 třídy)	112 (2 třídy)	87 (2 třídy)	85 (2 třídy)	76 (2 třídy)
3. ročník	93 (2 třídy)	86 (2 třídy)	81 (2 třídy)	80 (2 třídy)	81 (2 třídy)
4. ročník	43	51	83 (2 třídy)	92 (2 třídy)	89 (2 třídy)
dívky	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
1. ročník	154 (3 třídy)	110 (2 třídy)	134 (3 třídy)	108 (2 třídy)	104 (2 třídy)
2. ročník	112 (2 třídy)	130 (3 třídy)	104 (2 třídy)	128 (3 třídy)	99 (2 třídy)
3. ročník	77 (2 třídy)	77 (2 třídy)	103 (2 třídy)	77 (2 třídy)	100 (2 třídy)
4. ročník	37	31	49	50	43
celkem	790	689	737	708	666

Tabulka č. 35: Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí
v letech 1933 – 1938.¹⁰²

¹⁰² SOKA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1922 – 1940), SK č. 576, s. 154, 170, 184, 202, 218.
SOKA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1919 – 1953), SK č. 584, s. 266, 273, 281, 287, 292.

3.5.5. Měšťanská a obecná škola chlapecká U Kostelíčka

V případě chlapeckých škol U kostelíčka došlo během celého sledovaného období rovněž ke zřízení nové měšťanské školy. Zde ovšem nemá vznik nového školního institutu vliv na pokles a růst celkového počtu žactva. Abychom mohli získaná data porovnat v jednotlivých obdobích před a po projevu válečné porodnosti, je potřeba v tomto případě přistupovat ke každé škole zvlášť. Pro lepší práci s nalezenými údaji došlo po zřízení měšťanské školy také k úpravě jejich zapisování do tabulek.

Začátkem školního roku 1920/1921 navštěvovalo obecnou školu celkem 308 chlapců. Jakmile se válečná porodnost přestala na obecných školách projevovat, usedlo do lavic začátkem školního roku celkem 305 žáků. Jedná se tedy prakticky o totožné číslo. V posledním našem zaznamenaném období navštěvovalo školu již 276 dětí. Nepatrný pokles tedy zde máme, avšak jeho hodnoty jsou nejen minimální, ale došlo k němu bez ohledu na nízkou válečnou porodnost.

U měšťanské školy dosahoval počet žáků ve školním roce 1925/1926 čísla 137. Začátkem školního roku 1933/1934 se jednalo již o 155 dětí. Celkový počet nám tedy ukazoval nejen původní hodnoty, ale dokonce nepatrně vzrostl.

Počet žáků měšťanské a obecné školy chlapecké U Kostelíčka v letech 1933 – 1938					
ročník	začátek školního roku				
	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
1. ročník	51	40	37	43	82 (2 třídy)
2. ročník	52	33	38	43	53
3. ročník	59	40	38	44	40
4. ročník	66 (2 třídy)	50	48	47	52
5. ročník	67 (2 třídy)	51	58	62 (2 třídy)	49
6. ročník	74 (2 třídy)	74 (2 třídy)	80 (2 třídy)	70 (2 třídy)	66 (2 třídy)
7. ročník	45	72 (2 třídy)	71 (2 třídy)	67 (2 třídy)	64 (2 třídy)
8. ročník	36	31	72 (2 třídy)	69 (2 třídy)	73 (2 třídy)
celkem	450	391	442	445	479

Tabulka č. 36: Počet žáků měšťanské a obecné školy chlapecké U Kostelíčka v letech 1933 – 1938.¹⁰³

¹⁰³ SOKA Pardubice, NAD č. 1009 – Národní škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy chlapecké (1919 – 1952), SK č. 595, s. 234, 261, 268, 280, 292.

3.5.6. Obecná škola dívčí U Kostelíčka

Data vztahující se k Obecné škole dívčí U Kostelíčka nám taktéž umožňují porovnat stav žactva v celém jeho sledovaném období. Zaměříme-li se opět na školní rok před projevem válečné porodnosti, zjistíme, že v září usedlo do školních lavic 280 dětí. V nejvíce zasažený školní rok se počet žáků snížil na 172 a dále začal pozvolna stoupat. Jakmile se válečná porodnost na obecných školách přestala projevovat, počet žactva dosahoval čísla 298. Jedná se tedy prakticky o srovnatelné údaje. Podíváme-li se na následující vývoj, uvidíme pozvolné kolísání. V závěru sledovaného období se však celkový počet zastaví na čísle 305. I zde tedy můžeme říct, že v meziválečném období bylo původních hodnot nejen znovu dosaženo, ale také došlo k jejich nepatrnému převýšení.

Počet žáků obecné školy dívčí U Kostelíčka v letech 1933 – 1938					
ročník	začátek školního roku				
	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
1. ročník	64 (2 třídy)	44	45	44	66 (2 třídy)
2. ročník	62 (2 třídy)	58	46	64 (2 třídy)	52
3. ročník	64 (2 třídy)	55	62 (2 třídy)	49	65 (2 třídy)
4. ročník	52	52	56	67 (2 třídy)	58
5. ročník	54	37	54	63 (2 třídy)	64 (2 třídy)
celkem	296	246	263	287	305

Tabulka č. 37: Počet žáků obecné školy dívčí U Kostelíčka v letech 1933 – 1938.¹⁰⁴

SOKA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1924 – 1940), SK č. 597, s. 136, 149, 151, 171, 189.

¹⁰⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 1011 – Národní škola dívčí U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy dívčí (1933 – 1950), SK č. 593, s. 3, 31, 45, 73, 101.

3.5.7. Obecná škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku

U obecných škol Na Skřivánku jsme v prvním sledovaném období limitování získanými údaji. Z archivních pramenů se dovídáme pouze celkový stav žactva, nikoliv počet dětí v jednotlivých ročnících. To nám ovšem neznemožňuje porovnat údaje obou škol před projevem válečné porodnosti a po jejím ústupu. Na počátku školního roku 1920/1921 navštěvovalo školu celkem 658 dětí. Tento počet se později snížil na 387, čímž se stav žactva snížil skoro o polovinu. Jakmile pominula válečná porodnost, počet dětí dosahoval čísla 827. Hned v prvním školním roce tak hodnoty přesáhly původní stav, který se v posledním sledovaném období nijak závažně neměnil.

Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1933 – 1938					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
1. ročník	93 (2 třídy)	84 (2 třídy)	72 (2 třídy)	75 (2 třídy)	93 (2 třídy)
2. ročník	?	81 (2 třídy)	78 (2 třídy)	76 (2 třídy)	75 (2 třídy)
3. ročník	?	74 (2 třídy)	76 (2 třídy)	70 (2 třídy)	76 (2 třídy)
4. ročník	?	90 (2 třídy)	73 (2 třídy)	81 (2 třídy)	83 (2 třídy)
5. ročník	?	98 (2 třídy)	88 (2 třídy)	72 (2 třídy)	77 (2 třídy)
dívky	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
1. ročník	73 (2 třídy)	81 (2 třídy)	72 (2 třídy)	85 (2 třídy)	89 (2 třídy)
2. ročník	72 (2 třídy)	70 (2 třídy)	77 (2 třídy)	74 (2 třídy)	81 (2 třídy)
3. ročník	98 (2 třídy)	76 (2 třídy)	66 (2 třídy)	76 (2 třídy)	77 (2 třídy)
4. ročník	89 (2 třídy)	104 (2 třídy)	80 (2 třídy)	76 (2 třídy)	82 (2 třídy)
5. ročník	83 (2 třídy)	86 (2 třídy)	100 (2 třídy)	78 (2 třídy)	71 (2 třídy)
celkem	508 + ?	844	782	763	804

Tabulka č. 38: Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku
v letech 1933 – 1938.¹⁰⁵

¹⁰⁵ SOKA Pardubice, NAD č. 1006 – Národní škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1919 – 1953), SK č. 602, s. 133, 145, 160, 172, 177.

SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1911 – 1948), SK č. 599, s. 251, 260, 277, 292, 302.

3.5.8. Měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku

Měšťanské školy Na Skřivánku byly zřízeny počátkem školního roku 1927/1928. Jednalo se o dobu, kdy tyto školní ústavy byly již zasaženy válečnou porodností. Z těchto důvodů nemáme k dispozici žádná data, která bychom mohli porovnávat. Pokud se ale podíváme na údaje z novoměstských měšťanských škol, dostaneme alespoň částečnou alternativu.

Jakmile došlo ke zřízení měšťanských škol Na Skřivánku, děti žijící v této části města začaly navštěvovat zmíněnou školu. Výuka těchto žáků doposud probíhala právě na novoměstských školách, které tímto přišly o značnou část žactva. Ve školním roce 1925/1926 navštěvovalo novoměstské školy celkem 1024 dětí. Po zřízení škol Na Skřivánku byl úbytek žáků zhruba poloviční. Můžeme tedy odhadovat, že před projevem válečné porodnosti žilo v této části města zhruba 500 dětí školou povinných. Pokud jsou odhady alespoň částečně správné, pak dosahovaných hodnot před úbytkem zapříčiněným válečnými událostmi nebylo do konce celého sledovaného období znovu dosaženo.

Počet žáků měšťanské školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1933 – 1938					
ročník	začátek školního roku				
chlapci	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
1. ročník	32	75 (2 třídy)	95 (2 třídy)	84 (2 třídy)	73 (2 třídy)
2. ročník	32	42	69 (2 třídy)	83 (2 třídy)	62 (2 třídy)
3. ročník	35	26	33	42	46
dívky	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
1. ročník	32	88 (2 třídy)	85 (2 třídy)	94 (2 třídy)	90 (2 třídy)
2. ročník	53	31	75 (2 třídy)	73 (2 třídy)	74 (2 třídy)
3. ročník	33	39	38	75 (2 třídy)	64 (2 třídy)
4. ročník	-	-	-	-	38
celkem	217	301	395	451	447

Tabulka č. 39: Počet žáků měšťanské školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1933 – 1938.¹⁰⁶

¹⁰⁶ SOKA Pardubice, NAD č. 1008 – Střední škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1927 – 1946), SK č. 604, s. 78, 90, 103, 114, 130 – 131.

3.5.9. Státní reálná škola

Údaje o počtu studentů na Státní reálné škole v Pardubicích jsou velmi stručné. Z archivních pramenů se podařilo vyčíst pouze celkové množství všech dětí, které začaly počátkem školního roku navštěvovat školu. Porovnávat celkový stav žactva v jednotlivých letech je tak stále možné. Ve školním roce 1925/1926, kdy byly střední školy poprvé válečnou porodností zasaženy, usedlo do lavic 549 studentů. Tento stav se postupně snížil až k číslu 327. Pozvolný nárůst překročil původní hodnoty hned v prvním školním roce, ve kterém již škola nebyla válečnou porodností ovlivněna. I v tomto případě je tedy možné uvést, že tento školní institut dosáhl v meziválečném období původních hodnot.

Počet žáků Státní reálné školy v letech 1933 – 1938					
ročník	začátek školního roku				
	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
1. ročník	?	?	?	?	?
2. ročník	?	?	?	?	?
3. ročník	?	?	?	?	?
4. ročník	?	?	?	?	?
5. ročník	?	?	?	?	?
6. ročník	?	?	?	?	?
7. ročník	?	?	?	?	?
celkem	427	460	498	551	600

Tabulka č. 40: Počet žáků Státní reálné školy v letech 1933 – 1938.¹⁰⁷

¹⁰⁷ SOKA Pardubice, NAD č. 1051 – Reálné gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1896 – 1950), SK č. 642, s. 341, 350, 356, 364, 371.

3.5.10. Gymnázium

Pardubické Gymnázium je jedinou sledovanou školou, kde nám získaná data znemožňují provést alespoň částečné srovnání údajů v celém sledovaném období. Paradoxně se v tomto případě jedná o dílčí období, ve kterém byl školní ústav válečnou porodností zasažen. Údaje o stavu žactva byly zapisovány dlouhá léta do školní kroniky, a to až do doby, kdy se kronikář rozhodl tyto informace zaznamenat pouze do výročních zpráv školy. Archivní fond tyto zprávy uchovává, jedná se však o prvopis, kde je pouze zmínka o jejich absenci a následném zveřejnění ve výročních zprávách v jejich konečné podobě. Jedinou možností pro získání těchto informací tak nadále zůstávají katalogy docházky a prospěchu, které ale z důvodu ochrany osobních údajů nejsou stále badatelům přístupné. Z této tabulky se proto dovídáme počet studentů prvního ročníku, který ovšem neuvádí údaje o zřízených pobočkách. Další a poslední informací je celkové množství všech studentů na škole. Tabulka nám také napomáhá si uvědomit, že osmý ročník školního roku 1937/1938 byl poslední, ve kterém se projevovala válečná porodnost.

Počet žáků Gymnázia v letech 1933 – 1938					
ročník	začátek školního roku				
	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
1. ročník	159	?	?	?	?
2. ročník	?	?	?	?	?
3. ročník	?	?	?	?	?
4. ročník	?	?	?	?	?
5. ročník	?	?	?	?	?
6. ročník	?	?	?	?	?
7. ročník	?	?	?	?	?
8. ročník	?	?	?	?	?
celkem	522	?	?	?	?

Tabulka č. 41: Počet žáků Gymnázia v letech 1933 – 1938.¹⁰⁸

¹⁰⁸ SOKA Pardubice, NAD č. 1052 – Gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1953), SK č. 646, s. 61

3.6. Závěrečné shrnutí

Z celého sledovaného období byla nashromážděna data, která zaznamenávají počet žactva na pardubických školách. Tyto hodnoty blíže představují velikost školství a napomáhají snáze pochopit vážnost situací, do kterých se školy dostávaly během shánění náhradních prostorů pro výuku.

V průběhu získávání těchto dat došlo k zaznamenání několika výkyvů. Po hlubším zkoumání jsem dospěl k závěru, že se tyto pravidelné poklesy a opětovné nárůsty hodnot začínají objevovat s nástupem válečných dětí do škol a jejich následným odchodem.

Abych mohl s jistotou konstatovat, že válečná porodnost měla zásadní vliv na pokles žactva, sledoval jsem pozorněji celé meziválečné období. Během této části výzkumu jsem pravidelně zaznamenával větší změny právě v době, kdy během války zplozené děti nastupovaly a opouštěly konkrétní typy škol.

I když se zásah projevil na všech sledovaných školách, celkový rozsah byl vždy jiný. Velikost poklesu se vždy lišila podle typu instituce a počtu zřízených poboček. Dalším viditelným rozdílem bylo umístění více školních ústavů v jedné budově. Pokud obecná škola sdílela objekt společně se školou měšťanskou, zaznamenaný pokles žactva pro celou budovu byl dlouhodobý. Naopak v případě dvou stejných institucí v jednom objektu se pokles projevil v kratším období, avšak dosahoval dvojnásobných hodnot.

Nashromážděná data taktéž ukazují drobné výkyvy, nebo náhlé větší změny. Zde se většinou období shoduje se zřízením nového školního ústavu. Závěrem je tedy možné říct, že se válečná porodnost na stavu žactva viditelně projevila, a to v celém meziválečném období.

4. Náboženské vyznání žáků obecných a měšťanských škol

Státní náboženství bylo na našem území zrušeno v roce 1920, a to Ústavní listinou Československé republiky. Tímto aktem došlo k odluce církve od státu a byla tak zaručena náboženská svoboda všem občanů. Současně s přeměnou na sekulární stát se u nás objevil fenomén bez vyznání, který byl později hojně využíván. Během sledovaného období můžeme pozorovat procentuální změnu vyznání u žáků obecných a měšťanských škol. Výjimku tvoří Staroměstská obecná škola chlapecká, jelikož archivní fond neobsahuje momentálně žádné badatelsky přístupné prameny s těmito údaji. Z podobného důvodu jsou taktéž z této statistiky vynechány střední školy.

4.1. Náboženské vyznání žáků v letech 1918 až 1923

První data z tohoto sledovaného období pocházejí ze začátku školního roku 1918/1919. Jedná se tedy o dobu, kdy v Čechách bylo stále státem oficiálně podporováno římskokatolické náboženství. Mimo katolického vyznání se mezi žáky dále vyskytuje vyznání evangelické augsburské a evangelické reformované. Koncem roku 1918 došlo ke sloučení luteránské a kalvínské církve v Českobratrskou církev evangelickou. Jelikož se u žáků ve všech následujících letech vyskytuje již vyznání českobratrské, mnou první sledovaný rok jsem se rozhodl zaznamenat taktéž.

Další nově vzniklou církví na našem území byla Církev československá, založená v lednu 1920. První žáci, kteří se hlásili k tomuto vyznání, se z tohoto důvodu v archivních pramenech objevují až na počátku školního roku 1921/1922.

Velmi čtené zastoupení v tomto období mají také děti, jejichž náboženské vyznání není momentálně možné zjistit. V některých archivních fondech existují prameny, které jsou nositeli těchto informací. Z důvodu ochrany osobních údajů jsou však prozatím tyto zdroje badatelsky nepřístupné. Během svého výzkumu jsem ale dospěl k závěru, že se procentuální zastoupení náboženského vyznání na jednotlivých školách radikálně neliší. Ve výsledku tak můžeme alespoň získaná data v procentech považovat za údaj, který se vztahuje ke všem studentům v Pardubicích. Samozřejmě je nutností za celek označit počty bez těchto studentů a jednotlivé výsledky v případě potřeby přepočítat.

Podíváme-li se na samotné výsledky náboženského vyznání žactva během těchto sledovaných let, zjistíme, že počet dětí hlásících se ke katolické víře výrazně klesl. Pokud sečteme žáky, kteří se nehlásili k žádné víře, nebo vyznávali víru nově vzniklé Církve československé, dosáhneme podstatně menšího rozdílu. Jestliže vezmeme taktéž v potaz

i počet dětí, jejichž vyznání nelze zjistit, výsledek bude prakticky srovnatelný. Tento jev proto můžeme vysvětlit okolnostmi souvisejícími se vznikem Československé republiky.

Další viditelný skok lze spatřit u žáků bez vyznání. I tato výrazná změna v podobě nárůstu je zapříčiněna vznikem nového sekulárního státu. Podle výsledků je možné tvrdit, že tento fenomén začínal být hojně využíván.

Náboženské vyznání žáků obecných a měšťanských škol v letech 1918 – 1923					
vyznání	začátek školního roku				
	1918/1919	1919/1920	1920/1921	1921/1922	1922/1923
katolické	3.450	2.476	2.717	2.108	1.717
	83,43 %	55,84 %	58,75 %	46,93 %	43,89 %
československé	89	72	72	153	130
	2,15 %	1,62 %	1,56 %	3,41 %	3,32 %
československé	0	0	0	313	328
	0 %	0 %	0 %	6,97 %	8,38 %
baptistické	0	0	0	10	16
	0 %	0 %	0 %	0,22 %	0,41 %
pravoslavné	0	0	0	0	0
	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
judaistické	54	30	44	37	20
	1,31 %	0,68 %	0,95 %	0,82 %	0,51 %
adventistické	0	0	0	0	0
	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
bez vyznání	10	4	43	522	432
	0,24 %	0,09 %	0,93 %	11,62 %	11,04 %
nelze zjistit	532	1852	1.749	1.349	1.269
	12,87 %	41,77 %	37,82 %	30,03 %	32,44 %
celkem	4.135	4.434	4.625	4.492	3.912
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Tabulka č. 42: Náboženské vyznání žáků obecných a měšťanských škol v letech 1918 – 1923.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Veškerá data byla zjištěna z archivních pramenů uvedených v poznámkách pod čarou u kapitol 3.2.1. až 3.2.6.

4.2. Náboženské vyznání žáků v letech 1923 až 1928

Data z dalšího sledovaného období, tentokrát z let 1923 až 1928, nám ukazují, že zájem o vstup do nově vzniklé Církve československé byl stále větší. Během pěti let se počet studentů, hlásících se k tomuto vyznání, zvýšil o polovinu. Neustále měnící se počet žáků, jejichž vyznání nelze kvůli špatně vedeným zápisům zjistit, se naopak v porovnání prvního a posledního sledovaného roku snížil. Rozdíl mezi těmito roky dosahoval 9 %. Výsledky nejprve velmi využívaného fenoménu bez vyznání přestaly v tomto období dále stoupat. I tak ale můžeme tvrdit, že průměrné 10 % zastoupení je ve společnosti nemalým číslem.

Náboženské vyznání žáků obecných a měšťanských škol v letech 1923 – 1928					
vyznání	začátek školního roku				
	1923/1924	1924/1925	1925/1926	1926/1927	1927/1928
katolické	1.485	1.479	1.531	1.345	1.190
	39,89 %	50,46 %	51,93 %	43,70 %	40,04 %
československé	115	124	132	122	122
	3,09 %	4,23 %	4,48 %	3,96 %	4,10 %
československé	321	384	510	510	509
	8,62 %	13,10 %	17,30 %	16,57 %	17,13 %
baptistické	11	13	14	9	7
	0,30 %	0,44 %	0,47 %	0,29 %	0,24 %
pravoslavné	2	2	0	0	0
	0,05 %	0,07 %	0 %	0 %	0 %
judaistické	24	15	19	21	21
	0,64 %	0,51 %	0,64 %	0,68 %	0,71 %
adventistické	0	0	2	3	2
	0 %	0 %	0,07 %	0,10 %	0,07 %
bez vyznání	380	333	362	299	273
	10,21 %	11,36 %	12,28 %	9,71 %	9,19 %
nelze zjistit	1.385	581	377	769	848
	37,20 %	19,82 %	12,79 %	24,98 %	28,53 %
celkem	3.723	2.931	2.948	3.078	2.972
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Tabulka č. 43: Náboženské vyznání žáků obecných a měšťanských škol v letech 1923 – 1928.¹¹⁰

¹¹⁰ Veškerá data byla zjištěna z archivních pramenů uvedených v poznámkách pod čarou u kapitol 3.3.1. až 3.3.8.

4.3. Náboženské vyznání žáků v letech 1928 až 1933

Ve třetí části nashromážděných dat není zachycen žádný číselný výkyv, a to ani u dvou primárně sledovaných kategorií. Počet zaznamenaných žáků, který se hlásí k vyznání československému, nebo naopak k žádnému, je během sledovaného období v porovnání s ostatními roky optimální. V potaz je samozřejmě brán i stále vysoký a taktéž měnící se počet dětí, jejichž vyznání nelze prozatím jednoznačně určit.

Náboženské vyznání žáků obecných a měšťanských škol v letech 1928 – 1933					
vyznání	začátek školního roku				
	1928/1929	1929/1930	1930/1931	1931/1932	1932/1933
katolické	1.031	987	1.217	932	1.224
	35,59 %	32,13 %	37,72 %	26,98 %	33,53 %
československé	117	119	120	92	180
	4,04 %	3,87 %	3,71 %	2,66 %	4,93 %
československé	461	459	553	427	529
	15,91 %	14,94 %	17,14 %	12,36 %	14,49 %
baptistické	5	2	8	5	4
	0,17 %	0,07 %	0,25 %	0,14 %	0,11 %
pravoslavné	1	1	1	0	1
	0,03 %	0,03 %	0,03 %	0 %	0,03 %
judaistické	16	15	15	11	14
	0,55 %	0,49 %	0,46 %	0,32 %	0,38 %
adventistické	4	1	2	1	3
	0,14 %	0,03 %	0,06 %	0,03	0,08 %
bez vyznání	230	216	280	212	269
	7,94 %	7,03 %	8,68 %	6,14 %	7,37 %
nelze zjistit	1.032	1.272	1.030	1.775	1430
	35,62 %	41,40 %	31,93 %	51,37 %	39,17 %
celkem	2.897	3.072	3.226	3.455	3.654
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Tabulka č. 44: Náboženské vyznání žáků obecných a měšťanských škol v letech 1928 – 1933.¹¹¹

¹¹¹ Veškerá data byla zjištěna z archivních pramenů uvedených v poznámkách pod čarou u kapitol 3.4.1. až 3.4.8.

4.4. Náboženské vyznání žáků v letech 1933 až 1938

V posledním sledovaném období si zaslouží větší pozornost celý školní rok 1935/1936. V tomto roce se podařilo nashromáždit a následně roztřídit data s doposud největší přesností. Pouze v 80 případech nelze zjistit náboženské vyznání žáků. Tento rok tak můžeme považovat za jakýsi orientační model náboženského zastoupení u dětí navštěvujících školy v Pardubicích ve 30. letech.

Náboženské vyznání žáků obecných a měšťanských škol v letech 1933 – 1938					
vyznání	začátek školního roku				
	1933/1934	1934/1935	1935/1936	1936/1937	1937/1938
katolické	1.112	1.299	2.075	1.585	1.774
	32,11 %	34,63 %	53,57 %	40,52 %	45,14 %
českobratrské	120	141	213	143	169
	3,47 %	3,76 %	5,50 %	3,66 %	4,30 %
československé	583	695	1.020	741	809
	16,84 %	18,53 %	26,34 %	18,94 %	20,59 %
baptistické	4	5	10	6	6
	0,12 %	0,13 %	0,26 %	0,15 %	0,15 %
pravoslavné	1	1	3	3	4
	0,03 %	0,03 %	0,08 %	0,08 %	0,10 %
judaistické	20	30	41	24	25
	0,58 %	0,80 %	1,06 %	0,61 %	0,64 %
adventistické	3	3	2	2	2
	0,09 %	0,08 %	0,05 %	0,05 %	0,05 %
bez vyznání	235	255	429	320	343
	6,79 %	6,80 %	11,08 %	8,18 %	8,73 %
nelze zjistit	1.385	1.322	80	1.088	798
	39,99 %	35,24 %	2,07 %	27,81 %	20,31 %
celkem	3.463	3.751	3.873	3.912	3.930
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Tabulka č. 45: Náboženské vyznání žáků obecných a měšťanských škol v letech 1933 – 1938.¹¹²

¹¹² Veškerá data byla zjištěna z archivních pramenů uvedených v poznámkách pod čarou u kapitol 3.5.1. až 3.5.8.

5. Školství v Pardubicích mezi světovými válkami

Kvůli zavedeným opatřením souvisejících s ještě nedávno probíhající první světovou válkou nebyly některé školy umístěny ve svých školních budovách. Stejně to bylo také s vyučováním, které stále nebylo pravidelné a celodenní. Tento problém ovšem nebyl zapříčiněn dozvukem válečných událostí. Časté stěhování žactva a narušování tím jejich výuky bylo přítomné během celé existence meziválečného Československa. Kvůli stručnosti některých zápisů ve školních kronikách o těchto událostech je však rekonstrukce umístění žactva velmi komplikovaná.

Aby bylo možné popsat stávající rozmístění školních ústavů a jejich následné přemísťování, je nejprve potřeba si ujasnit, které školní instituty toho času v Pardubicích existovaly a ve kterých budovách za normálních okolností sídlily. Staroměstské školy pro chlapce v podobě dvou samostatných ústavů¹¹³ využívaly budovu s č. p. 125, která se nachází na dnešním Komenského náměstí. O malý kousek dále stojí v Klášterní ulici objekt s č. p. 52, ve kterém sídlily také dvě staroměstské školy,¹¹⁴ tentokrát určené pro dívky.

Čtyři novoměstské školy využívaly pro své potřeby rovněž dvě budovy. V tomto případě ovšem nedošlo k jejich rozdělení podle pohlaví žáků, ale podle typu škol. Obecné školy¹¹⁵ tak sídlily v budově s č. p. 448 ve Štefánikově ulici, zatímco měšťanským školám¹¹⁶ patřila budova s č. p. 866 v ulici Bratranců Veverkových.

V Pardubicích se také nacházela Obecná škola smíšená U Kostelíčka, která byla umístěna v objektu s č. p. 268 v Dašické ulici a Obecná škola smíšená Na Skřivánku, jež využívala budovu s č. p. 867 v ulici Gorkého.

Posledními sledovanými školními ústavu jsou tři střední školy, a to Dívčí reálné gymnázium, které bylo umístěno v budově s č. p. 828 v ulici U Divadla, Reálná škola, jež sídlila na Komenského náměstí v objektu s č. p. 120 a Gymnázium, které vlastní budovu nemělo a výuka studentů probíhala v prostorách určených pro novoměstské měšťanské školy.

Výuka prvního sledovaného školního roku 1918/1919 byla na většině školách zahájena v pondělí 16. září. Tehdy byla stále k vojenským účelům využívána, nebo pro opětovnou výuku nepřipravena budova Obecné školy smíšené Na Skřivánku a část prostorů ve školní budově novoměstský obecných škol. Další školními dětmi využívaný prostor se nacházel v hostinci U Zlaté štiky,¹¹⁷ kde probíhala výuka staroměstských škol.¹¹⁸

---

¹¹³ *Staroměstská obecná škola chlapecká, Staroměstská měšťanská škola chlapecká.*

¹¹⁴ *Staroměstská obecná škola dívčí, Staroměstská měšťanská škola dívčí.*

¹¹⁵ *Novoměstská obecná škola chlapecká, Novoměstská obecná škola dívčí.*

¹¹⁶ *Novoměstská měšťanská škola chlapecká, Novoměstská měšťanská škola dívčí.*

¹¹⁷ *Hostinec U Zlaté štiky sídlil v budově s č. p. 127 v dnešní Štrossově ulici.*

Počátkem října byla opětovně zahájena výuka v již vydezinfikované a opravené školní budově Obecné školy smíšené Na Skřivánku. Následně bylo umožněno dětem ze staroměstských škol, aby se navrátily z hostince U Zlaté štiky zpět do svých budov a došlo k zahájení pravidelného a celodenního vyučování.¹¹⁹

Poslední stále vojskem využívaná budova patřila novoměstským obecným školám. Výuka chlapců se od počátku školního roku konala v budově novoměstských měšťanských škol. Následujícího měsíce došlo k jejich přemístění do budovy Obecné školy smíšené Na Skřivánku. Dívky z novoměstské obecné školy taktéž docházely do budovy novoměstských měšťanských škol, avšak po celý školní rok.¹²⁰

Neopomenutelnou změnou v pardubickém školství bylo rozdělení dvou školních ústavů na čtyři zcela samostatné instituce. Jednalo se o Obecnou školu smíšenou Na Skřivánku a Obecnou školu smíšenou U Kostelíčka. Oba tyto školní ústavy měly již delší dobu zřízené pobočky ve všech postupných ročnících, které navíc byly rozděleny podle pohlaví žáků. Nic tak nebránilo tomu, aby došlo ke zřízení dvou samostatných škol pro chlapce a dvou pro dívky. Celý tento proces se u obou do té doby smíšených škol uskutečnil na přelomu let 1918 až 1919, a proto nebránilo nic tomu, aby k faktickému rozdělení došlo začátkem nového školního roku. Všechny čtyři nově vzniklé školní ústavy nadále sídlily ve stejných budovách.¹²¹

Začátkem školního roku 1919/1920 sídlily všechny školy ve svých budovách s výjimkou novoměstských obecných škol. V této školní budově bylo během letních prázdnin zřízeno ředitelství pošt a telegrafů. Žactvo těchto ústavů se tak muselo provizorně přesunout na jiné místo. Dívky začaly z počátku docházet na výuku do budovy novoměstských měšťanských škol. Jelikož prostory všem žákům kapacitně nevyhovovaly, začalo docházet ke

---

¹¹⁸ SOkA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1894 – 1930), SK č. 565, s. 235.

SOkA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1911 – 1948), SK č. 599, s. 107.

¹¹⁹ SOkA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1894 – 1930), SK č. 565, s. 235.

SOkA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1911 – 1948), SK č. 599, s. 107.

¹²⁰ SOkA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1912 – 1929), SK č. 580, s. 114.

SOkA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1921), SK č. 571, s. 161 – 162.

¹²¹ SOkA Pardubice, NAD č. 1009 – Národní škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy chlapecké (1919 – 1952), SK č. 595, s. 2.

SOkA Pardubice, NAD č. 1006 – Národní škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1919 – 1953), SK č. 602, s. 1.

střídavému vyučování. Žačky proto využívaly část objektu třikrát v týdnu, a to v úterý, ve středu a v sobotu. Výuka chlapců byla přesunuta do budovy obecných škol Na skřivánku.¹²²

V průběhu října byla upravena a k výuce přichystána bývalá budova novoměstských obecných škol. Tento objekt sloužil vzdělávacím účelům v letech 1890 až 1895. Jelikož se počet žáků rychle zvětšoval, budova zakrátko přestala potřebám škol vyhovovat.¹²³ V tomto školním roce byly novoměstské obecné školy nuceny objekt opět využívat. Začátkem měsíce se do školní budovy nastěhovaly chlapci a teprve v polovině října také dívky. Protože stará budova disponovala pouze deseti místnostmi, obě školy se do objektu nevešly. Výuka obecných škol musela být náhradním prostorem přizpůsobena. U prvních tří postupných ročníků obou škol docházelo ke střídavému polodennímu vyučování. Čtvrtý a pátý ročník dívčí školy mohl prostory využívat po celý den. Naopak čtvrtý a pátý ročník chlapecké školy se do objektu již nevešel a žáci tak byli umístěni do prostor škol Na Skřivánku.¹²⁴

Ke drobnější změně ve výuce novoměstských obecných škol došlo počátkem následujícího školního roku 1920/1921. Čtvrté ročníky našly zázemí v bývalé školní budově, zatímco děti pátých ročníků navštěvovaly objekt obecných škol Na Skřivánku. Umístění všech ostatních postupných ročníků zůstalo nadále stejné.¹²⁵

Ve školním roce 1921/1922 došlo k daleko větším změnám. Rozmístění žactva zůstalo na počátku roku stejné, avšak koncem října došlo k vyhlášení mobilizace a některé školní budovy bylo potřeba vyklidit kvůli poskytnutí ubytování pro mobilizované vojáky. První školní budovou, která byla předána vojsku, patřila novoměstským obecným školám. Žáci těchto škol byly umístěni do objektu novoměstských měšťanských škol. Výuka měšťanských dětí probíhala v pondělí, ve středu a v pátek, zatímco žáci obecných škol využívali prostory

---

¹²² SOKA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1912 – 1929), SK č. 580, s. 153.

SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1921), SK č. 571, s. 206.

¹²³ *Na místě dnes již neexistující školní budovy se nachází obchodní dům Atrium palác Pardubice.*

¹²⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1912 – 1929), SK č. 580, s. 153.

SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1921), SK č. 571, s. 207.

¹²⁵ SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1911 – 1948), SK č. 599, s. 130.

SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1921), SK č. 571, s. 224.

v úterý, ve čtvrtek a v sobotu.¹²⁶ Výjimku tvořil pátý dívčí ročník, který byl přesunut do budovy staroměstských chlapeckých škol, kde docházelo k jeho celodennímu vyučování.¹²⁷

Dalšími zasaženými školami byly školní ústavy Na Skřivánku. Výuka dívek byla přesunuta taktéž do prostor novoměstských měšťanských škol, kde se žáčky vzdělávaly v sudé dny v týdnu. Chlapci byli umístěni tamtéž. Jejich rozvrh se z archivních pramenů zjistit nepodařilo, ale je velmi pravděpodobné, že školní prostory využívali v liché dny, tedy v době, kdy školu nenavštěvovaly dívky.¹²⁸

Třetí a poslední zabraná budova patřila Staroměstským školám dívčím. Výuka prvních tří ročníků obecné školy byla přesunuta do budovy škol U Kostelíčka. Čtvrtý a pátý ročník obecné školy, stejně tak i všechny tři ročníky měšťanské školy, byly umístěny do budovy staroměstských chlapeckých škol.¹²⁹ V souvislosti s přesunem žáků kvůli vyhlášené mobilizaci došlo také k přemístění studentů gymnázia, kteří byli nově umístěni od 29. října do 2. prosince v budově Státní reálné školy.¹³⁰

Jelikož byl mírový stav zachován, nebylo již nutné poskytovat armádě prostory pro ubytování mobilizovaného vojska. Všechny takto zabrané školní budovy byly proto na přelomu listopadu a prosince opět navraceny školním účelům. Nejprve došlo 21. listopadu k zahájení pravidelného vyučování v budově staroměstských dívčích škol.¹³¹ O týden později následovala výuka v objektu škol Na Skřivánku.¹³² Posledními školními ústavami byly novoměstské obecné školy, které se navrátily 5. prosince. Nejednalo se ovšem o jejich vlastní budovu, ale o bývalou školní budovu nedaleko hotelu Veselka. Zde byla zahájena polodenní výuka prvních tří ročníků. Čtvrtý ročník využíval prostory po celý den, pátý byl umístěn do objektu staroměstských školy dívčích. Toto rozmístění se týkalo výhradně dívek.¹³³ V případě chlapců se z pamětní knihy pouze dovídáme, že došlo téhož dne k navrácení do školní

---

¹²⁶ SOKA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1919 – 1953), SK č. 584, s. 49.

¹²⁷ SOKA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1905 – 1939), SK č. 561, s. 237.

¹²⁸ SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1911 – 1948), SK č. 599, s. 141.

SOKA Pardubice, NAD č. 1006 – Národní škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1919 – 1953), SK č. 602, s. 16.

¹²⁹ SOKA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1905 – 1939), SK č. 561, s. 237.

¹³⁰ SOKA Pardubice, NAD č. 1052 – Gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1953), SK č. 646, s. 33.

¹³¹ SOKA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1905 – 1939), SK č. 561, s. 237.

¹³² SOKA Pardubice, NAD č. 1006 – Národní škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1919 – 1953), SK č. 602, s. 17.

¹³³ SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1921 – 1930), SK č. 572, s. 11 (školní rok 1921/1922).

budovy. Z kontextu ostatních záznamů ale vyplývá, že chlapci se přemístili taktéž do bývalé školní budovy s výjimkou pátého ročníku, který se vrátil zpět do budovy škol Na Skřivánku.

Na začátku školního roku 1922/1923 došlo pouze k drobným změnám. Na jeho počátku byla stále zabrána školní budova novoměstských obecných škol. Děti prvních čtyř ročníků byly i nadále umístěny v bývalé školní budově. Žačky druhého a třetího ročníku navštěvovaly školu polodenně, naopak výuka prvního a čtvrtého ročníku probíhala po celý den. Pátý ročník byl umístěn v budově staroměstských dívčích škol. I chlapci z prvních čtyř ročníků nadále využívaly objekt staré školní budovy, ovšem rozvržení času jednotlivých ročníků není známé. Žáci z pátého ročníku byli přemístěni do prostor škol Na Skřivánku.¹³⁴

Přemístěn byl také pátý ročník Staroměstské obecné školy dívčí, a to do budovy škol U Kostelíčka. Výuka dívek byla přesunuta, aby došlo k uvolnění prostoru pro žačky z novoměstské školy.¹³⁵ Na první pohled může toto rozhodnutí vypadat zvláště, avšak neumístění dívek z Nového Města přímo do budovy škol U Kostelíčka mělo svůj důvod. Podíváme-li se na rozmístění všech tří objektů, můžeme říct, že tímto krokem byla bezpochyby sledována snaha zkrátit novoměstským žačkám cestu do školy.

Posledním zásahem ve výuce bylo umístění žáků čtvrtého a pátého ročníku Staroměstské obecné školy chlapecké do budovy škol U Kostelíčka.¹³⁶ Po celý školní rok k jiným změnám nedošlo.

Začátkem školního roku 1923/1924 bylo rozmístění žáků totožné. Změna nastala koncem ledna 1924, kdy došlo k dokončení stavebních úprav na školní budově Městské obchodní školy.¹³⁷ Do těchto nově rozšířených prostorů byl přemístěn třetí, čtvrtý a pátý ročník Novoměstské obecné školy dívčí. První dva ročníky téže školy zůstaly na původním místě, tedy v bývalé školní budově u hotelu Veselka.¹³⁸ V tomto objektu se tak uvolnilo dostatek místa pro celou Novoměstskou obecnou školu chlapeckou, která měla doposud poslední pátý ročník umístěný v budově škol Na Skřivánku.¹³⁹

V souvislosti s tímto přemístěním došlo také k návratu žaček Staroměstské obecné školy dívčí do své budovy. Čtvrtý a pátý ročník Staroměstské obecné školy chlapecké

---

¹³⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1921 – 1930), SK č. 572, s. 2 (školní rok 1922/1923).

¹³⁵ SOKA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1922 – 1940), SK č. 562, s. 28.

¹³⁶ SOKA Pardubice, NAD č. 1009 – Národní škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy chlapecké (1919 – 1952), SK č. 595, s. 56.

¹³⁷ *Městská obchodní škola sídlila v budově s č. p. 325 v dnešní Štefánikově ulici.*

¹³⁸ SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1921 – 1930), SK č. 572, s. 10 (školní rok 1923/1924).

¹³⁹ SOKA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1912 – 1929), SK č. 580, s. 216.

zůstával nadále v prostorách škol U Kostelíčka. Poslední změnou bylo propůjčení jedné místnosti v budově staroměstských dívčích škol Novoměstské měšťanské škole dívčí.¹⁴⁰

Na počátku školního roku 1924/1925 byl zřízen další školní ústav. Jednalo o novou měšťanskou školu, která byla určena pro chlapce z části města U Kostelíčka. Nově vzniklý ústav byl umístěn do budovy k obecným školám. Z těchto důvodů bylo do budoucna plánováno vystavět školám U Kostelíčka novou budovu, nebo alespoň rozšířit tu stávající.¹⁴¹

Další změnou, tentokrát již v umístění žactva, bylo přeložení vojenské jezdecké školy do Pardubic. Kvůli těmto událostem musela být vyklizena bývalá školní budova u hotelu Veselka a chlapci z novoměstské obecné školy přesunuti jinam. První dva ročníky byly umístěny v budově Průmyslové školy,¹⁴² třetí a čtvrtý v objektu Městské obchodní školy a pátý v prostorách škol Na Skřivánku. Žačky z prvního až čtvrtého ročníku Novoměstské obecné školy dívčí využívaly budovu Městské obchodní školy a výuka pátého ročníku probíhala se školami Na Skřivánku.¹⁴³

Během školního roku 1925/1926 došlo pouze k jediné změně. Třetí pobočka prvního ročníku Novoměstské měšťanské školy chlapecké byla umístěna v budově Průmyslové školy. Změny uskutečněné v předešlém školním roce byly zachovány a ostatní žáci umístěny v budovách svých škol.¹⁴⁴

Začátkem následujícího školního roku bylo totožné rozmístění žactva s drobnou výjimkou. Novoměstská obecná škola chlapecká byla sice nadále rozdělena do tří jiných budov, avšak počet využívaných místností se lišil. V Průmyslové škole se nacházel pouze první ročník, zatímco druhý, třetí a čtvrtý byl umístěn do Městské obchodní školy.¹⁴⁵

Podstatně větší změna nastala v listopadu 1926. Tehdy došlo k přemístění ředitelství pošt a telegrafů do nově vystaveného objektu a tím k uvolnění školní budovy, která byla po dobu stavby zabrána. Nejprve se na počátku listopadu navrátila Novoměstská obecná škola chlapecká s výjimkou druhého ročníku, který po zbytek školního roku zůstal v prostorách

---

¹⁴⁰ SOKA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1922 – 1940), SK č. 562, s. 46.

SOKA Pardubice, NAD č. 1009 – Národní škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy chlapecké (1919 – 1952), SK č. 595, s. 75.

¹⁴¹ SOKA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1924 – 1940), SK č. 597, s. 7.

¹⁴² *Průmyslová škola sídlila v budově s č. p. 565 v dnešní Štefánikově ulici.*

¹⁴³ SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1921 – 1930), SK č. 572, s. 3 (školní rok 1924/1925).

SOKA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1912 – 1929), SK č. 580, s. 230.

¹⁴⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1919 – 1953), SK č. 584, s. 103 – 104.

¹⁴⁵ SOKA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1912 – 1929), SK č. 580, s. 248.

Městské obchodní školy. Jakmile byly dokončeny i poslední úpravy na školní budově, navrátila se v červnu 1927 také Novoměstská obecná škola dívčí.¹⁴⁶ Totožnou budovu začalo využívat také Gymnázium, které bylo počátkem následujícího školního roku kompletně sloučeno s Dívčím reálným gymnáziem.¹⁴⁷

Na počátku školního roku 1927/1928 byla zahájena výuka v dalším nově vzniklém školním ústavu. Jednalo se o Měšťanskou školu chlapeckou a dívčí Na Skřivánku¹⁴⁸. Protože vlastní budovu tato škola nedostala, došlo k rozmístění žáků do jiných školních objektů. Dívčí část školy byla umístěna v budově novoměstských měšťanských škol, zatímco chlapecké ročníky získaly učebny v objektu novoměstských obecných škol.¹⁴⁹ Do posledně zmíněné budovy se taktéž přestěhovalo celé, od tohoto školního roku již sloučené Gymnázium.¹⁵⁰ Poslední změnou bylo přestěhování žáčků z Novoměstské obecné školy dívčí do budovy novoměstských měšťanských škol.¹⁵¹ Rovněž nutno dodat, že od počátku tohoto školního roku již Novoměstská měšťanská škola chlapecká nevyužívala žádné prostory v Průmyslové škole.¹⁵²

Dalším školním rokem došlo opět ke stěhování žactva. Měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku byla umístěna v budově novoměstských obecných škol.¹⁵³ Naopak ani jedna z novoměstských obecných škol již nesídlila ve své nedávno navrácené budově. Obě školy byly umístěny v objektu novoměstských měšťanských škol.¹⁵⁴ Přemístěn byl také čtvrtý ročník Obecné školy dívčí U Kostelíčka do budovy staroměstských dívčích škol.¹⁵⁵

Ještě před zahájením školního roku 1929/1930 došlo k dokončení stavby nové školní budovy a k jejímu následnému předání škole. Tento objekt s č. p. 13 se stále nachází v ulici Karla IV. Nové prostory byly určeny pro Státní reálnou školu, která se do budovy také ihned

---

¹⁴⁶ SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1921 – 1930), SK č. 572, s. 1 (školní rok 1926/1927).

SOKA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1912 – 1929), SK č. 580, s. 248 – 249.

¹⁴⁷ SOKA Pardubice, NAD č. 1052 – Gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1953), SK č. 646, s. 45.

¹⁴⁸ Školní ústav byl také nazýván jako *Drtinova měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku*.

¹⁴⁹ SOKA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1922 – 1940), SK č. 576, s. 89.

¹⁵⁰ SOKA Pardubice, NAD č. 1052 – Gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1953), SK č. 646, s. 46.

¹⁵¹ SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1921 – 1930), SK č. 572, s. 2 (školní rok 1927/1928).

¹⁵² SOKA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1919 – 1953), SK č. 584, s. 146 – 147.

¹⁵³ SOKA Pardubice, NAD č. 1008 – Střední škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1927 – 1946), SK č. 604, s. 26.

¹⁵⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1921 – 1930), SK č. 572, s. 3 (školní rok 1928/1929).

¹⁵⁵ SOKA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1922 – 1940), SK č. 562, s. 130.

přemístila.¹⁵⁶ V souvislosti s uvolněním starého objektu došlo k získání nového místa, které v průběhu září začala využívat Měšťanská škola chlapecká U Kostelíčka.¹⁵⁷ Pro připomenutí a shrnutí dosavadní situace se sháněním vhodných prostorů pro výuku se v tomto školním roce nacházela Měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku společně s Gymnáziem stále v budově novoměstských obecných škol. Obě novoměstské obecné školy, které tímto přišly o prostory k výuce, byly umístěny v objektu novoměstských měšťanských škol. Všichni ostatní žáci využívali k výuce prostory svých školních ústavů.

Následující tři školní roky nebyla uskutečněna žádná změna v přesunu žactva. Výuka proto probíhala na stejných místech. K dalšímu přesunu došlo až na počátku školního roku 1933/1934. Tehdy byly zřízeny dvě pobočky na Novoměstské měšťanské škole dívčí. Pro tyto dvě nové třídy nebylo již v budově místo. Problém byl vyřešen umístěním celého čtvrtého ročníku do objektu, který využívala Městská obchodní škola.¹⁵⁸

Větší a zároveň poslední změny v tomto sledovaném období se uskutečnily začátkem školního roku 1934/1935. Měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku byla přesunuta do objektu Městského průmyslového muzea.¹⁵⁹ Do uvolněných místností v budově novoměstských obecných škol se přesunuly dvě pobočky třetího ročníku Novoměstské měšťanské školy dívčí, která tímto krokem již nemusela využívat místnosti v Městské obchodní škole.¹⁶⁰ Poslední změnou bylo umístění celého prvního ročníku Měšťanské školy chlapecké U Kostelíčka do budovy obecných škol U Kostelíčka. Zbytek celého ústavu nadále využíval bývalý objekt Státní reálné školy.¹⁶¹

Až do konce školního roku 1937/1938 nedošlo již k žádným změnám v rozmístění žactva. Některé školní ústavy sídlily ve svých budovách, jiné instituce využívaly náhradní prostory, nebo se s jinými školami musely dělit. Přestože po skončení první světové války došlo velmi rychle k navrácení skoro všech školních ústavů do jejich budov a nedlouho poté se začala ve školství projevovat také nízká válečná porodnost, docházelo ke stálému přesunu žactva. Nedostatek vhodného místa pro výuku nebyl v meziválečném období zcela vyřešen.

---

¹⁵⁶ SOKA Pardubice, NAD č. 1051 – Reálné gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1896 – 1950), SK č. 642, s. 311.

¹⁵⁷ SOKA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1924 – 1940), SK č. 597, s. 77 – 72.

¹⁵⁸ SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1930 – 1940), SK č. 573, s. 42.

¹⁵⁹ *Městské průmyslové muzeum sídlilo v budově s č. p. 116 na dnešním náměstí Republiky.*

SOKA Pardubice, NAD č. 1008 – Střední škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1927 – 1946), SK č. 604, s. 88, 90.

¹⁶⁰ SOKA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1922 – 1940), SK č. 576, s. 171.

¹⁶¹ SOKA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1924 – 1940), SK č. 597, s. 137.

Ke zlepšení situace došlo teprve počátkem 30. let, kdy byly přesuny žáků minimalizovány a nebyly tak časté.

Podíváme-li se na toto sledované období ve stručných datech, zjistíme, že během celého časového úseku není zaznamenán jediný školní rok, v jehož průběhu by se nacházely jednotlivé školní ústavy ve svých budovách. V pozdějších letech toto uspořádání nebylo ani možné, jelikož došlo ke zřízení dvou nových měšťanských škol, kterým nebyla žádná budova přidělena a výuka dětí tak probíhala na několika místech. Rovněž byly rozděleny dva ústavy na čtyři zcela samostatné školní instituce. Naopak sloučením dvou škol v jeden institut došlo ke zrušení jednoho ústavu. Během shánění náhradního prostoru byly pro výuku žactva využity tři neškolní objekty a dvě budovy středních škol. Výstavba nové školní budovy se uskutečnila pouze v případě Státní reálné školy. Od všech ostatních záměrů na novou výstavbu se postupně upustilo, nebo z finančních důvodů došlo k jejich odložení.

6. Počet žáků v Pardubicích v letech 1938 až 1945

Během nacistické okupace se nízká porodnost z období první světové války ve školství již neprojevovala. Přesto jsou data ukazující počet žactva velmi důležitá, jelikož i v této době bylo potřeba zajistit dětem vhodné prostory sloužící k výuce. Shánění těchto míst bylo v tomto sledovaném období daleko složitější, neboť školní budovy byly zabírány pro potřebu armády a finanční prostředky v průběhu válečného konfliktu byly podstatně omezenější.

Oproti meziválečnému období jsou v tomto případě zaznamenány pouze obecné a měšťanské školy. Vynechání středních škol z této statistiky je zapříčiněno absencí archivního materiálu, který by cenná data poskytoval.

6.1. Počet žáků v Pardubicích v letech 1938 až 1942

V první části tohoto časového úseku můžeme sledovat vývoj žactva, který kontinuálně navazuje na období meziválečného Československa a není již poznamenán nízkou porodností z období první světové války. Začátkem posledního zaznamenaného školního roku však došlo k reorganizaci obecných a měšťanských škol. Tato změna se ve školním roce 1941/1942 již projevila, a proto je potřeba k získaným hodnotám a jejich následnému porovnávání s jinými roky přistupovat s ostražitostí.

Počátkem školního roku 1941/1942 se staly všechny obecné školy vzdělávacími ústavami s osmi postupnými ročníky. První až čtvrtý postupný ročník byl pro všechny děti povinný, zatímco studium na pátém až osmém ročníku bylo možné nahradit absolvováním měšťanské školy. Aby bylo zachováno osmileté studium, došlo zároveň k navýšení ročníků na měšťanské škole. Tyto vzdělávací instituty měly nově čtyři povinné ročníky a pátý nepovinný, který nahrazoval dosavadní čtvrtý (devátý), taktéž nepovinný ročník.¹⁶²

Samotné změny v počtu postupných ročníků by nebyly z hlediska sledování stavu žactva velikým problémem. Jelikož se ale měšťanské školy zároveň staly výběrovými vzdělávacími ústavami, došlo tím k různorodému promíchání všech dětí. Na měšťanskou školu mohlo být přijato nejvýše 35 %, později až 40 % žáků obecných škol. Samotné přijímání dětí ke studiu bylo prováděno pouze podle aritmetického průměru výsledných známek z druhého pololetí.¹⁶³ V souvislosti s těmito změnami tak došlo někady až k nerovnoměrnému rozdělení žactva do místních škol.

---

¹⁶² Vládní nařízení č. 300 ze dne 14. srpna 1941.

Tyto změny jsou také popisovány kronikáři v některých pamětních knihách, například viz níže.

SOkA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1939 – 1959), SK č. 564, s. 16.

¹⁶³ Tamtéž.

6.1.1. Staroměstská měšťanská a obecná škola chlapecká

V této tabulce můžeme vidět pouze jednu anomálii a tím je absence dat u obecné školy z prvních dvou sledovaných školních let. Tyto údaje se nacházely ve školní kronice, která se nedochovala. U prvních tří let můžeme alespoň porovnat počet dětí na měšťanské škole se stavem žactva v první polovině 20. let. Tyto hodnoty jsou ve srovnání podstatně nižší.

Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1938 – 1942				
ročník	začátek školního roku			
obecná	1938/1939	1939/1940	1940/1941	1941/1942
1. ročník	?	?	27	35
2. ročník	?	?	46	26
3. ročník	?	?	38	47
4. ročník	?	?	35	36
5. ročník	?	?	36	35
6. ročník	-	-	-	-
7. ročník	-	-	-	-
8. ročník	-	-	-	-
měšťanská	1938/1939	1939/1940	1940/1941	1941/1942
1. ročník	74 (2 třídy)	70 (2 třídy)	61 (2 třídy)	36
2. ročník	64 (2 třídy)	65 (2 třídy)	58 (2 třídy)	71 (2 třídy)
3. ročník	65 (2 třídy)	59 (2 třídy)	52 (2 třídy)	64 (2 třídy)
4. ročník	50	43	41	62 (2 třídy)
5. ročník	-	-	-	40
celkem	253 + ?	237 + ?	394	425

Tabulka č. 46: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1938 – 1942.¹⁶⁴

¹⁶⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1930 – 1953), SK č. 566, s. 116, 153.

SOKA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1940 – 1945), SK č. 568, s. 1, 9.

SOKA Pardubice, NAD č. 996 – Obecná škola chlapecká Staré město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 567, s. 1, 11.

6.1.2. Staroměstská měšťanská a obecná škola dívčí

Porovnáme-li data z prvních tří let v této tabulce s nashromážděnými údaji z 20. let, neuvidíme veliký rozdíl. Samotný nárůst v obou tabulkách taktéž není ničím výjimečným. Za povšimnutí stojí pouze první ročník měšťanské školy ve školním roce 1940/1941, který byl zřízen ve čtyřech pobočkách. Toto číslo není zcela běžné, avšak ani ničím příliš zvláštním.

Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí v letech 1938 – 1942				
ročník	začátek školního roku			
obecná	1938/1939	1939/1940	1940/1941	1941/1942
1. ročník	34	36	36	26
2. ročník	28	36	38	35
3. ročník	38	36	37	35
4. ročník	31	40	39	38
5. ročník	32	33	39	33
6. ročník	-	-	-	-
7. ročník	-	-	-	-
8. ročník	-	-	-	-
měšťanská	1938/1939	1939/1940	1940/1941	1941/1942
1. ročník	108 (2 třídy)	?	141 (4 třídy)	71 (2 třídy)
2. ročník	94 (2 třídy)	?	132 (2 třídy)	156 (3 třídy)
3. ročník	126 (3 třídy)	?	84 (2 třídy)	137 (2 třídy)
4. ročník	39	?	71 (2 třídy)	94 (2 třídy)
5. ročník	-	-	-	69 (2 třídy)
celkem	530	181 + ?	617	694

Tabulka č. 47: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí
v letech 1938 – 1942.¹⁶⁵

¹⁶⁵ SOKA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1922 – 1940), SK č. 562, s. 251, 270.

SOKA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1940 – 1950), SK č. 563, s. 1, 9.

SOKA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1905 – 1939), SK č. 561, s. 360.

SOKA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1939 – 1959), SK č. 564, s. 3, 17.

6.1.3. Novoměstská obecná škola chlapecká a dívčí

V této tabulce jsou zajímavé údaje z posledních dvou školních let. Zatímco v prvním školním roce má většina zaznamenaných ročníků zřízenou pobočku, následující školní rok nemá pobočku žádnou. Zdalipak má na tuto skutečnost vliv zmíněná reorganizace, nebo například personální záležitosti, není možné z archivních pramenů vyčíst.

Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí v letech 1938 – 1942				
ročník	začátek školního roku			
chlapci	1938/1939	1939/1940	1940/1941	1941/1942
1. ročník	?	?	36	36
2. ročník	?	?	48 (2 třídy)	34
3. ročník	?	?	44 (2 třídy)	46
4. ročník	?	?	49 (2 třídy)	45
5. ročník	?	?	48 (2 třídy)	27
6. ročník	-	-	-	-
7. ročník	-	-	-	-
8. ročník	-	-	-	-
dívky	1938/1939	1939/1940	1940/1941	1941/1942
1. ročník	36	51	33	40
2. ročník	42	40	50 (2 třídy)	34
3. ročník	44	43	36	51
4. ročník	38	48 (2 třídy)	49 (2 třídy)	38
5. ročník	51	43	51 (1 třídy)	30
6. ročník	-	-	-	-
7. ročník	-	-	-	-
8. ročník	-	-	-	-
celkem	440	225 + ?	444	381

Tabulka č. 48: Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí
v letech 1938 – 1942.¹⁶⁶

¹⁶⁶ SOkA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1929 – 1953), SK č. 581, s. 187.

SOkA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1940 – 1945), SK č. 582, s. 4, 19 – 20.

SOkA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1930 – 1940), SK č. 573, s. 157, 186.

SOkA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1940 – 1945), SK č. 574, s. 11, 13.

6.1.4. Novoměstská měšťanská škola chlapecká a dívčí

Pokud jde o úbytek nově přijímaných žáků do prvních ročníků měšťanských škol ve školním roce 1941/1942, tato tabulka není výjimkou. Jakmile se měšťanské školy staly výběrovým školním ústavem, počet nově přijatých žáků pochopitelně klesl. Tento jev je zaznamenán i zde. Jelikož se zároveň jedná o jediné povinné ročníky bez zřízených poboček, je tato skutečnost viditelná na první pohled.

Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí v letech 1938 – 1942				
ročník	začátek školního roku			
chlapci	1938/1939	1939/1940	1940/1941	1941/1942
1. ročník	89 (2 třídy)	117 (3 třídy)	114 (3 třídy)	41
2. ročník	61 (2 třídy)	72 (2 třídy)	99 (3 třídy)	131 (3 třídy)
3. ročník	66 (2 třídy)	64 (2 třídy)	65 (2 třídy)	71 (2 třídy)
4. ročník	84 (2 třídy)	77 (2 třídy)	42	105 (3 třídy)
5. ročník	-	-	-	-
dívky	1938/1939	1939/1940	1940/1941	1941/1942
1. ročník	104 (2 třídy)	104 (3 třídy)	100 (3 třídy)	49
2. ročník	90 (2 třídy)	100 (2 třídy)	93 (3 třídy)	106 (2 třídy)
3. ročník	83 (2 třídy)	96 (2 třídy)	81 (2 třídy)	91 (2 třídy)
4. ročník	47	47	40	77 (2 třídy)
5. ročník	-	-	-	25
celkem	624	677	634	696

Tabulka č. 49: Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí
v letech 1938 – 1942.¹⁶⁷

¹⁶⁷ SOkA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1919 – 1953), SK č. 584, s. 299, 306.

SOkA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 585, s. 1, 9.

SOkA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1922 – 1940), SK č. 576, s. 229, 253.

SOkA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 577, s. 1, 25.

6.1.5. Měšťanská a obecná škola chlapecká U Kostelíčka

V tabulce uvedené níže můžeme vidět, jak reorganizace obecných a měšťanských škol zasáhla i do personálních a prostorových záležitostí. Obecná i měšťanská škola U Kostelíčka byla určena dětem ze stejného školního obvodu. V školním roce 1941/1942 se v případě pátého ročníku obecné školy a prvního ročníku měšťanské školy jednalo o stejný postupný ročník v rámci osmiletého povinného vzdělání. Před zavedením tohoto nového systému by tito chlapci byli umístěni do jednoho ročníku, případně rozděleni pouze do dvou poboček. Jelikož ale na měšťanskou školu bylo od tohoto školního roku přijímáno maximálně 40 % žáků z obecné školy, došlo k rozdělení chlapců do dvou školních ústavů. Místo výuky v jedné místnosti s jedním vyučujícím tak muselo dojít k nalezení nového prostoru a učitelské síly.

Počet žáků měšťanské a obecné školy chlapecké U Kostelíčka v letech 1938 – 1942				
ročník	začátek školního roku			
obecná	1938/1939	1939/1940	1940/1941	1941/1942
1. ročník	50	59 (2 třídy)	68 (2 třídy)	61
2. ročník	85 (2 třídy)	64 (2 třídy)	63 (2 třídy)	62
3. ročník	65 (2 třídy)	76 (2 třídy)	65 (2 třídy)	65 (2 třídy)
4. ročník	41	70 (2 třídy)	71 (2 třídy)	67
5. ročník	54	51 (2 třídy)	75 (2 třídy)	32
6. ročník	-	-	-	-
7. ročník	-	-	-	-
8. ročník	-	-	-	-
měšťanská	1938/1939	1939/1940	1940/1941	1941/1942
1. ročník	71 (2 třídy)	69 (2 třídy)	68 (2 třídy)	20
2. ročník	62 (2 třídy)	65 (2 třídy)	64 (2 třídy)	50 (2 třídy)
3. ročník	61 (2 třídy)	63 (2 třídy)	48 (2 třídy)	32 (2 třídy)
4. ročník	50	43	34	29 (2 třídy)
5. ročník	-	-	-	17
celkem	539	560	556	435

Tabulka č. 50: Počet žáků měšťanské a obecné školy chlapecké U Kostelíčka
v letech 1938 – 1942.¹⁶⁸

¹⁶⁸ SOKA Pardubice, NAD č. 1009 – Národní škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy chlapecké (1919 – 1952), SK č. 595, s. 303.

6.1.6. Obecná škola dívčí U Kostelíčka

U této tabulky se nám taktéž naskytuje možnost srovnání prvních tří let s meziválečnými údaji před projevem válečné porodnosti. Ani zde však není viditelný početní rozdíl. Porovnat také můžeme pátý ročník školního roku 1941/1942, kde počet dívek dosahuje nižší číselné hodnoty. I zde jsou získaná data srovnatelná s ostatními obecnými školami. Zbylé údaje v této tabulce nejsou ničím zajímavé, nebo je není možné srovnávat s již získanými daty.

Počet žáků obecné školy dívčí U Kostelíčka v letech 1938 – 1942				
ročník	začátek školního roku			
obecná	1938/1939	1939/1940	1940/1941	1941/1942
1. ročník	54	?	72 (2 třídy)	61 (2 třídy)
2. ročník	70 (2 třídy)	?	49 (2 třídy)	66 (2 třídy)
3. ročník	61 (2 třídy)	?	55 (2 třídy)	51
4. ročník	63 (2 třídy)	57 (2 třídy)	75 (2 třídy)	57 (2 třídy)
5. ročník	61 (2 třídy)	68 (2 třídy)	55 (2 třídy)	37
6. ročník	-	-	-	-
7. ročník	-	-	-	-
8. ročník	-	-	-	-
celkem	309	182 + ?	306	272

Tabulka č. 51: Počet žáků obecné školy dívčí U Kostelíčka v letech 1938 – 1942.¹⁶⁹

SOKA Pardubice, NAD č. 1009 – Národní škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy chlapecké (1940 – 1945), SK č. 596, s. 1, 11.

SOKA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1924 – 1940), SK č. 597, s. 204, 220.

SOKA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1940 – 1950), SK č. 598, s. 3, 11.

¹⁶⁹ SOKA Pardubice, NAD č. 1011 – Národní škola dívčí U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy dívčí (1933 – 1950), SK č. 593, s. 131, 155.

SOKA Pardubice, NAD č. 1011 – Národní škola dívčí U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy dívčí (1940 – 1945), SK č. 594, s. 3, 29.

6.1.7. Obecná škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku

Na základě absence archivního materiálu, který by nám prozrazoval údaje o stavu žactva, je poslední kompletně zaznamenaný školní rok 1938/1939. Pokud tyto data porovnáme s meziválečnými hodnotami před projevem nízké porodnosti, dostaneme tentokrát viditelný číselný rozdíl. Na počátku školního roku 1919/1920, který je zároveň posledním nezasazeným rokem, usedlo do lavic tehdy nově rozdělených dvou školních ústavů celkem 658 dětí. Mezi oběma roky je tak rozdíl 169 žáků, který není sice nijak radikální, ale ani nezanedbatelný.

Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1938 – 1942				
ročník	začátek školního roku			
chlapci	1938/1939	1939/1940	1940/1941	1941/1942
1. ročník	82 (2 třídy)	?	?	?
2. ročník	88 (2 třídy)	?	?	?
3. ročník	76 (2 třídy)	?	?	?
4. ročník	72 (2 třídy)	?	?	?
5. ročník	91 (2 třídy)	?	?	?
6. ročník	-	-	-	-
7. ročník	-	-	-	-
8. ročník	-	-	-	-
dívky	1938/1939	1939/1940	1940/1941	1941/1942
1. ročník	82 (2 třídy)	63 (2 třídy)	71 (2 třídy)	74 (2 třídy)
2. ročník	91 (2 třídy)	88 (2 třídy)	57 (2 třídy)	68 (2 třídy)
3. ročník	87 (2 třídy)	93 (3 třídy)	86 (2 třídy)	55
4. ročník	80 (2 třídy)	90 (2 třídy)	95 (3 třídy)	76 (2 třídy)
5. ročník	78 (2 třídy)	75 (2 třídy)	75 (2 třídy)	53
6. ročník	-	-	-	-
7. ročník	-	-	-	-
8. ročník	-	-	-	-
celkem	827	409 + ?	384 + ?	326 + ?

Tabulka č. 52: Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku
v letech 1938 – 1942.¹⁷⁰

¹⁷⁰ SOKA Pardubice, NAD č. 1006 – Národní škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1919 – 1953), SK č. 602, s. 183 – 185.

6.1.8. Měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku

Poslední tabulku v tomto sledovaném období se taktéž nepodařilo celou zaplnit. Zároveň je nám odepřeno možné srovnání s počátkem 20. let, jelikož k zahájení výuky došlo na začátku školního roku 1927/1928. Tehdy se na měšťanských školách zároveň projevovala válečná porodnost, takže ani tyto údaje nelze porovnávat. Jelikož samotná tabulka neobsahuje žádné anomálie, ani číselné výkyvy, není zde třeba hledat hlubší význam získaných dat.

Počet žáků měšťanské školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1938 – 1942				
ročník	začátek školního roku			
chlapci	1938/1939	1939/1940	1940/1941	1941/1942
1. ročník	69 (2 třídy)	81 (2 třídy)	71 (2 třídy)	38
2. ročník	63 (2 třídy)	70 (2 třídy)	73 (2 třídy)	95 (2 třídy)
3. ročník	40	42	56 (2 třídy)	64 (2 třídy)
4. ročník	-	-	42	37
5. ročník	-	-	-	39
dívky	1938/1939	1939/1940	1940/1941	1941/1942
1. ročník	72 (2 třídy)	85 (2 třídy)	82 (2 třídy)	?
2. ročník	76 (2 třídy)	67 (2 třídy)	73 (2 třídy)	?
3. ročník	67 (2 třídy)	61 (2 třídy)	57 (2 třídy)	?
4. ročník	40	48	38	?
5. ročník	-	-	-	?
celkem	427	454	492	273 + ?

Tabulka č. 53: Počet žáků měšťanské školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1938 – 1942.¹⁷¹

SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1911 – 1948), SK č. 599, s. 314, 326.

SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1940 – 1945), SK č. 600, s. 8, 29.

¹⁷¹ SOKA Pardubice, NAD č. 1008 – Střední škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1927 – 1946), SK č. 604, s. 149, 174, 186 – 187, 208.

6.2. Počet žáků v Pardubicích v letech 1942 až 1945

V tomto sledovaném období jsou školy poznamenány s již dříve popsanou reorganizací. Protože nově zavedený systém se doposud neměl možnost projevit ve všech postupných ročnících, na obecných školách dochází k otevírání posledních osmých ročníků teprve školním rokem 1944/1945.

Tento školní rok je ale zároveň posledním rokem, ve kterém byl nový model aplikován na obecných školách. Zatímco většina obecných škol se ještě před ukončením školního roku 1944/1945 rozhodla přerozdělit žactvo podle předválečného uspořádání, na měšťanských školách se i v prvním poválečném školním roce můžeme setkat se čtyřmi postupnými ročníky.

Dalším neopomenutelným zásahem, který ovlivňuje data nashromážděná v tabulkách, je přesouvání jednotlivých žáků mezi školami. Jelikož se někdy stávalo, že na některých školách nebyl ročník zcela naplněn, a naopak u jiných škol docházelo ke zřizování poboček, bylo počátkem školního roku 1943/1944 žactvo rovnoměrně rozmístěno do všech pardubických škol. Tímto krokem byla bezpochyby sledována snaha zjednodušit shánění náhradního prostoru pro výuku. Jelikož ale při novém rozmístění jednotlivých žáků nebyl brán ohled na jejich bydliště, veřejnost toto nařízení přijala s odporem. V některých případech se stávalo, že dítě bydlící v ulici doposud svého školního ústavu musí nově na výuku docházet přes celý školní obvod. Taktéž jsou zaznamenány případy, kdy žáci prvních ročníků musejí během své cesty přecházet železniční trať. Z těchto důvodů byly i později učiněny drobné výjimky, které se samozřejmě v následujícím školním roce projeví v tabulkách.¹⁷²

Jelikož je v tomto sledovaném období věnována pozornost pouze stavu žactva, a nikoliv také projevu válečné porodnosti, jsou z celé kapitoly vyčleněny střední školy. Minimálně zaplněné tabulky by neměly v souvislosti s problematikou shánění náhradního místa k výuce příliš veliký přínos. Stejně to je také v této podkapitole s Měšťanskou školou chlapeckou a dívčí Na Skřivánku. U této školy, později dvou samostatných školních ústavů, se nepodařilo získat žádná data, která by nám sdělovala alespoň částečné počty žactva.

---

¹⁷² SOkA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1940 – 1945), SK č. 600, s. 49 – 50.

6.2.1. Staroměstská měšťanská a obecná škola chlapecká

Ve školních letech 1942/1943 až 1944/1945 byly školní ústavy již nově organizovány, což se pochopitelně projevilo i v počtu dětí na školách. V tomto sledovaném období tak můžeme porovnat, jak se v jednotlivých školních institucích po této reorganizaci změnil počet žactva. V posledním školním roce před aplikováním nového uspořádání navštěvovalo staroměstské chlapecké školy 394 žáků. Naopak ve školním roce, který byl již plně zasažen změnami, usedlo do lavic celkem 408 chlapců. V tomto případě se nám dostává zanedbatelného rozdílu, který je ale velmi ovlivněn přesunem poboček na počátku školního roku 1943/1944.

Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1942 – 1945				
ročník	začátek školního roku			
obecná	1942/1943	1943/1944	1944/1945	1945/1946
1. ročník	40	31	35	?
2. ročník	39	43	32	?
3. ročník	30	44	41	?
4. ročník	39	40	42	?
5. ročník	36 (2 třídy)	32	-	?
6. ročník	-	37	31	?
7. ročník	-	29	30	?
8. ročník	-	-	26	?
měšťanská	1942/1943	1943/1944	1944/1945	1945/1946
1. ročník	21	42	36	-
2. ročník	28	47	46	54 (2 třídy)
3. ročník	44 (2 třídy)	45	44	70 (2 třídy)
4. ročník	40 (2 třídy)	84 (2 třídy)	45	68 (2 třídy)
5. ročník	20	-	-	37
celkem	337	474	408	229 + ?

Tabulka č. 54: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1942 – 1945.¹⁷³

¹⁷³ SOKA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1940 – 1945), SK č. 568, s. 15, 24, 29.

SOKA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1930 – 1953), SK č. 566, s. 180.

6.2.2. Staroměstská měšťanská a obecná škola dívčí

U staroměstských dívčích škol máme k dispozici o trochu více údajů. V tomto případě tak můžeme porovnat nejen změnu po reorganizaci, ale také přesun poboček jednotlivých ročníků. Ve školním roce 1940/1941 navštěvovalo školu 617 žaček. Následujícího roku se počet zvýšil na 694 dívek. Po rovnoměrném rozdělení poboček jednotlivých ročníků celkový počet klesl na 551. Na základě těchto údajů můžeme konstatovat, že samotná reorganizace staroměstským dívčím školám z hlediska shánění vhodných prostorů pro výuku nepomohla, avšak následný přesun poboček byl v jejich situaci částečným přínosem.

Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí v letech 1942 – 1945				
ročník	začátek školního roku			
obecná	1942/1943	1943/1944	1944/1945	1945/1946
1. ročník	31	37	31	35
2. ročník	36	40	38	30
3. ročník	32	50	39	37
4. ročník	31	44	41	37
5. ročník	49 (2 třídy)	36	-	31
6. ročník	-	36	36	-
7. ročník	-	32	39	-
8. ročník	-	-	39	-
měšťanská	1942/1943	1943/1944	1944/1945	1945/1946
1. ročník	72 (2 třídy)	44	47	108 (3 třídy)
2. ročník	83 (2 třídy)	57	46	98 (3 třídy)
3. ročník	141 (3 třídy)	73 (2 třídy)	74 (2 třídy)	134 (3 třídy)
4. ročník	94 (2 třídy)	102 (2 třídy)	75 (2 třídy)	110 (3 třídy)
5. ročník	67 (2 třídy)	-	-	-
celkem	636	551	505	620

Tabulka č. 55: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí

v letech 1942 – 1945.¹⁷⁴

SOKA Pardubice, NAD č. 996 – Obecná škola chlapecká Staré město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 567, s. 22, 30, 38.

¹⁷⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1940 – 1950), SK č. 563, s. 18, 29, 39, 50.

SOKA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1939 – 1959), SK č. 564, s. 34, 45, 58, 68.

6.2.3. Novoměstská obecná škola chlapecká a dívčí

Porovnáme-li i zde školní roky 1940/1941 až 1943/1944, uvidíme prakticky stejné hodnoty. V případě novoměstských obecných škol proto nelze říct, že by organizační změny ve školství jakýmkoliv způsobem ovlivnily počet žactva.

Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí v letech 1942 – 1945				
ročník	začátek školního roku			
chlapci	1942/1943	1943/1944	1944/1945	1945/1946
1. ročník	29	36	37	42
2. ročník	36	37	36	33
3. ročník	33	45	34	34
4. ročník	48	44	43	35
5. ročník	42	-	31	38
6. ročník	-	28	-	-
7. ročník	-	-	-	-
8. ročník	-	-	-	-
dívky	1942/1943	1943/1944	1944/1945	1945/1946
1. ročník	40	36	32	35
2. ročník	49	41	34	31
3. ročník	33	50	43	33
4. ročník	47	48	47	42
5. ročník	46	-	30	43
6. ročník	-	41	-	-
7. ročník	-	-	-	-
8. ročník	-	-	-	-
celkem	403	406	367	366

Tabulka č. 56: Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí
v letech 1942 – 1945.¹⁷⁵

¹⁷⁵ SOkA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1929 – 1953), SK č. 581, s. 210.

SOkA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1940 – 1945), SK č. 582, s. 30, 51, 66.

SOkA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1940 – 1945), SK č. 574, s. 25, 42, 54 – 55.

SOkA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1945 – 1953), SK č. 575, s. 8.

6.2.4. Novoměstská měšťanská škola chlapecká a dívčí

Stav žactva v některých ročnících novoměstských měšťanských škol se nepodařilo nashromáždit. Celkové hodnoty jsou ale pro všechny školní roky zaznamenány. Můžeme proto i zde porovnat celkový počet žáků na školách z let 1940/1941 až 1944/1945. V prvním zmíněném školní roce navštěvovalo novoměstské školy celkem 634 dětí. S nástupem reorganizace tento počet stoupl na číslo 696. Jakmile došlo k rovnoměrnému rozmístění poboček, došlo k poklesu, který se následujícím školním rokem ještě zvýšil. Porovnáme-li nejvyšší a nejnižší zaznamenanou hodnotu, dostaneme číselný rozdíl 289, který je v tomto sledovaném období prozatím nejvyšší.

Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí v letech 1942 – 1945				
ročník	začátek školního roku			
chlapci	1942/1943	1943/1944	1944/1945	1945/1946
1. ročník	62 (2 třídy)	42	36	-
2. ročník	34	49	43	62 (2 třídy)
3. ročník	122 (3 třídy)	44	67 (2 třídy)	54 (2 třídy)
4. ročník	38	85 (2 třídy)	44	64 (2 třídy)
5. ročník	32	-	-	32
dívky	1942/1943	1943/1944	1944/1945	1945/1946
1. ročník	40	?	?	-
2. ročník	71 (2 třídy)	?	?	66 (2 třídy)
3. ročník	91 (2 třídy)	?	?	73 (2 třídy)
4. ročník	78 (2 třídy)	?	?	72 (2 třídy)
5. ročník	38	-	?	66 (2 třídy)
celkem	606	488	407	489

Tabulka č. 57: Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí
v letech 1942 – 1945.¹⁷⁶

¹⁷⁶ SOkA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1919 – 1953), SK č. 584, s. 315.

SOkA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 585, s. 20, 35, 46.

SOkA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 577, s. 27, 68, 96.

SOkA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1945 – 1953), SK č. 578, s. 23.

6.2.5. Měšťanská a obecná škola chlapecká U Kostelíčka

Data vztahující se k chlapeckým školám U Kostelíčka se taktéž liší. Je zde zaznamenán pravidelný pokles a nárůst mezi jednotlivými školními roky. V září 1940 usedlo do lavic 556 chlapců. Následující rok tento počet klesl na číslo 435 a o další rok znovu stoupl, tentokrát k číselné hodnotě 521. Tyto početní výkyvy jsou v tomto sledovaném období ojedinělé.

Počet žáků měšťanské a obecné školy chlapecké U Kostelíčka v letech 1942 – 1945				
ročník	začátek školního roku			
obecná	1942/1943	1943/1944	1944/1945	1945/1946
1. ročník	45	41	43	69 (2 třídy)
2. ročník	47	50	46	45
3. ročník	69 (2 třídy)	47	47	42
4. ročník	72 (2 třídy)	72 (2 třídy)	47	47
5. ročník	66 (2 třídy)	33	25	42
6. ročník	-	-	25	-
7. ročník	-	28	27	-
8. ročník	-	-	35	-
měšťanská	1942/1943	1943/1944	1944/1945	1945/1946
1. ročník	38	42	38	-
2. ročník	40	48	43	62 (2 třídy)
3. ročník	78 (2 třídy)	44	47	62 (2 třídy)
4. ročník	34	83 (2 třídy)	44	55 (2 třídy)
5. ročník	32	-	-	54 (2 třídy)
celkem	521	488	467	478

Tabulka č. 58: Počet žáků měšťanské a obecné školy chlapecké U Kostelíčka v letech 1942 – 1945.¹⁷⁷

¹⁷⁷ SOKA Pardubice, NAD č. 1009 – Národní škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy chlapecké (1919 – 1952), SK č. 595, s. 334.

SOKA Pardubice, NAD č. 1009 – Národní škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy chlapecké (1940 – 1945), SK č. 596, s. 27, 40, 52.

SOKA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1940 – 1950), SK č. 598, s. 28, 55, 74, 79.

6.2.6. Obecná škola dívčí U Kostelíčka

Do lavic obecné školy dívčí usedlo na počátku školního roku 1940/1941 306 žaček. Následující školní rok se počet podle očekávání snížil. Tehdy navštěvovalo školní ústav celkem 272 dívek. V dalších letech se celkové hodnoty příliš neměnily. Větší změna nastala pouze ve školním roce 1944/1945. Jelikož měl školní ústav toho roku zřízené všechny postupné ročníky, celkový počet žactva se tehdy podle předpokladů zvýšil. Poslední sledovaný školní rok není bohužel zaznamenán. Z archivních pramenů se pouze dovídáme, že škola poskytovala žákům pouze pětileté vzdělání, jako tomu bylo v meziválečném období.

Počet žáků obecné školy dívčí U Kostelíčka v letech 1942 – 1945				
ročník	začátek školního roku			
obecná	1942/1943	1943/1944	1944/1945	1945/1946
1. ročník	48	44	49	?
2. ročník	51	46	40	?
3. ročník	68	50	44	?
4. ročník	47	72 (2 třídy)	48	?
5. ročník	36	30	32	?
6. ročník	36	-	31	?
7. ročník	-	36	32	?
8. ročník	-	-	44	?
celkem	286	278	320	?

Tabulka č. 59: Počet žáků obecné školy dívčí U Kostelíčka v letech 1942 – 1945.¹⁷⁸

¹⁷⁸ SOKA Pardubice, NAD č. 1011 – Národní škola dívčí U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy dívčí (1940 – 1945), SK č. 594, s. 58, 78, 97.

6.2.7. Obecná škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku

Poslední tabulka není zcela vyplněna. Během nacistické okupace se kronikář chlapecké školy rozhodl statistické údaje nezapisovat. Z pozdějších let máme alespoň celkové množství žactva na obou školách. U dívek jsou hodnoty zaznamenány s výjimkou školního roku, během kterého došlo ke změně kronikáře. Tato změna patrně zapříčinila absenci těchto údajů. Celkové srovnávání dat není proto možné, nebo účelné.

Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1942 – 1945				
ročník	začátek školního roku			
chlapci	1942/1943	1943/1944	1944/1945	1945/1946
1. ročník	?	?	?	57
2. ročník	?	?	?	62
3. ročník	?	?	?	63
4. ročník	?	?	?	50
5. ročník	?	?	?	48
6. ročník	?	?	?	-
7. ročník	?	?	?	-
8. ročník	?	?	?	-
dívky	1942/1943	1943/1944	1944/1945	1945/1946
1. ročník	68 (2 třídy)	47	?	77 (2 třídy)
2. ročník	64 (2 třídy)	54	?	62 (2 třídy)
3. ročník	66 (2 třídy)	53	?	41
4. ročník	61(2 třídy)	47	?	61 (2 třídy)
5. ročník	84 (2 třídy)	33	?	62 (2 třídy)
6. ročník	-	42	?	-
7. ročník	-	41	?	-
8. ročník	-	-	?	-
celkem	684	626	?	583

Tabulka č. 60: Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku
v letech 1942 – 1945.¹⁷⁹

¹⁷⁹ SOkA Pardubice, NAD č. 1006 – Národní škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1919 – 1953), SK č. 602, s. 210.

SOkA Pardubice, NAD č. 1006 – Národní škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1940 – 1945), SK č. 603, s. 15, 22.

SOkA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1911 – 1948), SK č. 599, s. 345.

7. Školství v Pardubicích během nacistické okupace

Před zahájením školního roku 1938/1939 nebyly všechny školní ústavy ve svých budovách. Gymnázium bylo umístěno v budově novoměstských obecných škol, které byly dočasně přemístěny do objektu novoměstských měšťanských škol. Měšťanská škola chlapecká U Kostelíčka doposud své vlastní prostory neměla, proto byla provizorně umístěna v bývalé školní budově Státní reálné školy. Jelikož ale tento objekt poskytoval zázemí také jiným institutům, výuka prvního ročníku probíhala v budově obecných škol U Kostelíčka. V podobné situaci se nacházela taktéž Měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku. Přístavba ke stávající budově obecných škol Na Skřivánku, nebo výstavba nového objektu se z finanční důvodů stále posouvala, proto byl celý školní ústav umístěn v prostorách Městského průmyslového muzea.

První změnu ve školním roce 1938/1939 zaznamenala Měšťanská škola chlapecká U Kostelíčka, která využívala pro výuku jednoho ze svých ročníků prostory v budově obecných škol U Kostelíčka. Jelikož propůjčené místnosti bylo nutné opustit, došlo ke zřízení čtyř vyučovacích místností v domě Občanské záložny.¹⁸⁰ Zde probíhala výuka prvních dvou ročníků, zatímco třetí a čtvrtý zůstal ve staré budově reálné školy.¹⁸¹

Další zásah do vyučovacích prostorů v novém školním roce přišel v důsledku vyhlášení mobilizace. Tehdy došlo k zabránění všech školních budov k vojenským potřebám s výjimkou bývalého objektu Státní reálné školy, kde nově sídlila Měšťanská škola chlapecká U Kostelíčka. Poznamenány nebyly ani prostory Měšťanské školy chlapecká a dívčí Na Skřivánku, jelikož toho času byla škola umístěna v Městském průmyslovém muzeu.¹⁸²

Během vojenské pohotovosti byla výuka v Pardubicích pozastavena. Učitelé, kteří nebyli mobilizováni, zastupovali své nepřítomné kolegy na vesnických školách. Jakmile došlo k demobilizaci, postupně se začaly navracet školám jejich budovy. Pravidelné vyučování bylo na školách znovu zavedeno většinou 13. října.¹⁸³

Další narušení výuky se uskutečnilo 16. března 1939. Tehdy pro potřeby německého vojska došlo k zabránění budovy novoměstských měšťanských škol. Výuka chlapců a dívek z měšťanských škol se proto přerušila. K částečné obnově došlo 30. března, a to v objektu

---

SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1940 – 1945), SK č. 600, s. 46, 75.

¹⁸⁰ *Občanská záložna sídlila v budově s č. p. 54 v dnění Klášterní ulici.*

¹⁸¹ SOKA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1924 – 1940), SK č. 597, s. 204.

¹⁸² SOKA Pardubice, NAD č. 1008 – Střední škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1927 – 1946), SK č. 604, s. 151.

¹⁸³ SOKA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1929 – 1953), SK č. 581, s. 171.

novoměstských obecných škol, ve kterém aktuálně sídlilo Gymnázium. Jelikož byly tyto prostory malé, bylo potřeba přejít ke střídavému vyučování. K navracení školní budovy a k opětovnému zahájení pravidelné výuky došlo 15. dubna.¹⁸⁴

Zabráním tohoto objektu přišly o místo ke vzdělávání také děti z novoměstských obecných škol. Dívky byly přemístěny do místností Staroměstské obecné školy dívčí, kde zůstaly až do 17. dubna. Poté se mohly vrátit na původní místo.¹⁸⁵ Chlapcům byla pozastavena výuka až do 3. dubna a následně došlo k jejich umístění do budovy Staroměstské obecné školy chlapecké. I v tomto případě došlo později k jejich umístění do původních místností v objektu novoměstských měšťanských škol.¹⁸⁶

Zabrána byla také budova staroměstských chlapeckých škol. Za záznamů nevíme, kdy došlo k navracení objektu ke školním účelům. Jelikož ale v těchto prostorech probíhala od 3. dubna výuka chlapců z jiné školy, lze předpokládat, že k tato budova byla navracena jako první.¹⁸⁷

Poslední změnou v tomto školním roce bylo vystěhování Měšťanské školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku z prostor Městského průmyslového muzea do bývalé školní budovy novoměstských obecných škol nedaleko hotelu Veselka. Tento objekt měl také sloužit nově Měšťanské škole chlapecké U Kostelíčka a částečně Staroměstské měšťanské školy dívčí a některým novoměstským školám.¹⁸⁸

Jelikož se během letních prázdnin nepodařilo dokončit stavební úpravy v bývalé školní budově u hotelu Veselka, Měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku musela zahájit střídavé vyučování v objektu novoměstských měšťanských škol. Jakmile byly stavební práce hotovy, žáci se mohli přestěhovat a od 23. října zahájit pravidelnou výuku.¹⁸⁹

Počátkem školního roku došlo k otevření německé obecné školy, která byla umístěna v prvním patře budovy Občanské záložny.¹⁹⁰ Tyto místnosti doposud využívala Měšťanská škola chlapecká U Kostelíčka, a proto muselo dojít k jejímu přemístění. Jak již bylo zmíněno,

---

¹⁸⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1922 – 1940), SK č. 576, s. 249.

¹⁸⁵ SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1930 – 1940), SK č. 573, s. 177.

¹⁸⁶ SOKA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1929 – 1953), SK č. 581, s. 178, 182.

¹⁸⁷ SOKA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1930 – 1953), SK č. 566, s. 139.

¹⁸⁸ SOKA Pardubice, NAD č. 1008 – Střední škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1927 – 1946), SK č. 604, s. 172.

¹⁸⁹ SOKA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1922 – 1940), SK č. 576, s. 255.

¹⁹⁰ JARÁ, Karla (ed.). *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války (15. 3. 1939 – květen 1945)*, s. 71.

novými prostory se měly stát taktéž místnosti v bývalé školní budově u hotelu Veselka. Jelikož ale nebyly stále přizpůsobeny k výuce, začátkem školního roku 1939/1940 probíhalo vyučování chlapců v budově staroměstských chlapeckých škol. Již 26 října byly nově upravené prostory připraveny, a tak došlo k přestěhování celé školy.¹⁹¹

Protože nově přizpůsobená bývalá školní budova u hotelu Veselka byla v březnu 1940 zabrána německou armádou, chlapci z měšťanské školy U Kostelíčka se opět přemístili do staroměstských chlapeckých škol.¹⁹² Jaké bylo nové umístění žáků z měšťanské školy Na Skřivánku není zcela jisté.

Od 6. listopadu byla také vyklizena a pro německou armádu připravena budova staroměstských dívčích škol. Náhradním místem pro výuku se staly prostory staroměstských chlapeckých škol, kde docházelo ke střídavému vyučování. Jelikož došlo k odvolání vojenských rozkazů, jednotka německé armády do Pardubic nedorazila. Od 13. listopadu se tak do školní budovy opět navrátili děti a mohlo být zahájeno pravidelné vyučování.¹⁹³

Poslední změnou v tomto školním roce bylo vyklizení a předání budovy obecných škol Na Skřivánku. Výuka žáků se proto v průběhu října přesunula do místností novoměstských měšťanských škol, kde probíhalo střídavé vyučování. Když byl nakrátko ke školním účelům využíván bývalý objekt novoměstských obecných škol u hotelu Veselka, došlo přemístění některých ročníků do těchto prostorů. Po opětovném zabrání této budovy se všechny děti vzdělávaly v místnostech novoměstských měšťanských škol. Když došlo v květnu 1940 k navrácení objektu obecných škol Na Skřivánku, začal se navrácený prostor připravovat pro výuku dětí. Vyučování bylo znovu v této budově zahájeno až začátkem příštího školního roku.¹⁹⁴

Na počátku školního roku 1940/1941 víme již s jistotou, že Měšťanská škola chlapecká a dívčí Na Skřivánku byla umístěna v budově novoměstských měšťanských škol.

---

¹⁹¹ SOKA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1924 – 1940), SK č. 597, s. 217.

¹⁹² SOKA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1930 – 1953), SK č. 566, s. 166.

¹⁹³ SOKA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1922 – 1940), SK č. 562, s. 273.

¹⁹⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1930 – 1940), SK č. 573, s. 192.

SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1911 – 1948), SK č. 599, s. 324, 331, 333.

SOKA Pardubice, NAD č. 1006 – Národní škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1919 – 1953), SK č. 602, s. 190.

Rovněž během tohoto školního roku došlo k rozdělení školy na dva samostatné vzdělávací ústavy podle pohlaví.¹⁹⁵

V případě obecných škol Na Skřivánku došlo již 10. září k zabránění celé školní budovy. Výuka žactva obou obecných škol se následně přesunula hned do několika objektů. První ročníky v celkovém počtu čtyř poboček byly umístěny do sokolovny Na Skřivánku. Některé pobočky druhých ročníků byly přesunuty do budovy novoměstských měšťanských škol. Dalších několik tříd našlo zázemí v budově novoměstských obecných škol, kde stále sídlilo Gymnázium. Zbýlé třídy získaly místnosti v budově Státní reálné školy. Ve všech zmíněných budovách docházelo ke střídavému vyučování.¹⁹⁶

Školní rok 1941/1942 započal přesunem německé obecné školy do budovy novoměstských měšťanských škol. Chlapci z novoměstské obecné školy se proto museli dělit o místnosti staroměstských chlapeckých škol.¹⁹⁷ V téže budově také nově probíhalo polodenní vyučování chlapců z Měšťanské školy chlapecké U Kostelíčka.¹⁹⁸ Pouze její první ročník byl umístěn v objektu Občanské záložny.¹⁹⁹

Kvůli německým žákům musela být přemístěna také Novoměstská obecná škola dívčí, která od začátku školního roku sídlila v objektu staroměstských dívčích škol.²⁰⁰ Jelikož němečtí žáci zabírali pro své potřeby celé přízemí a podstatnou část prvního patra, musela Novoměstská měšťanská škola dívčí částečně využívat také objekt Novoměstských obecných škol, kde stále sídlilo Gymnázium.²⁰¹

Poslední změnou bylo nové rozmístění žáků obecných škol Na Skřivánku, jelikož jejich budova byla celá zabráněna německou armádou. Všechny postupné ročníky byly rozmístěny do volných prostor mateřské školy Na Skřivánku, Novoměstských obecných škol a z počátku školního roku také krátce v budově Státní reálné školy.²⁰²

---

¹⁹⁵ SOKA Pardubice, NAD č. 1008 – Střední škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1927 – 1946), SK č. 604, s. 186, 188.

¹⁹⁶ SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1940 – 1945), SK č. 600, s. 1 – 3.

SOKA Pardubice, NAD č. 1006 – Národní škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1940 – 1945), SK č. 603, s. 1 – 2.

¹⁹⁷ SOKA Pardubice, NAD č. 996 – Obecná škola chlapecká Staré město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 567, s. 11.

¹⁹⁸ SOKA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1940 – 1945), SK č. 568, s. 9.

¹⁹⁹ SOKA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1940 – 1950), SK č. 598, s. 12.

²⁰⁰ SOKA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1940 – 1950), SK č. 563, s. 9.

²⁰¹ SOKA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 577, s. 17.

²⁰² SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1940 – 1945), SK č. 600, s. 10, 14.

Shrneme-li si dosavadní rozmístění pardubických škol v průběhu válečných událostí, tak koncem školního roku 1940/1941 Novoměstská obecná škola chlapecká a Novoměstská měšťanská škola chlapecká sídlila v budově staroměstských chlapeckých škol. V totožném objektu byli umístěni také žáci z Měšťanské školy chlapecké U Kostelíčka, kteří využívali rovněž prostory v objektu Občanské záložny.

Novoměstská obecná škola dívčí byla umístěna v prostorách staroměstských dívčích škol. Měšťanská škola chlapecká Na Skřivánku společně s Měšťanskou školou dívčí Na Skřivánku využívaly budovu novoměstských měšťanských škol. V totožném objektu byly umístěny i obě novoměstské měšťanské školy, kterým ale budova již nestačila, proto žáci navštěvovali také místnosti novoměstských obecných škol. V této budově rovněž sídlilo Gymnázium a několik tříd obecných škol Na Skřivánku, které zároveň využívaly místnosti mateřské školy Na Skřivánku. Všechny ostatní školní ústavy se nacházely ve svých vlastních budovách, avšak kvůli velmi komplikovaným přesunům docházelo prakticky všude ke střídavému, nebo polodennímu vyučování.

Začátkem školního roku 1942/1943 došlo ke sloučení Státní reálné školy a Gymnázia v jediný školní ústav pod názvem Reálné gymnázium. Rovněž došlo k zabránění budovy novoměstských obecných škol Okresním úřadem, Úřadem práce a Svazem pro lesnictví a zemědělství. Nově sloučený vzdělávací institut byl proto celý umístěn do budovy bývalé Státní reálné školy.²⁰³

V průběhu září došlo k vyklizení objektu obecných škol Na Skřivánku, v důsledku čehož se koncem měsíce navrátilo několik dětí do své budovy.²⁰⁴ Později byla do těchto místností přemístěna také Měšťanská škola dívčí Na Skřivánku.²⁰⁵

Poslední změnou v tomto školním roce byl přesun dětí z Měšťanské školy chlapecké U Kostelíčka do objektu obecných škol U Kostelíčka. Tito žáci se doposud vzdělávali v budově staroměstských chlapeckých škol. Během jejich provizorního umístění v tomto objektu se kronikář školy rozhodl částečně zaznamenat nesnáze, se kterými se musela škola potýkat. *„Naše škola (...) vyučuje polodenně, střídavě. Nemá kabinetu. Pomůcky jsou uskladněny na chodbě ve skříních a trpí provisoriem. Obrazy (...) jsou v malé místnůstce zřízené přepažením chodby. Vyučuje se i v sobotu odpoledne. Žáci (...) přicházejí až po*

SOKA Pardubice, NAD č. 1006 – Národní škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1940 – 1945), SK č. 603, s. 7.

²⁰³ SOKA Pardubice, NAD č. 1052 – Gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1953), SK č. 646, s. 78.

SOKA Pardubice, NAD č. 1051 – Reálné gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1940 – 1960), SK č. 644, s. 10.

²⁰⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1940 – 1945), SK č. 600, s. 34.

²⁰⁵ SOKA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 585, s. 24.

19. hodině domů, neboť odpolední vyučování končí ve ¼ 18 hodin. V budově jsou celkem čtyři školy. Mají přes 1.000 žáků. Nepřetržitý provoz ve všech místnostech. Evangelické náboženství se učí v kuchyni, několik oddělení němčiny v kabinetě staroměstské školy. Pro celou školní budovu je jen jeden pisoár se čtyřmi klosety. Čištění a větrání nedostatečné, umožňuje šíření nakažlivých chorob. Bují spála a záškrť. K tak osudným důsledkům přivedlo školu zhoubné politikaření pardubické radnice, která za 18 let slibů nepostavila jedinou školu, českou školu.“ Podobné strasti doprovázely i všechny ostatní školy v Pardubicích.²⁰⁶

Během předposledního válečného školního roku 1943/1944 došlo pouze k jedinému přesunu. Budova Reálného gymnázia byla zabrána pro leteckou školu a žáci museli být přemístěni. Novým místem k výuce se staly učebny v Městské obchodní škole a Průmyslové škole.²⁰⁷

Ve školním roce 1944/1945 bylo s blížícím se koncem války a příchodem osvobozené armády naopak více přesunů. Protože byla pro německé potřeby zabrána budova Městské obchodní školy společně s objektem Průmyslové školy, museli studenti dále využívat pouze některé místnosti novoměstských měšťanských škol. Školní sbírky a pomůcky byly uloženy v soukromých prostorech rodičů studentů. Tento stav vydržel pouze do února 1945, poté bylo pro nedostatek míst zrušeno vyučování. Během března a dubna docházelo pouze k opakovacím hodinám jednou týdně v budově Husova sboru.²⁰⁸ Po celý květen byla výuka zastavena úplně a následujícího měsíce obnovena pouze pro dva nejvyšší ročníky. Tehdy se studenti mohli scházet v místnostech Husova sboru, hostince U Zlaté štiky a hotelu Na Kopečku. Na přelomu června a července se postupně začala celá škola navracet do své budovy v ulici Karla IV.²⁰⁹

V souvislosti s přemístěním studentů Reálného gymnázia došlo k zabránění podstatné části budovy novoměstských měšťanských škol. Jelikož došlo také k zabránění objektu obecných škol Na Skřivánku a k poškození budovy obecných škol U Kostelíčka leteckým náletem, došlo k různorodému rozmístění všech žáků do zbylých školních budov. V místnostech staroměstských chlapeckých škol se střídali žáci Novoměstské obecné školy chlapecké, Obecné školy chlapecké Na Skřivánku, Měšťanské školy chlapecké U Kostelíčka a samozřejmě také obou staroměstských chlapeckých škol.²¹⁰

---

²⁰⁶ SOKA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1940 – 1950), SK č. 598, s. 27 – 28.

²⁰⁷ SOKA Pardubice, NAD č. 1052 – Gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1953), SK č. 646, s. 79.

²⁰⁸ Husův sbor sídlil v budově s č. p. 1270 v dnešní Jiráskově ulici.

²⁰⁹ SOKA Pardubice, NAD č. 1052 – Gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1953), SK č. 646, s. 80.

²¹⁰ SOKA Pardubice, NAD č. 996 – Obecná škola chlapecká Staré město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 567, s. 38.

Později se v této jedné školní budově střídali také žáci Novoměstské měšťanské školy chlapecké, Novoměstské měšťanské školy dívčí, Měšťanské školy chlapecké Na Skřivánku a Měšťanské školy dívčí Na Skřivánku. Jelikož takovéto množství dětí nemohla budova hostit, docházelo k polodennímu i střídavému vyučování a využívání dalších náhradních míst. Jistou úlevou byla nemnoho poškozená budova škol U Kostelíčka, kde probíhala výuka místních žáků obecných škol a také některých chlapců místní měšťanské školy.²¹¹

V objektu staroměstských dívčích škol byly zpočátku školního roku umístěny pouze žačky staroměstských škol a novoměstské obecné školy. Koncem září zde probíhala výuka také dívek z obecné a měšťanské školy Na Skřivánku a následujícího měsíce i dívek z měšťanské školy novoměstské. Jednoduše by se dalo říct, že v tomto velmi chaotickém uspořádání docházelo k nepravdělnému vyučování většiny pardubických chlapců v budově staroměstských chlapeckých škol a většiny pardubických dívek v objektu staroměstských dívčích škol.²¹²

Výše popsaný stav vydržel až do konce roku. V únoru 1945 došlo k zabránění budov novoměstských měšťanských škol, staroměstských dívčích škol, staroměstských chlapeckých škol a obecných škol U Kostelíčka. Zabrány tedy byly veškeré školní budovy, ve kterých mohly školní ústavy využívat většinou jednu místnost pro skladové účely. Za těchto okolností již nebylo možné praktikovat ani střídavé polodenní vyučování. Výuka byla zastavena stejně jako v případě Reálného gymnázia. Žáci dostávali pouze domácí úkoly, které jim byly předávány v provizorních podmínkách. Například žačky z Novoměstské obecné školy dívčí využívaly k těmto setkáním restauraci U Zelené žáby.²¹³

Záznamy o následném využívání školních budov, nebo shánění náhradních míst pro výuku se ve školních kronikách objevují velmi mlhavě. Jedním z důvodů bylo zapečetění všech kronik během letních prázdnin 1940. Tyto pamětní knihy byly uschovány jako závadný materiál a veškeré další události byly zapisovány do nových knih. Jakmile se blížil konec války, docházelo k opětovným zápisům do starých kronik. Většinou se ovšem jedná o retrospektivní pohled, který navíc líčí atmosféru květnových dní. Můžeme se tedy domnívat, že k obnově vyučování postupně docházelo až na přelomu května a června. Stejně tak je velmi pravděpodobné, že během školního roku 1944/1945 nedošlo k opravám, dezinfekci a následnému navrácení všech budov. Ze zápisů následujícího školního roku

---

²¹¹ SOkA Pardubice, NAD č. 996 – Obecná škola chlapecká Staré město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 567, s. 39.

²¹² SOkA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1940 – 1950), SK č. 563, s. 39, 40, 41.

²¹³ SOkA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1940 – 1945), SK č. 574, s. 54, 59.

můžeme konstatovat, že výuka žáků byla zahájena, avšak stále nebyly všechny školní ústavy na svých místech a neměly k dispozici tolik místností, kolik měl daný institut zřízených tříd. Tato výuka byla ovšem negativně zasažena zničením školních pomůcek a neustálým stěhováním školních potřeb. Z pochopitelných důvodů byl rovněž finanční nedostatek ve všech různých odvětvích, včetně školství. První poválečný školní rok byl proto povětšinou odkázán na svépomoc žáků, učitelů a jejich rodin.

8. Pardubičtí studenti a učitelé v odboji

Během nacistické okupace se mezi obyvateli protektorátu našlo i několik statečných jedinců, kteří se nebáli dát najevo svůj nesouhlas vůči německé ideologii. Někteří vlastenci byli situací natolik rozhořčeni, že se rozhodli riskovat svůj život prováděním odbojové činnosti. Ať už se jednalo o odboj ozbrojený, či nikoliv, cílem bylo co nejvíce uškodit vládnoucímu režimu. Vlna nesouhlasu se nesla také v řadách českého studentstva a učitelstva. Zde můžeme zpozorovat nespočet případů, kdy především učitelé měli snahu neplnit veškerá nařízení a výuku žactva tak obohatit alespoň o na první pohled nevinný výrok, který měl však jasný význam. V některých případech toto nemalé hrdinství přerostlo v samotný odboj.

8.1. Pardubičtí studenti v odboji

Budeme-li se bavit se o odbojové činnosti v řadách českého studentstva, s největší pravděpodobností se bude jednat o žáky středních škol. Vzhledem k nízkému věku těchto odvážných studentů nemůžeme ani předpokládat, že jejich počet bude převyšovat neméně statečné učitele. Během nacistické okupace se na středních školách v Pardubicích našlo hned několik žáků, kteří byli nespokojeni s probíhajícími událostmi. Ti odvážnější se rozhodli reagovat vytvořením ilegální odbojové skupiny.

Zakladatelem této organizace se stal Jaroslav Pácl, který pocházel z Parníku nedaleko České Třebové. Tento student již nějaký čas spolupracoval s mládežnickou odbojovou skupinou, a to právě v České Třebové. Dalším členem se stal Miloslav Potůček z Přelouče, jehož můžeme charakterizovat především velikým zájmem o politické a válečné dění.²¹⁴ Již existující odbojovou skupinu nedlouho poté rozšířil zmíněný Miloslav Potůček o další tři členy. Jednalo se o Miloslava Nováka, Vladimíra Šuplera a Jiřího Tamchynu. Všichni tito jmenovaní chlapci studovali v Pardubicích na Státní reálné škole. Posledním členem se stal Václav Vávra, který ale opustil svá studia a odešel pracovat do přeloučské firmy s vojenským zbrojním průmyslem.²¹⁵

Šestičlenná nově vzniklá odbojová organizace zahájila činnost v roce 1942 poslechem zahraničního rozhlasového vysílání. Tyto zprávy se týkaly především situace na bojištích druhé světové války. Takto získané informace členové skupiny dále šířili mezi své spolužáky. Později Jiří Tamchyna za pomoci psacího stroje svého otce začal vyrábět letáky, které

---

²¹⁴ TAMCHYNA, Jiří. Šedesát let od poprav studentů pardubické reálky. In *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, ročník 2005/XL, č. 7 – 8 (červenec – srpen), s. 216. ISSN 1210-6275.

²¹⁵ TAMCHYNA, Jiří. Odbojová činnost studentů pardubické reálky za druhé světové války. In *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, ročník 1994/XXIX, č. 7 – 8 (červenec – srpen), s. 174.

následně předával Miloslavu Potůčkovi. Vzniklý materiál měl za cíl v první řadě vyzývat k jednotné odbojové činnosti proti německým okupantům.²¹⁶

Odbojová skupina později využila zaměstnání jednoho ze svých členů, Václava Vávry. Podnik, ve kterém pracoval, začal koncem roku 1942 provádět generální opravy vojenských kolopásových vozidel a tanků poškozených na frontě. Václav Vávra se toho času při výkonu své profese pohyboval v montážní hale, ve které se nacházela munice a různé trhaviny. Této situace využil a vojenský materiál odcizil. Jakmile se podařilo tyto nebezpečné předměty dostat z firemního objektu, putovaly k Miloslavu Potůčkovi. Ten je dále předal Jaroslavu Páclovi, který udržoval kontakt s ilegálními skupinami operujícími v okolí České Třebové.²¹⁷

Dalším členem, který využíval pracovní pozici pro fungování odbojové skupiny, byl Vladimír Šupler. Ten od března 1943 pracoval v semtínské továrně na výbušniny. Během svého pracovního poměru se snažil získat chemikálie, které následně používal pro výrobu vlastních výbušnin.²¹⁸

Začátkem roku 1943 došlo k rozbití několika ilegálních organizací a následně k rozsáhlému zatýkání jejich členů. Mezi těmito členy byl také Filip Žaba, který byl zatčen 11. února 1943. Příslušníci gestapa u něho našli dostatek materiálu, kterým byl později usvědčen. Rovněž gestapu prozradil jména svých spolupracovníků. V souvislosti s tímto rozsáhlým zatýkáním odbojářů byla v Parníku u České Třebové zatčena také Marie Páclová, sestra Jaroslava Pácla. Tím dochází k prozrazení odbojové skupiny studentů ze Státní reálné školy v Pardubicích.²¹⁹

Prvním zatčeným studentem z odbojové organizace byl Jaroslav Pácl se svými rodiči. Stalo se tak 21. února 1943. Dalším zadrženým byl Jiří Tamchyna, kterého příslušníci gestapa zatkli 24. února ve večerních hodinách, když se vrátil domů z kina.²²⁰ I v tomto případě byli zatčeni také chlapcovi rodiče. Ti však byli po dvou měsících propuštěni, jelikož o odbojové činnosti svého syna nic nevěděli.²²¹ Druhý den ráno byl při cestě do školy zadržen další člen skupiny, a to Miloslav Novák. O něco později téhož dne došlo k zatčení také Miloslava Potůčka, který byl gestapem zadržen ve škole, krátce po zahájení vyučování. Předposledním zatčeným členem byl Václav Vávra, k jehož zadržení došlo v jeho zaměstnání 1. března. Poslední člen skupiny, který byl doposud na svobodě, byl Vladimír Šupler. I pro něj si

---

²¹⁶ TAMCHYNA, Jiří. Šedesát let od poprav studentů pardubické reálky, s. 216.

²¹⁷ TAMCHYNA, Jiří. Odbojová činnost studentů pardubické reálky za druhé světové války, s. 174.

²¹⁸ TAMCHYNA, Jiří. Šedesát let od poprav studentů pardubické reálky, s. 216.

²¹⁹ TAMCHYNA, Jiří. Odbojová činnost studentů pardubické reálky za druhé světové války, s. 175.

²²⁰ *Tamtéž*, s. 175.

²²¹ TAMCHYNA, Jiří. Šedesát let od poprav studentů pardubické reálky, s. 216.

příslušníci gestapa přišli, avšak se svým otcem byl odveden až po dalších třech měsících, a to 7. června 1943.²²²

Tímto byli zatčeni všichni členové a činnost odbojové skupiny tak byla definitivně ukončena. Chlapci byli uvězněni, v tehdejší době ve velmi přeplněné věznici pardubického gestapa. Jednalo se o budovu úřadu německé okupační správy, tzv. Oberlandrat. Dnes v budově sídlí Magistrát města Pardubice. Zde museli během svého vězeňského pobytu pracovat na lepení papírových sáčků. Rovněž zde probíhaly první výslechy, po jejichž ukončení byli 12. dubna Jiří Tamchyna a Václav Vávra převezeni do věznice v Terezíně. Umístění byli na celách s čísly 3 a 4, Václav Vávra byl později přemístěn na celu s číslem 13. Miloslav Potůček byl eskortován do Terezína až po několika týdnech. Miloslav Novák společně se Václavem Šuplerem byli taktéž přemístěni do Terezína, avšak jejich převoz se uskutečnil zhruba po půl roce.²²³

Během uvěznění v Terezíně museli všichni vězni pracovat v pracovních komandech. První komando se skládalo z vězňů, kteří pro firmu *Schicht* v Ústí nad Labem vykládali vagóny, nosili těžké pytle do vyšších pater, nebo tyto pytle jen plnili práškovou sodou. Vězni z druhého komanda s názvem *Reichsbahn* museli pracovat na údržbě a překládání železničních tratí v blízkosti Ústí nad Labem. Jednalo se o velmi namáhavou práci, jelikož vězni museli také nosit těžké kolejnice, nebo například pražce. Další komando mělo za úkol pro firmu *Sputh* v Lovosicích vykládat a nakládat lodě a nákladní automobily s cementem, šterkem a uhlím. V pořadí již čtvrté komando nazývané *Richard* hloubilo štoly pro podzemní továrnu u Litoměřic. Vzhledem k velmi těžkým pracovním podmínkám byla tato práce považována za tu nejhorší. Vězni z posledního komanda s názvem *Wasserstrasse* pracovali v čížkovické cementárně. Ať už byly jednotlivé práce jakkoliv rozdílné, na všech pracovištích byli vězni nuceni k co nejvyšším pracovním výkonům, a to jak hlídajícími příslušníky SS, tak zaměstnanci zmíněných firem. Slabší jedinci se častěji stávali terčem brutálního násilí a byli nuceni k práci ve vysokém tempu. Vězni byli taktéž týráni během cesty k místu výkonu práce a zpět do pevnosti v Terezíně. Menší počet vězňů pracoval přímo v pevnosti, nebo v jejím okolí. Zde práce nebyla vždy tak namáhavá, avšak u některých komand docházelo k fyzické likvidaci vězňů, kteří byli zasypáváni zeminou, nebo například topeni v řece. V souvislosti s těmito strašnými podmínkami a otřesným zacházením s vězni je problém nekvalitní a nedostačující stravy pouhou maličností.²²⁴

---

²²² TAMCHYNA, Jiří. Odbojová činnost studentů pardubické reálky za druhé světové války, s. 175.

²²³ *Tamtéž*, s. 175.

²²⁴ *Tamtéž*, s. 175 – 176.

Z Terezína byli v březnu 1944 studenti Jaroslav Pácl, Miloslav Potůček, Václav Vávra a Jiří Tamchyna převezeni do pankrácké věznice v Praze. Během jejich uvěznění v Praze byl na základě dřívějších výsledků vypracován závěrečný protokol a sepsán zatykač.²²⁵

„Žák (...) je obviněn, že jako příslušník Protektorátu Čechy a Morava společně s ostatními v roce 1942/1943 připravoval velezrádnou akci, zaměřenou na vybudování a udržování organizovaného sdružení a na ovlivňování mas lidí psaním a rozšiřováním letáků. Dále podnikal akce, které měly během války být pomocí nepřátelským mocnostem proti německé říši.“²²⁶

Po sepsání obvinění byli chlapci Miloslav Potůček, Václav Vávra a Jiří Tamchyna eskortováni zpět do věznice v Terezíně a následně koncem března 1944 do vězení v Bautzenu. Zde byli žáci umístěni v samovazbách, a to až do června téhož roku, kdy došlo opět k jejich převozu. Tentokrát byli převezeni do Drážďan, kde čekali na zahájení soudního líčení. Jaroslav Pácl nebyl souzen s ostatními žáky v Drážďanech, ale s českotřebovskou odbojovou skupinou v Berlíně.²²⁷

V obou případech se jednalo o Lidový soudní dvůr (*Volksgerichtshof*), jehož cílem bylo souzení velezrady a zemězrady. Během hlavního líčení rozhodoval soud v pětičlenných senátech, mimo hlavní líčení pouze v tříčlenných. Předsedající a jeden z dalších členů senátu byli soudci z povolání. Zbylí členové byli tzv. čestní soudci, kteří nemuseli mít právnické vzdělání. Nutností ovšem bylo prokázat zvláštní znalosti v oblasti obrany státu před nepřátelskými útoky. Přítomnost těchto soudců také symbolizovalo propojení státu s národem. Ke změně ve složení došlo v prosinci 1944, kdy stále museli být přítomni dva soudci s právnickým vzděláním, avšak čestný soudce mohl být pouze jeden.²²⁸

Studenti, kteří stanuli před Lidovým soudním dvorem, byli souzeni pro velezradu podle §§ 80 až 87 trestního zákona. Velezrada byla v tomto zákoně definována jako čin, který je namířen proti vlastnímu státu a má za cíl státní převrat násilnými prostředky. Za velezradu mohli být odsouzeni i ti, kteří se samotného činu přímo neúčastnili. Stačilo, aby obžalovanému byla prokázána snaha vyvolat podobné smýšlení u jiných osob. Následná výše trestu odsouzeného závisela na závažnosti činu a pohybovala se v rozmezí od jednoho roku káznice až po trest smrti. Všeobecným pravidlem také bylo, že čím později byl trestný čin

---

²²⁵ TAMCHYNA, Jiří. Odbojová činnost studentů pardubické reálky za druhé světové války, s. 176.

²²⁶ *Tamtéž*, s. 176.

²²⁷ TAMCHYNA, Jiří. Šedesát let od popravy studentů pardubické reálky, s. 216.

TAMCHYNA, Jiří. Odbojová činnost studentů pardubické reálky za druhé světové války, s. 176.

²²⁸ VLČEK, Lukáš. Lidový soudní dvůr v Berlíně – Volksgerichtshof – a jeho historie. In *Securitas iperii*, ročník 2011, č. 1, s. 146. ISSN 1804-1612.

spáchán, tím tvrdší čekal obžalovaného trest. Později spáchaný trestní čin bylo totiž možné vykládat, jako dlouhodobě negativní postoj ke státnímu zřízení.²²⁹

Jelikož bylo právo na obhajobu zrušeno až v prosinci 1944, všichni souzení chlapci měli nárok na obhájce. Ten ovšem neměl mnoho prostoru pro obhajobu souzených. Jeho volba podléhala souhlasu předsedajícího soudce, který mohl své schválení během řízení kdykoliv zrušit. Pro obžalované z obsazených oblastí, jako bylo území Protektorátu Čechy a Morava, kteří byli obviněni z odbojové činnosti také platilo, že jim byl obhájce přidělován.²³⁰

Lidový soudní dvůr v Drážďanech zasedal 12. července 1944. Jelikož byl Miloslav Potůček zatčen den po svých 18. narozeninách, nevztahoval se na něho § 1 říšského zákona pro mladistvé, který neumožňoval, aby byla osoba mladší 18 let odsouzena k trestu smrti. Miloslavu Potůčkovi byl navržen trest nejvyšší, a to z toho důvodu, že i v den svých 18. narozenin mohl spáchat trestnou činnost. K tomuto trestu byl nakonec také odsouzen. Ihned po vynesení rozsudku byl spoután okovy na ruku a odveden do drážďanské věznice, kde čekal na vykonání rozsudku. Poprava se uskutečnila 11. ledna 1945.²³¹

Trest smrti byl taktéž navržen i Václavu Vávrovi, avšak konečný rozsudek byl změněn na 10 let káznice. U drážďanského soudu byl souzen také Jiří Tamchyna, kterému byl navržen trest v podobě 5 let káznice. K tomuto trestu byl nakonec soudem odsouzen. Oba chlapci byli v říjnu 1944 převezeni do věznice v Landsbergu nad Lechem v Bavorsku, kde byli vězněni do 27. dubna 1945. V tento den byli osvobozeni armádou Spojených států amerických.²³²

Dalším odsouzeným byl Jaroslav Pácl, který jak už bylo zmíněno byl souzen s českořebovskou odbojovou skupinou Lidovým soudním dvorem v Berlíně. Soud se konal 1. září 1944, během jehož líčení byl pardubický student odsouzen k trestu smrti. Rozsudek byl vykonán ještě téhož roku, a to 20. listopadu v Brandenburku. Ke stejnému trestu byl taktéž odsouzen i otec Jaroslava Pácla, který byl popraven již 23. června 1944 v Mnichově.²³³

V případě obviněných studentů Miloslava Nováka a Vladimíra Šuplera bylo rozhodnuto, že souzení nebudou a počátkem roku 1944 byli posláni z terezínské věznice do koncentračních táborů v Německu.²³⁴

Po skončení války byli oba popravení studenti Miloslav Potůček a Jaroslav Pácl prezidentem republiky vyznamenáni Československým válečným křížem 1939 in

---

²²⁹ VLČEK, Lukáš. Lidový soudní dvůr v Berlíně – Volksgerichtshof – a jeho historie, s. 149.

²³⁰ *Tamtéž*, s. 160 – 161.

²³¹ TAMCHYNA, Jiří. Odbojová činnost studentů pardubické reálky za druhé světové války, s. 176.

²³² *Tamtéž*, s. 176.

²³³ TAMCHYNA, Jiří. Šedesát let od popravy studentů pardubické reálky, s. 217.

²³⁴ TAMCHYNA, Jiří. Odbojová činnost studentů pardubické reálky za druhé světové války, s. 176.

memoriam.²³⁵ Ve vstupní hale budovy Střední průmyslové školy elektrotechnické, dříve Státní reálné školy, byla roku 1994 odhalena pamětní deska.²³⁶

Chlapci Miloslav Novák a Vladimír Šupler se vrátili z koncentračních táborů v květnu 1945 s podlomeným zdravím. Bohužel, oba zemřeli nedlouho po válce. Miloslav Novák v roce 1950 během plnění povinné vojenské služby, Vladimír Šupler o 5 let později.²³⁷ Dalším přeživším z odbojové skupiny byl Václav Vávra, jehož stopa po návratu z koncentračního tábora se ztrácí. Posledním nezminěným chlapcem byl Jiří Tamchyna, který po složení maturitní zkoušky pokračoval ve studiu na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze. V roce 1951 začal pracovat jako chemik ve Výzkumném ústavu syntetických pryskyřic v Pardubicích na Višňovce. Byl aktivním členem Českého svazu bojovníků za svobodu. Za dlouholetou práci pro svaz obdržel v roce 2001 čestnou medaili. K příležitosti 60. výročí konce druhé světové války byl také oceněn Ministerstvem obrany České republiky a městem Pardubice. Zemřel v roce 2007 ve věku 81 let.²³⁸

8.2. Pardubičtí učitelé v odboji

Jak již bylo naznačeno výše, do odbojové činnosti se zapojovali především učitelé, a to hlavně kvůli nízkému věku studentů. Jejich vyšší věk jim přinášel životní zkušenosti a rozvinutější intelekt, čímž se podstatně zvyšovala schopnost provádět jakoukoliv ilegální činnost poškozující režim. Za doby nacistické okupace učilo na pardubických školách hned několik učitelů, kteří se rozhodli svým statečným jednáním přispět ke svržení režimu, a to i za cenu obrovského rizika ztráty vlastního života.

8.2.1. Růžena Vojtěchová

Rodina Růženy Vojtěchové pocházela z Holic. Jejím otcem byl Bohumil, mistr kolářského řemesla. Obživou celé rodiny se tak stala výroba a údržba zemědělského náčiní, loukoťových kol a saní. Růžena přišla na svět 5. února 1903 jako pátý potomek svých rodičů.²³⁹ V rodných Holicích vychodila obecnou, později také měšťanskou školu. Po absolvování osmileté povinné školní docházky pokračovala ve studiu na lyceu v Chrudimi,

---

²³⁵ TAMCHYNA, Jiří. Šedesát let od poprav studentů pardubické reálky, s. 217.

²³⁶ HUŇÁČEK, Miloslav. A B – Zet Pardubicka, památky, sešit č. 2. *Pamětní desky a jiné pamětní nápisy na Pardubicku, 1. část, Nápisy v Pardubicích včetně připojených obcí*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka a Společnost pro rozvoj Pardubicka, 1995, s. 28.

²³⁷ TAMCHYNA, Jiří. Odbojová činnost studentů pardubické reálky za druhé světové války, s. 176.

²³⁸ Autor článku neuveden. Žili mezi námi, Za Ing. Jiřím Tamchynou. In *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, ročník 2007/XLII, č. 7 – 8 (červenec – srpen), s. 196 – 197. ISSN 1210-6275.

²³⁹ SOA v Zámrsku, NAD č. 190 – Sbírnka matrik Východočeského kraje. Farní úřad římskokatolické církve Holice, matriční kniha narozených (1902 – 1908), sign. 6593, s. 64.

kteře zakončila úspěšným složením maturitní zkoušky v květnu 1920.²⁴⁰ V této době nastala také velká změna v Růženině osobním životě. Krátce před dokončením studia v Chrudimi přišla o maminku, což následně vedlo k jejímu osamostatnění. Přestože ztráta matky Růženu bezpochyby zasáhla, jejich vztah nebyl nikdy příliš dobrý. Sama Růžena ve svých denících zhodnotila nejen vztah s matkou, ale také své dětství, které nebylo mnoho radostné. Viděla v sobě velkou pesimistku, která se na svět dívala vždy z té horší stránky.²⁴¹

Začátkem školního roku 1920/1921 nastoupila jako výpomocná učitelka na obecné škole smíšené v Dolním Městě u Světlé nad Sázavou, kde setrvala až do konce dubna 1924. Během tohoto období úspěšně vykonala zkoušku učitelské dospělosti na pedagogickém ústavu v Kutné Hoře. Od 1. května 1924 byla ustanovena zastupující učitelkou na obecné škole v Mikulovicích u Pardubic. Zkoušku učitelské způsobilosti pro obecné školy složila v listopadu téhož roku v Soběslavi.²⁴² K jejímu přemístění do Mikulovic došlo na vlastní žádost, kterou odůvodnila velkou vzdáleností od svého rodiště. Dalším důvodem v žádosti byla uvedena rodina v podobě otce a sourozenců, v jejichž blízkosti by byla lépe existenčně zajištěna. K tomu napomohl také její plat, který od 1. května dosahoval roční částky 9348,- Kč včetně místního a drahotního přídatku. Měsíční příjem tak činil 779,- Kč.²⁴³

V Pardubicích začala poprvé vyučovat počátkem školního roku 1928/1929 jako třídní učitelka pátého ročníku Obecné školy dívčí Na Skřivánku.²⁴⁴ V následujícím školním roce se stala třídní učitelkou dvou spojených tříd třetího ročníku a o další školní rok později třídní učitelkou pobočky druhého ročníku. Tímto školním rokem skončila její působnost na této škole.²⁴⁵

Od počátku školního roku 1931/1932 začala učit na Habermanově obecné škole smíšené. Hned v září byla ovšem Růženě udělena okresní školní radou dovolená. Důvodem byl učiněný zdravotní nález ošetřujícím úředním lékařem a jeho následné doporučení. Tato dovolená měla být ukončena 29. února 1932, avšak před tímto datem s ohledem na nové lékařské doporučení požádala o její prodloužení. Zemská školní rada této žádosti vyhověla

---

²⁴⁰ SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1911 – 1948), SK č. 599, s. 209.

²⁴¹ VELECHOVSKÁ, Michaela. A B – Zet Pardubicka, sešit 55. V. *Ducháčková a R. Vojtěchová, pardubické odbojářky za 2. světové války*, s. 4.

²⁴² SOKA Pardubice, NAD č. 867 – Okresní školní výbor Pardubice. Matriční kniha učitelů N – Ž, kniha č. 31, nepag.

²⁴³ SOKA Pardubice, NAD č. 867 – Okresní školní výbor Pardubice. Učitelka Růžena Vojtěchová (1924 – 1937), kart. č. 66, list č. 2, 4.

²⁴⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1911 – 1948), SK č. 599, s. 209-210.

²⁴⁵ SOKA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1911 – 1948), SK č. 599, s. 220, 229.

a dovolenou prodloužila až do 31. srpna.²⁴⁶ Jelikož koncem školního roku došlo opět k jejímu přemístění, její praktická působnost na Habrmanově obecné škole smíšené trvala pouze několik dní.

Další škola, na kterou byla Růžena školským úřadem přidělena, se nacházela ve Chvojenci. I zde její působení trvalo pouhý jeden školní rok. Podobně tomu bylo také na další obecné škole, tentokrát v Ostřešanech. Na tomto místě působila jako učitelka dva školní roky. Poslední záznam v matriční knize učitelů zmiňuje obecnou školu v Černé za Bory, na které začal vyučovat začátkem školního roku 1935/1936.²⁴⁷

Do Pardubic byla znovu přemístěna a pedagogickou činnost zahájila během školního roku 1937/1938 na Staroměstské obecné škole chlapecké. Kvůli mnohokrát zmiňované absenci školní kroniky této školy nemáme podrobnější informace o počátku jejího působení na škole. Ze vzpomínek pamětníka pouze víme, že se následujícího školního roku stala třídní učitelkou třetího ročníku.²⁴⁸

Od školního roku 1940/1941 můžeme opět sledovat záznamy školních kronik Staroměstské obecné školy chlapecké. Zápis školního kronikáře nám o Růženě prozrazuje, že koncem předešlého školního roku prodělala „nervový otřes“. Během školních prázdnin se její zdravotní stav velmi zhoršil a došlo k jejímu převozu do místní nemocnice. V této souvislosti byla počátkem školního roku dočasně nahrazena jinou učitelkou.²⁴⁹

Zde už se dostáváme do období, kdy se aktivně zapojovala do protinacistického odboje. První snaha, jak bojovat proti německým okupantům, spočívala v protinacistické propagandě. Té se od zimy 1939 dopouštěla společně se svou přítelkyní MUDr. Vilmou Ducháčkovou. Obě zmíněné ženy taktéž spolupracovaly do března 1940 s JUDr. Miladou Horákovou. Tehdy byla Růžena oslovena Národním revolučním výborem, jehož cílem bylo v případě státního převratu převzít správu nad úřady. Růžena společně s Vilmou Ducháčkovou přistoupila na spolupráci a postupně se zapojila do odbojové skupiny *Petiční výbor Věrní zůstaneme*. Tentokrát se věnovala organizační a zpravodajské činnosti jako jedna z vedoucích osob pardubické části odbojové skupiny. Koncem roku 1940 došlo k připojení

---

²⁴⁶ SOKA Pardubice, NAD č. 867 – Okresní školní výbor Pardubice. Učitelka Růžena Vojtěchová (1924 – 1937), kart. č. 66, list č. 23, 24, 29.

²⁴⁷ SOKA Pardubice, NAD č. 867 – Okresní školní výbor Pardubice. Matriční kniha učitelů N – Ž, kniha č. 31, nepag.

²⁴⁸ FILÍPEK, Jiří. Naše třídní učitelka z protektorátních let Růžena Vojtěchová. In *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, ročník 2008/XLIII, č. 11 – 12 (listopad – prosinec), s. 292. ISSN 1210-6275.

²⁴⁹ SOKA Pardubice, NAD č. 996 – Obecná škola chlapecká Staré město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 567, s. 1.

skupiny *Petiční výbor Věrní zůstaneme* pod organizaci *Ústřední vedení odboje domácího*, která sjednocovala větší odbojové skupiny.²⁵⁰

Podle záznamu ve školní kronice byla Růžena 14. října 1941 zatčena příslušníky tajné státní police (gestapa) a odvedena k výslechu. Kvůli nemoci se již druhý den nacházela mimo učitelskou službu. Záznam v pamětní knize dále zmiňuje, že do školy se již nevrátila.²⁵¹

Po svém zatčení byla Růžena převezena do Zemské donucovací pracovny v Pardubicích, kde byla vězněna. Během tohoto roku bylo s Růženou velmi hrubě zacházeno. Po opakovaném odmítání jakékoliv spolupráce během výslechu byla fyzicky trestána. Zhruba po ročním věznění v Pardubicích byla převezena do věznice v Drážďanech, kde byl vystaven na Růženu zatykač. Hlavní soudní líčení se uskutečnilo 26. března 1943, během kterého byla odsouzena k trestu smrti a 30. listopadu následně popravena.²⁵²

8.2.2. Operace SILVER A (Josef Janáček, Lidmila Malá a Věra Junková)

Do operace SILVER A se zapojili hned tři učitelé z pardubických škol. Prvním z těchto vyučujících byl Josef Janáček, který pocházel z Jihlavy, kde se také 26. února 1898 narodil. Své středoškolské studium zahájil na Státní reálné škole v Hradci Králové, pokračoval na soukromém jezuitském gymnáziu v rakouském Linci a maturitní zkoušku nakonec úspěšně složil na hradeckém Gymnáziu v roce 1920. Zkoušku učitelské způsobilosti složil o rok později a od roku 1923 se stal způsobilým pro vyučování na obecných školách.²⁵³ Josefovou přesnou pedagogickou kariéru je složité vystopovat, jelikož matriční kniha učitelů obsahuje pouze dva zápisy s odkazem na jeho osobní spis, který ovšem uchovává jen dva listy datované rokem 1931. Z posledního zmíněného pramene se dovídáme, že v roce 1931 podal žádost o přeložení z obecné školy v Sopotech na Obecnou školu chlapeckou Na Skřivánku.²⁵⁴ Žádosti vyhověno nebylo, jelikož dalším místem jeho působení se stala škola v Opatovicích nad Labem.²⁵⁵ V Pardubicích proto s největší pravděpodobností začal vyučovat až počátkem

---

²⁵⁰ VELECHOVSKÁ, Michaela. A B – Zet Pardubicka, sešit 55. *V. Ducháčková a R. Vojtěchová, pardubické odbojářky za 2. světové války*, s. 18-20.

²⁵¹ SOKA Pardubice, NAD č. 996 – Obecná škola chlapecká Staré město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 567, s. 13.

²⁵² VELECHOVSKÁ, Michaela. A B – Zet Pardubicka, sešit 55. *V. Ducháčková a R. Vojtěchová, pardubické odbojářky za 2. světové války*, s. 23-25.

²⁵³ SOKA Pardubice, NAD č. 1008 – Střední škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1927 – 1946), SK č. 604, s. 107.

²⁵⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 867 – Okresní školní výbor Pardubice. Učitel Josef Janáček, kart. č. 46, list č. 476, 477.

²⁵⁵ SOKA Pardubice, NAD č. 867 – Okresní školní výbor Pardubice. Matriční kniha učitelů A – M, kniha č. 30, nepag.

školního roku 1935/1936, kdy byl po složení učitelské způsobilosti pro výuku na měšťanských školách přidělen na Měšťanskou školu chlapeckou a dívčí Na Skřivánku.²⁵⁶

Další změnu místa jeho působení se mi nalézt nepodařilo, je tedy pravděpodobné, že na této škole vyučoval až do svého zatčení. Do odbojové činnosti se zapojil krátce po zřízení protektorátu jako člen Československého revolučního hnutí socialistického a později se stal také spolupracovníkem skupiny SIVLER A.²⁵⁷

Druhým spolupracovníkem této skupiny se stala učitelka Lidmila Malá,²⁵⁸ kterou do odbojové činnosti zapojil její kolega Josef Janáček. Lidmila se narodila 27. srpna 1908 v Lánech na Důlku. Základní vzdělání získala na obecných školách v Černé za Bory a Horních Ředvicích, které následně dokončila na měšťanské škole v Holicích. Další úspěšně absolvovaným vzdělávacím ústavem byla odborná škola pro ženská povolání ve Velkém Meziříčí. Pedagogické vzdělání získala v roce 1931 Hradci Králové a následně začala vyučovat na Obecné škole smíšené v Mikulovicích.²⁵⁹ Po ročním působení na škole v Ostřešanech se navrátila zpět do Mikulovic, kde setrvala až do roku 1938.²⁶⁰ Tímto rokem je datován nejmladší dokument v jejím osobním učitelském spise. Od 1. září 1939 začala pravděpodobně působit na jedné z obecných dívčích škol v Pardubicích.²⁶¹ Jedna z poválečných školních kronik uvádí novoměstskou školu, avšak v této pamětní knize se mi žádnou zmínku o jejím působení v záznamu ze školního roku 1939/1940 nalézt nepodařilo.

Posledním pardubickým vyučujícím zapojeným do odbojové činnosti skupiny SILVER A byla Věra Junková, která se narodila 24. června 1917 v Pardubicích. V tomto městě absolvovala studium na obecné i měšťanské škole a je tak malou součástí meziválečné statistiky žactva. V roce 1935 úspěšně dokončila středoškolské vzdělání složením maturitní zkoušky na Státní reálné škole v Pardubicích.²⁶² Od 1. listopadu 1937 začala působit jako praktikantka výuky prvouky a tělesné výchovy na škole v Mněticích.²⁶³ Jelikož učitelskou praxi nastoupila až v roce 1939, osobní učitelský spis, stejně jako záznam v matriční knize

²⁵⁶ SOKA Pardubice, NAD č. 1008 – Střední škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1927 – 1946), SK č. 604, s. 107.

²⁵⁷ BROŽ, Radovan – ŠTĚPÁNEK, Jiří – KOTYK, Jiří. *SILVER A a heydrichiáda na Pardubicku, 70 let*. Pardubice: Evropské vydavatelství, 2012, s. 22.

²⁵⁸ V některé odborné literatuře a dobových pramenech je jméno uváděno chybně jako Ludmila. Totožná chyba je také uvedena na pamětní desce, která je umístěna na domě s č. p. 1840.

²⁵⁹ SOKA Pardubice, NAD č. 867 – Okresní školní výbor Pardubice. Učitelka Lidmila Malá, kart. č. 49, list č. (nečíslováno).

²⁶⁰ SOKA Pardubice, NAD č. 867 – Okresní školní výbor Pardubice. Matriční kniha učitelů A – M, kniha č. 30, nepag.

²⁶¹ BROŽ, Radovan – ŠTĚPÁNEK, Jiří – KOTYK, Jiří. *SILVER A a heydrichiáda na Pardubicku, 70 let*, s. 26.

²⁶² SOKA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1939 – 1959), SK č. 564, s. 26.

²⁶³ KOTYK, Jiří. Hrdinové našeho osvobození, Věra Junková. In *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, ročník 1975, číslo 2 (únor), s. 4.

učitelů nebyl založen. Bližší údaje o jejím vzdělání i působení jsou proto hůře dohledatelné. S jistotou můžeme konstatovat, že v letech 1939 až 1942 působila na školách v Pardubicích a Mněticích. Od 1. března 1942 nastoupila jako výpomocná učitelka na Staroměstské měšťanské škole dívčí, kde patrně zůstala až do svého zatčení.²⁶⁴

Dne 29. prosince 1941 se uskutečnil výsadek nad územím Čech tří členů skupiny SILVER A. Jednalo se o Alfréda Bartoše, Josefa Valčíka a Jiřího Potůčka. Tato trojice mužů měla za úkol navázat pravidelné spojení s československým ústředím v Londýně, spojit se s vedením domácího odboje a zorganizovat zpravodajskou síť. Operačním prostorem této skupiny bylo Pardubicko, na jehož území mělo dojít k seskoku. Nepřízní osudu se ovšem podařilo seskočit na plánované místo pouze Alfrédu Bartošovi a Jiřímu Potůčkovi. Ihned po seskoku parašutisté zakopali své padáky, kombinézy a také vysílačku přezdívanou Libuše.²⁶⁵

Ve večerních hodinách téhož dne došel Bartoš společně s Potůčkem do Hošťalovic, kde navštívil příbuzné učitelky Věry Junkové, své snoubenky, se kterou se zde druhý den sešel. V ranních hodinách 31. prosince byli oba parašutisté převezeni do Pardubic, odkud se následně vydali do Mikulovic. Zde se na záchytné adrese setkal později celý výsadek.²⁶⁶

Jakmile k došlo k navázání styku s místními ověřenými kontakty, bylo zapotřebí vrátit se na místo seskoku pro vysílačku. Do tohoto převozu byl zapojen také Josef Janáček, který napomáhal vyzvednout ukrytý materiál a následně ho na saních převézt k nedaleké restauraci. Zde si skupina mužů společně s Josefem Janáčkem najal vůz taxi služby a vysílačku dopravili k Janáčkům do bytu v Pardubicích, kde byla ukryta až do 4. ledna 1942. Josef Janáček se nadále zapojoval do odbojové činnosti spolu se svou manželkou Ludmilou, a to především sháněním informací a zajišťováním potřebné dokumentace pro členy výsadku.²⁶⁷

Věra Junková dále napomáhala výsadkové skupině jako spojka mezi Alfrédem Bartošem a Jiřím Potůčkem. Bartoš předával přes Věru zprávy Potůčkovi, které byly určeny pro ústředí v Londýně. Naopak zprávy z Londýna se opačnou cestou dostávaly zase k Bartošovi.²⁶⁸ V tomto období Potůček Věře sdělil, že se její snoubenec Bartoš během pobytu v zahraničí zasnoubil s jinou ženou. Věra tuto skutečnost nesla z počátku velmi těžce

---

²⁶⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1939 – 1959), SK č. 564, s. 26.

²⁶⁵ BROŽ, Radovan – ŠTĚPÁNEK, Jiří – KOTYK, Jiří. *SILVER A a heydrichiáda na Pardubicku, 70 let*, s. 5 – 6.

²⁶⁶ ŠMEJKAL, Pavel. *Průvodce Silver A*, s. 26, 30.

²⁶⁷ *Tamtéž*, s. 31 – 33, 45.

²⁶⁸ KOTYK, Jiří. Hrdinové našeho osvobození, Věra Junková. In *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, ročník 1975, číslo 3 (březen), s. 4.

a pomýšlela na sebevraždu, později se ovšem sblížila s Potůčkem a její psychický stav se tím zlepšil.²⁶⁹

Také Lidmila Malá se aktivně podílela na spolupráci s výsadkovou skupinou SILVER A. Josefu Valčíkovi pomáhala shromažďovat zprávy a jako spojka zprostředkovávala kontakty po východních Čechách a s Prahou. Po událostech v kostele sv. Cyrila a Metoděje v Praze zahájilo gestapo úder proti odbojářům v Pardubicích. Lidmila byla zadržena příslušníky tajné státní policie ve svém bytě 20. června 1942 v ranních hodinách. Jelikož tento příchod očekávala a byla si dobře vědoma možných následků zadržení, měla u sebe připravenou kapsli s jedem. Během zatýkání došlo v jejím bytě k objevení fotografie Josefa Valčíka, a proto byla ještě před odvečením fyzicky týrána. Jakmile byla Lidmila převezena do Zemské donucovací pracovny k výslechu, fyzické mučení bylo nevyhnutelné. V tomto okamžik pozřela prudký jed, následkem čehož zemřela.²⁷⁰

Ve stejný den došlo k zadržení také Josefa Janáčka a jeho manželky Ludmily. O den později si příslušníci tajné státní policie přišli i pro Věru Junkovou.²⁷¹ Všichni tři byli odsouzeni na základě rozsudku stanného soudu v Praze k trestu smrti. Se svým trestem byli seznámeni v den vykonání exekuce, ke které došlo 2. července 1942 v areálu Zámečku. Oběti byly v době poprav připoutány ke kůlům a přes oči jim byla přivázána páska. Kvůli celkovému počtu 40 obětí byli odsouzení popravováni po pětičlenných skupinách, nejprve ženy a poté muži. Samotná exekuce byla vykonána v čase od 20:06 do 20:47 hodin.²⁷² Podle vzpomínek správce pardubického krematoria měla Věra Junková z části zakrvácený obličej, levou ruku vykloubenou, na těle tři střelné rány a pohmožděny na prsou a hlavě.²⁷³ Těla všech obětí byla zpopelněna v pardubickém krematoriu a následně rozmetána na neznámém místě.²⁷⁴

---

²⁶⁹ ŠMEJKAL, Pavel. *Průvodce Silver A*, s. 53.

²⁷⁰ KOTYK, Jiří. Lidmila Malá, 1908 - 1942. In *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, ročník 1987/XXII, číslo 5 – 6 (květen – červen), s. 127 - 131.

O posledních hodinách života Lidmily Malé blíže pojedná práce historika Jaroslava Žižky. Zde je ale potřeba k textům přistupovat opatrněji. Autor se ve své práci podle mého názoru snaží vyzdvihnout hrdinství zmíněné ženy (její hrdinství tímto nijak nezpochybňuje), což může zkreslovat celkový obraz její osoby. Dalším historikem, který se zabýval okolnostmi smrti Lidmily Malé a je tedy možné nahlédnout do jeho práce, je František Ťopek.

²⁷¹ KOTYK, Jiří. Lidmila Malá, 1908 – 1942, s. 131.

KOTYK, Jiří. Hrdinové našeho osvobození, Věra Junková (2. část), s. 4.

²⁷² DOLEŽALOVÁ, Jarmila – DOLEŽAL, Štěpán. *Osud jménem Ležáky*, s. 339, 343, 416 – 417, 420 – 421.

²⁷³ KOTYK, Jiří. Hrdinové našeho osvobození, Věra Junková (2. část), s. 4.

²⁷⁴ KOTYK, Jiří. A B – Zet Pardubicka, sešit 69. *Pardubický Zámeček a jeho osudy*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, 2015, s. 52

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo navázat na bakalářskou práci a představit následný vývoj pardubického školství nejprve v letech 1918 až 1938 a poté v letech 1938 až 1945.

Výzkum byl i tentokrát zaměřen na školní budovy, které sloužily žákům k jejich výuce. Výsledkem tohoto zkoumání je zjištění, že se pardubické školství muselo nadále potýkat s nedostatkem vhodného prostoru ke vzdělávání dětí. První světová válka tak nebyla jedinou příčinou, proč docházelo ke střídavému, nebo polodennímu vyučování v náhradních objektech.

Další část výzkumu se věnovala stavu žactva. Tato práce ve své finální podobě přináší ucelený statistický přehled žáků na pardubických školách. Ten je navíc předložen tak, aby barevně odlišoval děti zplozené v době první světové války. Dalším výsledkem je proto viditelný důsledek válečné porodnosti na pardubickém školství. Posledním cílem v této části práce bylo zjistit, jak žáci a jejich rodiny využívaly vzniku nového sekulárního státu. Zde byly primárně sledovány děti hlásící se k nově vzniklé československé církvi. Na základě zjištěných údajů můžeme konstatovat, že četnost dětí hlásících se k československému náboženskému vyznání byla na pardubických obecných a měšťanských školách druhá nejsilnější. V nejlépe zaznamenaném školním roce dokonce tito žáci překonali čtvrtinu procentuálního zastoupení.

Výzkum této práce se také zaměřoval na školní budovy a náhradní místa k výuce během nacistické okupace. V důsledku probíhajícího válečného konfliktu docházelo k častějšímu zabírání školních budov a následným přesunům žactva do náhradních objektů. Aby bylo možné si snáze představit tyto nepříjemné situace, je součástí práce také ucelený statistický přehled žactva z tohoto období. Rovněž jsou v příloze k dispozici fotografie školních budov, které byly pořízeny převážně v letech 1918 až 1945. Čtenářům jsou tak předkládány nejen faktické informace spolu s číselnými hodnotami, ale také obrazový doprovod.

Poslední část byla věnována odbojové činnosti pardubických studentů a učitelů. V práci je předložen stručný příběh těchto statečných osob, který upozorňuje na jejich nemalé hrdinství. Cílem této části je připomenout naší společnosti jejich odvážné činy a nedopustit, aby se na tyto osoby zapomnělo. Bude-li i tento cíl naplněn ukáže pouze čas.

Résumé

Identical to it in structure, this diploma thesis follows up on the bachelor thesis named *Schools in Pardubice during the First World War* and acquaints the reader with its subsequent development. It examines the period between 1918 and 1945, which includes not only the interwar years but also the next global conflict. Likewise, the research pays attention to the same institutions, i.e. not only the primary and town schools but also the institutions where it was possible to complete compulsory education.

The first chapter deals with the education system of interwar Czechoslovakia, focussing on the Czech lands. It informs the reader about the school institutions and the circumstances of their establishment. The chapter also talks about schooling as such and attendance, explains the school administration, or points out gender issues of the time.

The following chapter is dedicated to the state of the education system during the Nazi occupation. For the purposes of this thesis, the term “Nazi occupation” doesn’t only include the occupation itself, which took place from the 14th to the 16th of March 1939, but also the whole duration of the Protectorate of Bohemia and Moravia. This chapter details the changes to the education system that stemmed from the conclusion of the Munich Agreement and the subsequent establishment of the Protectorate. The first two chapters acquaint the reader with the state of the Czech education system, thus serving as an introduction to the whole topic.

The third chapter deals with the number of pupils who went to Pardubice schools between 1918 and 1938. The collected data contain the numbers of pupils who went to the individual schools at the beginning of each of the school years. They also contain the number of classrooms, i.e. rooms used for schooling. For the sake of clarity, all the aforementioned sets of data have been placed into tables.

This part of the thesis sets itself two goals, with the first one being to enable the reader to imagine the size of the education system of Pardubice. That is one of the key factors that will enable us to understand more easily the situation that the schools had to deal with when securing the facilities needed for schooling. The second goal is to point out the low birth rate during the First World War and its later impact on the education system. For this reason, the chapter is divided into four smaller subchapters. In each of the periods examined, the low birth rate impacted a different part of the education system. The tables also distinguish the children by the wartime year of their conception. As a result, the thesis in its final form presents a comprehensive statistical overview of the pupils who went to Pardubice schools.

Additionally, several shades of red are used in the overview to differentiate the children conceived during the First World War.

The fourth chapter is also dedicated to the pupils and examines how they and their families benefited from the establishment of a new secular state. This part of the thesis focuses on the religion at primary and town schools in interwar Czechoslovakia. All the data have again been placed into tables, in which it is easy to see both the number and percentage of children professing a particular religion.

The fifth chapter contains a chronological description of the procurement of surrogate facilities needed for schooling and the subsequent transfer of Pardubice pupils in interwar Czechoslovakia. This chapter acquaints the reader with one of the problems that the education system of Pardubice had to face. To understand the whole situation better, the reader is advised to refer back to the third chapter, which, as mentioned earlier, deals with the number of pupils.

The following chapter returns to the pupils and their numbers, this time focussing on the period of the Protectorate. This part is divided into two subchapters because of the reorganization, which had a significant impact on the number of pupils. For these reasons, it is not possible to merely compare numerical values with those included in the third chapter.

Chapter number seven deals with the transfers of pupils during the conflict, again in chronological order. To understand the unpleasant situation better, it is again advisable to work with the previous chapter.

To enable the reader to imagine more easily the obstacles that had to be overcome, there is a visual appendix containing photographs of school buildings, which were taken predominantly between 1918 and 1945. Therefore, the reader is presented not only with facts and numerical values but also visual accompaniment.

The final part deals with the resistance activities of Pardubice students and teachers. It includes a brief story of these courageous people, which draws attention to their considerable heroism. The appendix contains photographs of all the resistance fighters who did not manage to survive the horrors of the Second World War.

Seznam použitých pramenů a literatury

Archivní prameny

SOA v Zámrsku, NAD č. 190 – Sbírká matrik Východočeského kraje. Farní úřad římskokatolické církve Holice, matriční kniha narozených (1902 – 1908), sign. 6593.

SOkA Pardubice, NAD č. 867 – Okresní školní výbor Pardubice. Matriční kniha učitelů A – M, kniha č. 30.

SOkA Pardubice, NAD č. 867 – Okresní školní výbor Pardubice. Matriční kniha učitelů N – Ž, kniha č. 31.

SOkA Pardubice, NAD č. 867 – Okresní školní výbor Pardubice. Učitel Josef Janáček, kart. č. 46.

SOkA Pardubice, NAD č. 867 – Okresní školní výbor Pardubice. Učitelka Lidmila Malá, kart. č. 49.

SOkA Pardubice, NAD č. 867 – Okresní školní výbor Pardubice. Učitelka Růžena Vojtěchová (1924 – 1937), kart. č. 66.

SOkA Pardubice, NAD č. 996 – Obecná škola chlapecká Staré město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 567.

SOkA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1894 – 1930), SK č. 565.

SOkA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1930 – 1953), SK č. 566.

SOkA Pardubice, NAD č. 997 – Měšťanská škola chlapecká Staré město Pardubice. Školní kronika (1940 – 1945), SK č. 568.

SOkA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1922 – 1940), SK č. 562.

SOkA Pardubice, NAD č. 998 – Obecná škola dívčí Staré město Pardubice. Pamětní kniha (1940 – 1950), SK č. 563.

SOkA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1905 – 1939), SK č. 561.

SOkA Pardubice, NAD č. 999 – Měšťanská škola dívčí Staré město Pardubice. Školní kronika (1939 – 1959), SK č. 564.

SOkA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1921), SK č. 571.

SOkA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1921 – 1930), SK č. 572.

SOkA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1930 – 1940), SK č. 573.

SOkA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1940 – 1945), SK č. 574.

SOkA Pardubice, NAD č. 1001 – Národní škola dívčí Nové město Pardubice. Pamětní kniha (1945 – 1953), SK č. 575.

SOkA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1922 – 1940), SK č. 576.

SOkA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 577.

SOkA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. Kronika školy (1945 – 1953), SK č. 578.

SOkA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1912 – 1929), SK č. 580.

SOkA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1929 – 1953), SK č. 581.

SOkA Pardubice, NAD č. 1003 – Národní škola chlapecká Nové město Pardubice. Školní kronika (1940 – 1945), SK č. 582.

SOkA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1908 – 1919), SK č. 583.

SOkA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1919 – 1953), SK č. 584.

SOkA Pardubice, NAD č. 1004 – Střední škola chlapecká Nové město Pardubice. Kronika školy (1940 – 1945), SK č. 585.

SOkA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1911 – 1948), SK č. 599.

SOkA Pardubice, NAD č. 1005 – Národní škola dívčí Skřivánek Pardubice. Kronika (1940 – 1945), SK č. 600.

SOkA Pardubice, NAD č. 1006 – Národní škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1919 – 1953), SK č. 602.

SOkA Pardubice, NAD č. 1006 – Národní škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1940 – 1945), SK č. 603.

SOkA Pardubice, NAD č. 1008 – Střední škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1927 – 1946), SK č. 604.

SOkA Pardubice, NAD č. 1009 – Národní škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy chlapecké (1919 – 1952), SK č. 595.

SOkA Pardubice, NAD č. 1009 – Národní škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy chlapecké (1940 – 1945), SK č. 596.

SOkA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1924 – 1940), SK č. 597.

SOkA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1940 – 1950), SK č. 598.

SOkA Pardubice, NAD č. 1011 – Národní škola dívčí U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy dívčí (1933 – 1950), SK č. 593.

SOkA Pardubice, NAD č. 1011 – Národní škola dívčí U kostelíčka Pardubice. Kronika obecné školy dívčí (1940 – 1945), SK č. 594.

SOkA Pardubice, NAD č. 1050 – Dívčí reálné gymnázium Pardubice. Školní kronika (1910 – 1927), SK č. 645.

SOkA Pardubice, NAD č. 1050 – Dívčí reálné gymnázium Pardubice. Výroční zprávy (1911 – 1927), kart. č. 1.

SOkA Pardubice, NAD č. 1051 – Reálné gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1896 – 1950), SK č. 642.

SOkA Pardubice, NAD č. 1051 – Reálné gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1940 – 1960), SK č. 644.

SOkA Pardubice, NAD č. 1051 – Reálné gymnázium Pardubice. Výroční zprávy (1911 – 1949), kart. č. 34.

SOkA Pardubice, NAD č. 1052 – Gymnázium Pardubice. Pamětní kniha (1910 – 1953), SK č. 646.

SOkA Pardubice, NAD č. 1303 – Sběrka fotografií a negativů. Junková Věra, obálka č. 548.

SOkA Pardubice, NAD č. 1303 – Sběrka fotografií a negativů. Malá Lidmila, obálka č. 623.

SOkA Pardubice, NAD č. 1303 – Sběrka fotografií a negativů. Vojtěchová Růžena, obálka č. 624.

SOkA Pardubice, NAD č. 1442 – Obecná škola smíšená Pardubice, U kostelíčka. Kronika obecné školy smíšené (1901 – 1933), SK č. 592.

VČM, NAD č. 2 – Sběrka fotoarchivu, inv. č. FA-F1-00698.

Literatura

Autor článku neuveden. Žili mezi námi, Za Ing. Jiřím Tamchynou. In *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, ročník 2007/XLII, č. 7 – 8 (červenec – srpen). ISSN 1210-6275.

BOROVIČKA, Michael (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek 12. b, 1890-1918. Praha: Paseka, 2013. ISBN 80-7185-264-3.

BROŽ, Radovan – ŠTĚPÁNEK, Jiří – KOTYK, Jiří. *SILVER A a heydrichiáda na Pardubicku, 70 let*. Pardubice: Evropské vydavatelství, 2012.

DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu. Školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: Národní filmový archiv, 1996. ISBN 80-7004-085-8.

DOLEŽALOVÁ, Jarmila – DOLEŽAL, Štěpán. *Osud jménem Ležáky*. Včelákov: Ronado, 2016. ISBN 978-80-260-6443-5.

DREJS, Jan. Heydrich, je to Heydrich! Reportáž o nejdramatičtějším údobí našeho odboje. In *Květen*, ročník 1947/III, číslo 2 (11. ledna).

FILÍPEK, Jiří. Naše třídní učitelka z protektorátních let Růžena Vojtěchová. In *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, ročník 2008/XLIII, č. 11 – 12 (listopad – prosinec). ISSN 1210-6275.

GEBRHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek 15. a, 1938–1945. Praha: Paseka, 2006. ISBN 80-7185-582-0.

HUŇÁČEK, Miloslav. A B – Zet Pardubicka, památky, sešit č. 2. *Pamětní desky a jiné pamětní nápisy na Pardubicku, 1. část, Nápisy v Pardubicích včetně připojených obcí*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka a Společnost pro rozvoj Pardubicka, 1995.

JARÁ, Karla (ed.). *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války (15. 3. 1939 – květen 1945)*. Pardubice: Krajská knihovna v Pardubicích, 2012. ISBN 978-80-86934-15-0.

KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4.

KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana – PÁNKOVÁ, Markéta (eds.). *„Národní“ školství za první Československé republiky*. Praha: Nakladatelství Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2891-4.

KASPEROVÁ, Dana. *Výchova a vzdělávání židovských dětí v protektorátu a v ghettu Terezín*. Praha: Univerzita Karlova, 2010. ISBN 978-80-7308-327-4.

- KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek 14., 1929-1938. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-425-5.
- KOTYK, Jiří. A B – Zet Pardubicka, sešit 69. *Pardubický Zámeček a jeho osudy*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, 2015.
- KOTYK, Jiří. Hrdinové našeho osvobození, Věra Junková. In *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, ročník 1975, číslo 2 (únor).
- KOTYK, Jiří. Hrdinové našeho osvobození, Věra Junková. In *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, ročník 1975, číslo 3 (březen).
- KOTYK, Jiří. Lidmila Mala, 1908 - 1942. In *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, ročník 1987/XXII, číslo 5 – 6 (květen – červen).
- MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát aneb česká každodennost 1939-1945*. Řitka: Nakladatelství Čas, 2012. ISBN 978-80-87470-60-2.
- MORKES, František. *Československé školy v letech 2. světové války*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského, 2005. ISBN 80-901461-8.
- NOVOTNÝ, Miroslav (ed.). *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Školství a vzdělanost*. Praha: Paseka, 2020. ISBN 978-80-7432-985-2.
- PLESKOT, Jan – ŘEHÁČEK, Jan. *Pardubice na starých pohlednicích*. Hostivice: Baron, 2020. ISBN 978-80-88121-51-0.
- ROSŮLEK, František Karel. *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko I., II. Dějinný a místopisný obraz, společná práce učitelstva školního okresu Pardubického*. Díl druhý. Brno: GARN, 2015.
- RÝDL, Karel. *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774–1989)*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010. ISBN 978-80-7395-322-5.
- SAKAŘ, Josef. *Dějiny Pardubic nad Labem*. Díl III., část 2, Školství. Nákladem města Pardubice, 1927.
- SVOBODA, Jaroslav. *Školství v období protektorátu*. České Budějovice: Nová Forma, 2010. ISBN 978-80-87313-67-1.

ŠMEJKAL, Pavel. *Průvodce Silver A*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2808-2.

TAMCHYNA, Jiří. Odbojová činnost studentů pardubické reálky za druhé světové války. In *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, ročník 1994/XXIX, č. 7 – 8 (červenec – srpen).

TAMCHYNA, Jiří. Šedesát let od popravy studentů pardubické reálky. In *Zprávy Klubu přátel Pardubicka*, ročník 2005/XL, č. 7 – 8 (červenec – srpen). ISSN 1210-6275.

VALIŠOVÁ, Alena – KASÍKOVÁ, Hana (eds.). *Pedagogika pro učitele. 2.*, rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9.

VELČOVSKÝ, Václav. *Čeština pod hákovým křížem*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3546-9.

VELECHOVSKÁ, Michaela. A B – Zet Pardubicka, sešit 55. *V. Ducháčková a R. Vojtěchová, pardubické odbojáčky za 2. světové války*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, 2010.

VLČEK, Lukáš. Lidový soudní dvůr v Berlíně – Volksgerichtshof – a jeho historie. In *Securitas iperii*, ročník 2011, č. 1. ISSN 1804-1612.

Internetové zdroje

Sbírký východočeského muzea v Pardubicích, Fotoarchiv, Staré Pardubice, inv. č. F1-246. Online, [cit. 23. 4. 2021].

URL:< <https://www.vcm-sbirky.cz/thumbs/lrg-153-f1-246.jpg>>.

Sbírký Východočeského muzea v Pardubicích, Fotoarchiv, Staré Pardubice, inv. č. p-3289. Online, [cit. 23. 4. 2021].

URL:<<http://www.vcm-sbirky.cz/thumbs/lrg-247-p-3289.jpg>>.

Sbírký východočeského muzea v Pardubicích, Fotoarchiv, Staré Pardubice, inv. č. p-4188. Online, [cit. 23. 4. 2021].

URL:< <https://www.vcm-sbirky.cz/thumbs/lrg-298-p-4188.jpg>>.

Židovské muzeum v Praze, Stálá expozice – Cesty bez návratu, Shromaždiště, Pardubice. Online, [cit. 23. 4. 2021].

URL:<<https://pinkas.jewishmuseum.cz/dist/img/shromazdiste/pce/1%20Pardubice.jpg>>.

Seznam zkratek

č. p. – Číslo popisné

gestapo – Geheime Staatspolizei (tajná státní policie)

inv. č. – Inventární číslo

kart. – Kartón

NAD – Národní archivní dědictví

obr. – Obrázek

SK – Sběrka kronik

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

VČM – Východočeské muzeum

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Doba početí a narození válečných dětí a jejich nástup do školy.

Tabulka č. 2: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1918 – 1923.

Tabulka č. 3: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí v letech 1918 – 1923.

Tabulka č. 4: Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí v letech 1918 – 1923.

Tabulka č. 5: Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí v letech 1918 – 1923.

Tabulka č. 6: Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí U Kostelíčka v letech 1918 – 1923.

Tabulka č. 7: Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1918 – 1923.

Tabulka č. 8: Počet žáků Státní reálné školy v letech 1918 – 1923.

Tabulka č. 9: Počet žáků Dívčího reálného gymnázia v letech 1918 – 1923.

Tabulka č. 10: Počet žáků Gymnázia v letech 1918 – 1923.

Tabulka č. 11: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1923 – 1928.

Tabulka č. 12: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí v letech 1923 – 1928.

Tabulka č. 13: Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí v letech 1923 – 1928.

Tabulka č. 14: Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí v letech 1923 – 1928.

Tabulka č. 15: Počet žáků měšťanské a obecné školy chlapecké U Kostelíčka v letech 1923 – 1928.

Tabulka č. 16: Počet žáků obecné školy dívčí U Kostelíčka v letech 1923 – 1928.

Tabulka č. 17: Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1923 – 1928.

Tabulka č. 18: Počet žáků měšťanské školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1923 – 1928.

Tabulka č. 19: Počet žáků Státní reálné školy v letech 1923 – 1928.

Tabulka č. 20: Počet žáků Dívčího reálného gymnázia v letech 1923 – 1928.

Tabulka č. 21: Počet žáků Gymnázia v letech 1923 – 1928.

Tabulka č. 22: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1928 – 1933.

Tabulka č. 23: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí v letech 1928 – 1933.

Tabulka č. 24: Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí v letech 1928 – 1933.

Tabulka č. 25: Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí v letech 1928 – 1933.

Tabulka č. 26: Počet žáků měšťanské a obecné školy chlapecké U Kostelíčka v letech 1928 – 1933.

Tabulka č. 27: Počet žáků obecné školy dívčí U Kostelíčka v letech 1928 – 1933.

Tabulka č. 28: Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1928 – 1933.

Tabulka č. 29: Počet žáků měšťanské školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1928 – 1933.

Tabulka č. 30: Počet žáků Státní reálné školy v letech 1928 – 1933.

Tabulka č. 31: Počet žáků Gymnázia v letech 1928 – 1933.

Tabulka č. 32: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1933 – 1938.

Tabulka č. 33: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí v letech 1933 – 1938.

Tabulka č. 34: Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí v letech 1933 – 1938.

Tabulka č. 35: Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí v letech 1933 – 1938.

Tabulka č. 36: Počet žáků měšťanské a obecné školy chlapecké U Kostelíčka v letech 1933 – 1938.

Tabulka č. 37: Počet žáků obecné školy dívčí U Kostelíčka v letech 1933 – 1938.

Tabulka č. 38: Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1933 – 1938.

Tabulka č. 39: Počet žáků měšťanské školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1933 – 1938.

Tabulka č. 40: Počet žáků Státní reálné školy v letech 1933 – 1938.

Tabulka č. 41: Počet žáků Gymnázia v letech 1933 – 1938.

Tabulka č. 42: Náboženské vyznání žáků obecných a měšťanských škol v letech 1918 – 1923.

Tabulka č. 43: Náboženské vyznání žáků obecných a měšťanských škol v letech 1923 – 1928.

Tabulka č. 44: Náboženské vyznání žáků obecných a měšťanských škol v letech 1928 – 1933.

Tabulka č. 45: Náboženské vyznání žáků obecných a měšťanských škol v letech 1933 – 1938.

Tabulka č. 46: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1938 – 1942.

Tabulka č. 47: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí v letech 1938 – 1942.

Tabulka č. 48: Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí v letech 1938 – 1942.

Tabulka č. 49: Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí v letech 1938 – 1942.

Tabulka č. 50: Počet žáků měšťanské a obecné školy chlapecké U Kostelíčka v letech 1938 – 1942.

Tabulka č. 51: Počet žáků obecné školy dívčí U Kostelíčka v letech 1938 – 1942.

Tabulka č. 52: Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1938 – 1942.

Tabulka č. 53: Počet žáků měšťanské školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1938 – 1942.

Tabulka č. 54: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy chlapecké v letech 1942 – 1945.

Tabulka č. 55: Počet žáků Staroměstské měšťanské a obecné školy dívčí v letech 1942 – 1945.

Tabulka č. 56: Počet žáků Novoměstské obecné školy chlapecké a dívčí v letech 1942 – 1945.

Tabulka č. 57: Počet žáků Novoměstské měšťanské školy chlapecké a dívčí v letech 1942 – 1945.

Tabulka č. 58: Počet žáků měšťanské a obecné školy chlapecké U Kostelíčka v letech 1942 – 1945.

Tabulka č. 59: Počet žáků obecné školy dívčí U Kostelíčka v letech 1942 – 1945.

Tabulka č. 60: Počet žáků obecné školy chlapecké a dívčí Na Skřivánku v letech 1942 – 1945.

Seznam příloh

- Obr. č. 1: Budova staroměstských chlapeckých škol.
- Obr. č. 2: Budova staroměstských dívčích škol.
- Obr. č. 3: Budova novoměstských obecných škol.
- Obr. č. 4: Budova novoměstských měšťanských škol.
- Obr. č. 5: Budova obecných škol U Kostelíčka.
- Obr. č. 6: Budova obecných škol Na Skřivánku.
- Obr. č. 7: Stará budova Státní reálné školy.
- Obr. č. 8: Nová budova Státní reálné školy.
- Obr. č. 9: Budova Dívčího reálného gymnázia.
- Obr. č. 10: Stará budova novoměstských obecných škol.
- Obr. č. 11: Budova Městské obchodní školy.
- Obr. č. 12: Budova průmyslové školy.
- Obr. č. 13: Budova Občanské záložny.
- Obr. č. 14: Budova Městského průmyslového muzea
- Obr. č. 15: Budova Husova sboru.
- Obr. č. 16: Budova hostince U Zlaté štiky.
- Obr. č. 17: Mapa Pardubic s vyznačenými objekty.
- Obr. č. 18: Jaroslav Pácl.
- Obr. č. 19: Miloslav Potůček.
- Obr. č. 20: Růžena Vojtěchová.
- Obr. č. 21: Josef Janáček.
- Obr. č. 22: Lidmila Malá.

Obr. č. 23: Věra Junková.

Přílohy

Obr. č. 1: Budova staroměstských chlapeckých škol.²⁷⁵

Obr. č. 2: Budova staroměstských dívčích škol.²⁷⁶

²⁷⁵ ROSŮLEK, František Karel. *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko I., II. Dějinný a místopisný obraz, společná práce učitelstva školního okresu Pardubického*. Díl druhý. Brno: GARN, 2015, s. 247.

²⁷⁶ PLESKOT, Jan – ŘEHÁČEK, Jan. *Pardubice na starých pohlednicích*. Hostivice: Baron, 2020, s. 105. ISBN 978-80-88121-51-0.

Obr. č. 3: Budova novoměstských obecných škol.²⁷⁷

Obr. č. 4: Budova novoměstských měšťanských škol.²⁷⁸

²⁷⁷ SAKAŘ, Josef. *Dějiny Pardubic nad Labem*. Díl III., část 2, Školství. Nákladem města Pardubice, 1927, s. 224 – 225.

²⁷⁸ SOKA Pardubice, NAD č. 1002 – Střední škola dívčí Nové město Pardubice. *Kronika školy (1922 – 1940)*, SK č. 576.

Obr. č. 5: Budova obecných škol U Kostelíčka.²⁷⁹

Obr. č. 6: Budova obecných škol Na Skřivánku.²⁸⁰

²⁷⁹ SOKA Pardubice, NAD č. 1010 – Střední škola chlapecká U kostelíčka Pardubice. Kronika měšťanské školy chlapecké (1924 – 1940), SK č. 597.

²⁸⁰ Sbírký východočeského muzea v Pardubicích, Fotoarchiv, Staré Pardubice, inv. č. p-3289. Online, [cit. 23. 4. 2021]. URL:< <https://www.vcm-sbirky.cz/thumbs/lrg-247-p-3289.jpg>>.

Obr. č. 7: Stará budova Státní reálné školy.²⁸¹

Obr. č. 8: Nová budova Státní reálné školy.²⁸²

---

²⁸¹ Soukromý archiv autora.

²⁸² Soukromý archiv autora.

Obr. č. 9: Budova Dívčího reálného gymnázia.²⁸³

Obr. č. 10: Stará budova novoměstských obecných škol.²⁸⁴

²⁸³ SAKAŘ, Josef. *Dějiny Pardubic nad Labem*. Díl III., část 2, Školství, s. 208 – 209.

²⁸⁴ VČM, NAD č. 2 – Sběrka fotoarchivu, inv. č. FA-F1-00698.

Obr. č. 11: Budova Městské obchodní školy.²⁸⁵

Obr. č. 12: Budova průmyslové školy.²⁸⁶

²⁸⁵ Židovské muzeum v Praze, Stálá expozice – Cesty bez návratu, Shromaždiště, Pardubice. Online, [cit. 23. 4. 2021]. URL:<<https://pinkas.jewishmuseum.cz/dist/img/shromazdiste/pce/1%20Pardubice.jpg>>.

²⁸⁶ Soukromý archiv autora.

Obr. č. 13: Budova Občanské záložny.²⁸⁷

Obr. č. 14: Budova Městského průmyslového muzea.²⁸⁸

²⁸⁷ Sbírký východočeského muzea v Pardubicích, Fotoarchiv, Staré Pardubice, inv. č. p-4188. Online, [cit. 23. 4. 2021]. URL:< <https://www.vcm-sbirky.cz/thumbs/lrg-298-p-4188.jpg>>.

²⁸⁸ SOKA Pardubice, NAD č. 1008 – Střední škola chlapecká Skřivánek Pardubice. Pamětní kniha (1927 – 1946), SK č. 604, s. 125.

Obr. č. 15: Budova Husova sboru.²⁸⁹

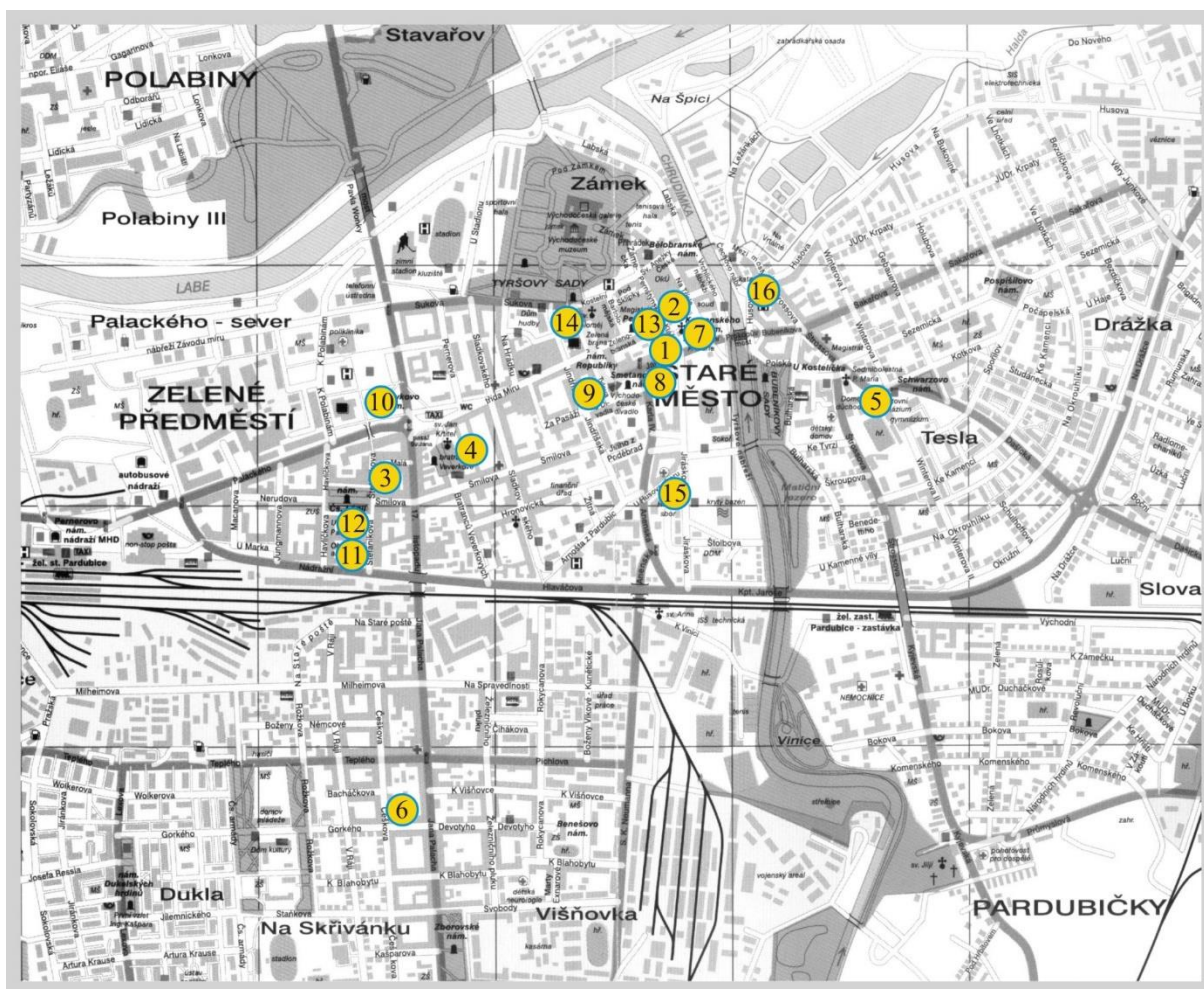
Obr. č. 16: Budova hostince U Zlaté štiky.²⁹⁰

²⁸⁹ Soukromý archiv autora.

²⁹⁰ Sbírký východočeského muzea v Pardubicích, Fotoarchiv, Staré Pardubice, inv. č. F1-246. Online, [cit. 23. 4. 2021]. URL:< <https://www.vcm-sbirky.cz/thumbs/lrg-153-f1-246.jpg>>.

Obr. č. 17: Mapa Pardubic s vyznačenými objekty.²⁹¹

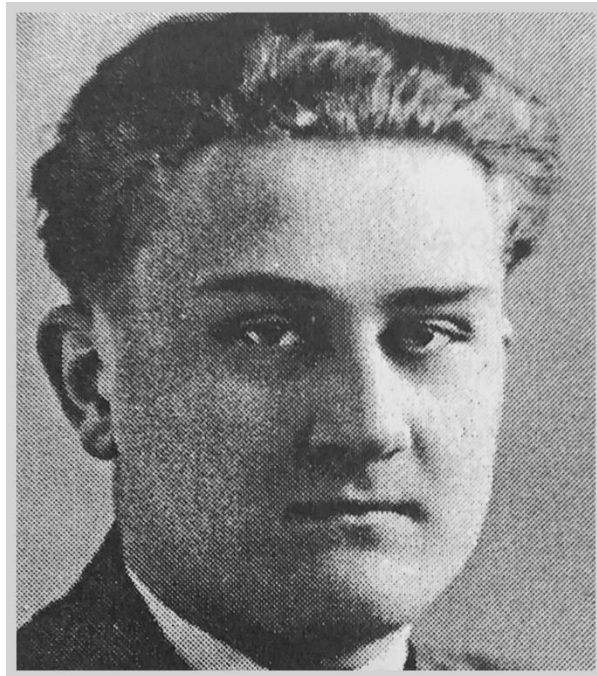

- ²⁹¹ Bod č. 1: budova staroměstských chlapeckých škol
Bod č. 2: budova staroměstských dívčích škol
Bod č. 3: budova novoměstských obecných škol
Bod č. 4: budova novoměstských měšťanských škol
Bod č. 5: budova obecných škol U Kostelíčka
Bod č. 6: budova obecných škol Na Skřivánku
Bod č. 7: stará budova Státní reálné školy
Bod č. 8: nová budova Státní reálné školy
Bod č. 9: budova Dívčího reálného gymnázia
Bod č. 10: stará budova novoměstských obecných škol
Bod č. 11: budova Městské obchodní školy
Bod č. 12: budova Průmyslové školy
Bod č. 13: budova Občanské záložny
Bod č. 14: budova Městského průmyslového muzea
Bod č. 15: budova Husova sboru
Bod č. 16: budova hostince U Zlaté štičky

Obr. č. 18: Jaroslav Pácl.²⁹²

Obr. č. 19: Miloslav Potůček.²⁹³

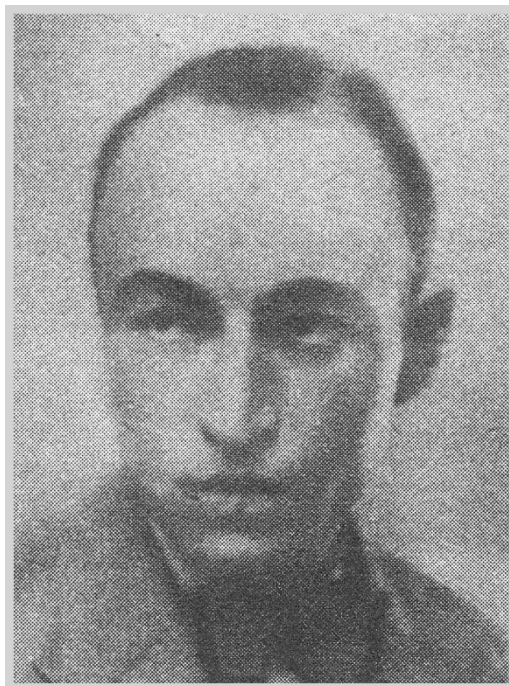
²⁹² TAMCHYNA, Jiří. Odbojová činnost studentů pardubické reálky za druhé světové války, s. 174.

²⁹³ *Tamtéž.*

Obr. č. 20: Růžena Vojtěchová.²⁹⁴

Obr. č. 21: Josef Janáček.²⁹⁵

---

²⁹⁴ SOKA Pardubice, NAD č. 1303 – Sbirka fotografií a negativů. Vojtěchová Růžena, obálka č. 624.

²⁹⁵ DREJS, Jan. Heydrich, je to Heydrich! Reportáž o nejdramatičtějším údobí našeho odboje. In *Květen*, ročník 1947/III, číslo 2 (11. ledna), s. 4.

Obr. č. 22: Lidmila Malá.²⁹⁶

Obr. č. 23: Věra Junková.²⁹⁷

---

²⁹⁶ SOKA Pardubice, NAD č. 1303 – Sběrka fotografií a negativů. Malá Lidmila, obálka č. 623.

²⁹⁷ SOKA Pardubice, NAD č. 1303 – Sběrka fotografií a negativů. Junková Věra, obálka č. 548.